ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ (ΕΚΤ)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ &

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ & ΑΛΛΩΝ ΠΟΡΩΝ

Σχέδιο Δράσης:

«Ευαισθητοποίηση κατοίκων σε θέματα διατήρησης και αειφόρου ανάπτυξης των ιστορικών οικισμών του Δήμου Μαστιχοχωρίων Χίου.»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Περιβάλλοντος και Πολιτισμού

Συνεργάτης: Ξύδα Ιωάννα, Αρχιτέκτων Μηχανικός

Μάρτιος 2008 – Δεκέμβριος 2008, Χίος

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ (ΕΚΤ)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ &

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ & ΑΛΛΩΝ ΠΟΡΩΝ

ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΩΝ

ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

2000-2006

Ε.Π. «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ & ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ»

Μέτρο 1.6: «ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ (ΜΚΟ)»

«Οι ενέργειες συγχρηματοδοτούνται κατά 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Περιβάλλοντος και Πολιτισμού

Τριπόδων 28, 105 58 Πλάκα, Αθήνα

Τηλ.: 210 3225 245

Φαξ: 210 3225 240

Email: elet@ellinikietairia.gr

www.ellinikietairia.gr

Περιεχόμενα:

Κεφάλαιο 1: Η Νήσος Χίος

1.1. Χωροθέτηση του Νομού Χίου

1.2. Φυσικό και Γεωμορφολογικό περιβάλλον

1.3. Κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον

1.4. Ετυμολογία - Μυθολογία

Κεφάλαιο 2: Ιστορική και οικιστική προσέγγιση

2.1. Ιστορικό πλαίσιο Χίου – Η πορεία και η σημασία της μαστίχας

2.2. Τα μεσαιωνικά χωριά της Νότιας Χίου – Τα Μαστιχοχώρια

2.3. Οι υπό μελέτη οικισμοί του Δήμου Μαστιχοχωρίων του Νομού Χίου

2.3.1. Το Πυργί

2.3.2. Τα Μεστά

2.3.3. Οι Ολύμποι

2.3.4. Η Καλαμωτή

2.3.5. Η Βέσσα

2.3.6. Η Ελάτα

Κεφάλαιο 3: Αρχιτεκτονική Φυσιογνωμία του οικισμού

3.1. Φρουριακός χαρακτήρας των Μαστιχοχωρίων

3.1.1. Τα τείχη

3.1.2. Οι εξωτερικοί πύργοι

3.1.3. Ο κεντρικός πύργος

3.1.4. Οι Βίγλες

3.1.5. Οι δρόμοι

3.1.6. Οι πλατείες

3.1.7. Οι πύλες

3.2. Μορφολογία – Τυπολογία – Κατασκευή

3.2.1. Διάταξη και τύποι κτισμάτων

3.2.2. Η διάταξη των εισόδων

3.2.3. Οι κλίμακες

3.2.4. Τα ανοίγματα

3.2.5. Οι φεγγίτες

3.2.6. Οι θυρίδες

3.2.7. Ο ηλιακός

3.2.8. Υλικά και τρόποι κατασκευής

3.2.9. Διαμόρφωση των όψεων

3.3. Δημόσια κτήρια

Κεφάλαιο 4: Σημερινή εικόνα οικισμού – Προσδιορισμός των προβλημάτων

4.1. Προβλήματα πολεοδομικού χαρακτήρα

4.2. Προβλήματα αρχιτεκτονικού χαρακτήρα

4.3. Προβλήματα κοινωνικού - οικονομικού χαρακτήρα

4.4. Προβλήματα αναπτυξιακής προοπτικής

Κεφάλαιο 5: Προτάσεις αποκατάστασης αλλοιώσεων

5.1. Βασικές μελέτες

5.2. Νομοθετικά μέτρα

5.3. Διοικητικά μέτρα

5.4. Αρχιτεκτονικά έργα και παρεμβάσεις

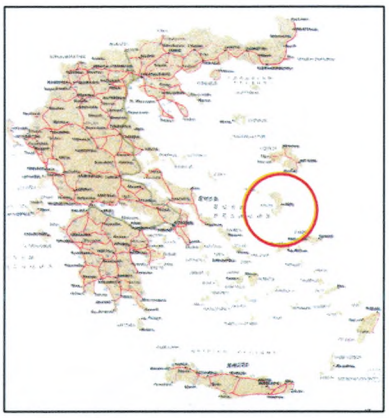
5.5. Μέτρα ανάπτυξης – Οικονομικά και κοινωνικά μέτρα

Βιβλιογραφία

Πηγές

Κεφάλαιο 1: Η Νήσος Χίος

1.1. Χωροθέτηση του Νομού Χίου

Χωροθέτηση του Ν. Χίου.

Η Χίος είναι η πέμπτη σε μέγεθος ελληνική νήσος. Έχει έκταση 841,58 τετρ. χλμ. και μήκος ακτογραμμών 213 χλμ. Διοικητικά αποτελεί νομό στον οποίο υπάγονται, εκτός από το νησί, τα νησιά Ψαρά, Οινούσσες, Ποντικονήσι και Βάτος. Ο νομός έχει έκταση 904 τετρ. χλμ. και πληθυσμό 52.184 κατοίκους. Βρίσκεται στο ανατολικό Αιγαίο Πέλαγος, απέναντι από τα τουρκικά παράλια, με τα οποία χωρίζεται από το στενό της Ερυθραίας ή του Τσεσμέ (πλάτους 6 μιλίων). Στη Χίο, εκτός από την πρωτεύουσα, τη Χώρα, διακρίνονται τα χωριά της περιοχής του Κάμπου, τα Καμποχώρια, τα χωριά του νοτίου τμήματος του νησιού, τα Μαστιχοχώρια, και τα χωριά του βορείου τμήματος, τα Βορειόχωρα[1].

1.2. Φυσικό και Γεωμορφολογικό περιβάλλον

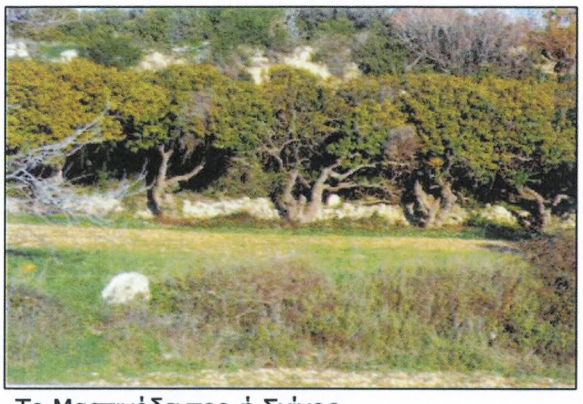
Ο Νομός Χίου.

Το βόρειο και κεντρικό τμήμα του νησιού είναι ορεινό με υψηλότερα σημεία τις δύο κορυφές του όρους Πελινναίο. Στο νότιο τμήμα του νησιού αντίθετα, επικρατούν λοφίσκοι το ανώτερο ύψος των οποίων δεν υπερβαίνει τα 500μ. Τα βουνά της Χίου καλύπτονται σε αρκετό ύψος από δάση πεύκων και από θάμνους. Στη νότια περιοχή της Χίου καλλιεργούνται κατά αποκλειστικότητα τα Μαστιχόδεντρα. Στη Χίο δε συναντάμε ποταμούς, εκτός από μικρούς χείμαρρους και ρέματα με μικρό

[1] Μπούρας Θ. Χαράλαμπος, «Χίος – Οδηγοί της Ελλάδας», Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήναι 1974

μήκος. Το κλίμα της νήσου έχει τα χαρακτηριστικά του κλίματος των νησιών του Αιγαίου, με πολύ ήπιους χειμώνες και δροσερό καλοκαίρι.

1.3. Κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον

Το Μαστιχόδεντρο ή Σχίνος.

Στην οικονομική διάρθρωση της Χίου βασικό ρόλο παίζει η ναυτιλία. Σήμερα, η ναυτιλία εξασφαλίζει τα ¾ του εισαγομένου συναλλάγματος, ενώ η γεωργία και η κτηνοτροφία συνεχώς περιορίζονται και η βιομηχανία – βιοτεχνία απασχολούν μικρό ποσοστό του ενεργού πληθυσμού[2]. Έμμεσα συνάγεται ότι περισσότεροι από το 1/3 των εργαζομένων ζουν από τις ναυτικές μεταφορές και ότι ο αριθμός των ναυτικών πλησιάζει πολύ τον αριθμό των αγροτών. Οι βιομηχανίες περιορίζονται στην πόλη της Χίου. Η αγροτική παραγωγή της Χίου περιλαμβάνει καλλιέργεια εσπεριδοειδών, ελιών, αμπελιών και άλλων οπωροφόρων δέντρων, ενώ παλιότερα ήταν γνωστή για την παραγωγή οσπρίων και καπνού. Ένα από τα κυριότερα αγροτικά προϊόντα του νησιού, που παράγεται αποκλειστικά σ' αυτό, και εξάγεται σε άλλες χώρες, είναι η περίφημη μαστίχα. Η μαστίχα παράγεται στη νότια περιοχή της Χίου, στην περιοχή των Μαστιχοχωρίων. Άλλες πλουτοπαραγωγικές πηγές είναι ο ορυκτός πλούτος, η αλιεία και λιγότερο η βιομηχανία. Σημαντικότεροι κλάδοι της βιομηχανίας είναι η παρασκευή των γνωστών γλυκών κουταλιού της Χίου και η βυρσοδεψία παλιότερα.

1.4. Ετυμολογία - Μυθολογία

Για το όνομα της Χίου υπάρχουν πολλοί μύθοι. Το παλαιότερο όνομα του νησιού ήταν κατά τον Όμηρο προελληνικό, «Κίος» ή «Κέως», ονόματα παραπλήσια με το σημερινό. Οι παλαιότεροι μύθοι αναφέρουν ότι το όνομα «Χίος» προέρχεται

[2] Δαμαλάς Ι. Γεώργιος, «Καλαμωτή: Ένα παραδοσιακό μεσαιωνικό Μαστιχοχώρι της Χίου», Σύλλογος Καλαμωτουσών – Χίου Αττικής «Η Αγία Παρασκευή», Αθήνα 1989

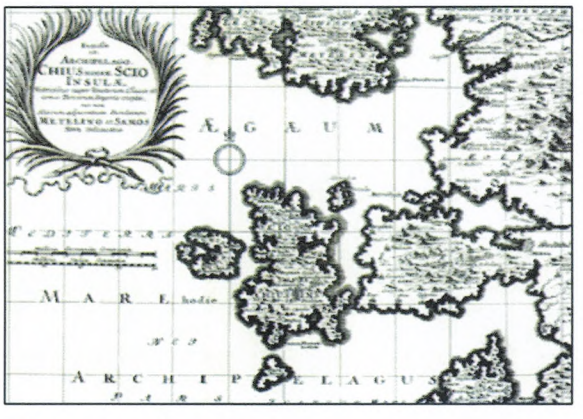
από τη Χιόνη που ήταν νύμφη, κόρη του πρώτου βασιλιά της Χίου του Οινοπίωνα. Εκτός από τη Χιόνη, την πατρότητα της Χίου διεκδικεί και άλλο μυθικό πρόσωπο ο Χίος, γιος του Ωκεανού ή του Ποσειδώνα, που ονομάστηκε έτσι επειδή κατά τη γέννησή του έπεσε πολύ χιόνι. Κατά τον ιστορικό - γεωγράφο Ισίδωρο οι Σύριοι αποκαλούσαν «Χίο» τη μαστίχα. Ο περιηγητής Dapper λέει ότι «Chia» σημαίνει όφις στη συριακή γλώσσα, από όπου δόθηκε και το άλλο όνομα της Χίου «Οφιούσα», λόγω των πολλών φιδιών που είχε. Άλλο όνομα της Χίου ήταν «Πιτυούσα», μάλλον λόγω των πολλών πεύκων που υπήρχαν ιδιαίτερα στο βόρειο τμήμα της. Άλλο όνομά της ήταν «Αριούσα» από το δέντρο «αριών», το οποίο είναι ένα είδος δρυ – πρίνου. Τα άρια (δρυς) κάλυπταν ένα μεγάλο μέρος της βορειοδυτικής Χίου. Άλλα ονόματα ήταν «Αιθάλη», όπως αναφέρει ο έφορος Πλίνιος και «Αρέθουσα», όπως αναφέρουν ο Ιταλός Ruberto Valentino και ο Ιερώνυμος.

Χάρτης της Χίου, Insul, Henrici Martelli, 1470, Βρετανικό Μουσείο.

Χάρτης της Χίου, 1575.

Χάρτης της Χίου, 1630.

Η πόλη της Χίου, 1580.

Γενική άποψη της Χίου, 1782.

Κεφάλαιο 2: Ιστορική και οικιστική προσέγγιση

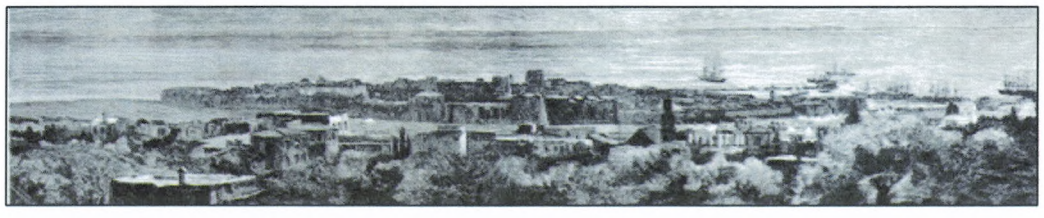
2.1. Ιστορικό πλαίσιο Χίου – Η πορεία και η σημασία της μαστίχας

Η μεταφορά της πρωτεύουσας από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη το 330 μ.Χ. υπήρξε μια εύνοια της τύχης και της ιστορίας για τη Χίο, αφού την καθιστούσε σταυροδρόμι των διερχόμενων από και προς την Κωνσταντινούπολη, η οποία αποτελούσε το οικονομικό κέντρο της οικουμένης, καθώς και από Ελλάδα και Ιταλία προς τη Μικρά Ασία και αντίθετα.

Η Χίος υπήρξε, κατά τη βυζαντινή περίοδο, έδρα του Ναυτικού Θέματος (διοικητικής περιφέρειας) του Αιγαίου Πελάγους, αλλά κι ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά κέντρα της αυτοκρατορίας. Ήταν σημαντικός σταθμός (πόλη - εμπορείο) εισαγωγικού, εξαγωγικού και διαμετακομιστικού εμπορίου κι ανεφοδιασμού πλοίων, όπως και καταφύγιο τους. Από το λιμάνι της, εξάγονταν τα μονοπωλιακά προϊόντα της, όπως μαστίχα, μεταξωτά, κρασί, αλάτι, και εισάγονταν σιτηρά.

Οι περσικές εισβολές στη Μικρά Ασία, αλλά και η εμφάνιση των Αράβων στο χώρο της Μεσογείου, είχαν τραγικές συνέπειες στην κοινωνικοοικονομική ζωή του νησιού. Το Αιγαίο δέχτηκε πολλές πειρατικές επιδρομές, όπως και η Χίος, και κύρια το νότιο τμήμα της, που πάντα ήταν γεωμορφολογικά πιο ευάλωτο, αλλά και πιο εύφορο και πλούσιο, καθώς εκεί ανθεί το μαστιχόδενδρο.

Οι Χιώτες είναι Ίωνες - Έλληνες των οποίων η οικονομική ζωή και ο πολιτισμός στηριζόταν στο εμπόριο και στη ναυτιλία, παράδοση που συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Από το τέλος του 10^{ου} αιώνα, οι Χιώτες θαλασσέμποροι, συνεργαζόμενοι με το αρχοντολόγιο του νησιού, αναδεικνύονται σε ξακουστούς ναυτίλους, ανοίγοντας τους ναυτικούς δρόμους της Μεσογείου και όχι μόνο. Ακρογωνιαίο λίθο σ' αυτή την ανάπτυξη αποτέλεσε η αμυντική θωράκιση του νησιού, στα πλαίσια της αμυντικής πολιτικής του Αυτοκράτορα Βασιλείου του Β΄ του Βουλγαροκτόνου (976-

Πανόραμα της Χίου, 1580.

1025 μ.Χ.), για τις ναυτικές πόλεις. Σκοπός ήταν η προστασία με Βίγλες, βιγλοστάσια, πύργους, καστέλια και φρούρια, από τις εχθρικές και πειρατικές επιδρομές.

Το 992 αποτελεί, επίσης, έτος ορόσημο για την οικονομική ζωή της Χίου, όπως και όλης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και για το λόγο ότι παραχωρήθηκαν, για πρώτη φορά, εμπορικά προνόμια στις ιταλικές πόλεις. Με τον όρο αυτό, εννοούνται οι συμβάσεις μεταξύ της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και άλλων κρατών, κύρια ιταλικών πόλεων - κρατών, στις οποίες παρέχονταν εμπορικές διευκολύνσεις από την πρώτη προς τις δεύτερες, έναντι ορισμένης αντιπαροχής από αυτές (ναυτική συνδρομή, ποικιλόμορφη πολεμική βοήθεια κ.λ.π).

Το 1155, εγκαταστάθηκαν στη Χίο οι πρώτοι Γενουάτες, που άρχιζαν να ανταγωνίζονται με επιτυχία τους εγκαταστημένους στο νησί εμπόρους και κύρια Ενετούς, με «μήλο της έριδος» πάντα τη μαστίχα.

Η Χίος υπάγεται στο λατινικό κράτος της Κωνσταντινούπολης, αλλά το 1247 ο αυτοκράτορας της Νίκαιας, Ιωάννης Δούκας Βατατζής, την απελευθέρωσε. Την οικονομική εκμετάλλευση του νησιού εξακολουθούσαν, όμως, να έχουν οι Ενετοί.

Στις αρχές του 1304, έγινε από τους Τούρκους η μεγαλύτερη, μέχρι τότε, πειρατεία και καταστροφή της πλούσιας Χίου, μιας και γνώριζαν πολύ καλά ότι το νησί είχε κατακλυστεί από εύπορους πρόσφυγες της Μικρά Ασίας.

Ό,τι απέμενε όρθιο από τους Τούρκους έρχονταν οι πειρατές να το αποτελειώσουν. Παρά τις αλλεπάλληλες αυτές επιδρομές, η Χίος διακρινόταν από τα άλλα νησιά του Αιγαίου για τον πλούτο και το εμπόριο της. Μεταξύ των προϊόντων της, όπως οίνος, μάρμαρα, μεταξωτά κ.τ.λ., την πρώτη θέση κατέχει η μαστίχα, η οποία ήταν περιζήτητη κατά το Μεσαίωνα, προσελκύοντας το ενδιαφέρον πλήθος εμπόρων από γειτονικές και μακρινές χώρες. Η καλλιέργεια και εμπορία της μαστίχας ούτε κατά τους χαλεπούς χρόνους της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας διακόπηκε.

Buondelmonti, 15ος αι.

Η αδυναμία του Βυζαντινού κράτους να υπερασπίσει το νησί από τους Τούρκους οδηγεί στην παράδοση της Χίου στον Βενέδικτο Ζαχαρία και στην πρώτη Γενουατοκρατία (1304 - 1329), ο οποίος κατέλαβε το νησί με το πρόσχημα «του προστάτη». Φρόντισε για την άμυνα πρωτεύουσας κι επαρχίας του νησιού, για την πρόληψη κι αντιμετώπιση των επιδρομών και των πειρατειών. Εισήγαγαν καινοτομίες μέσα στο υπάρχον φεουδαλικό σύστημα, που αφορούσαν τη μεθοδικότερη οργάνωση της παραγωγής και εμπορίου της μαστίχας, του κρασιού και του μεταξιού, όπως και την

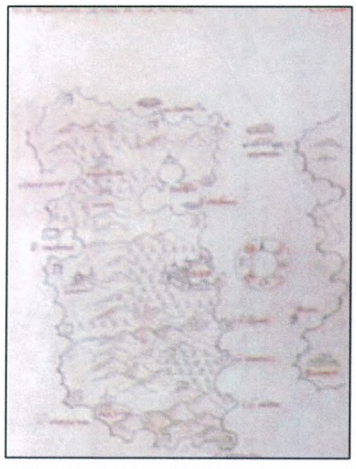
απελευθέρωση των παροίκων. Την περίοδο αυτή η έκταση και η ένταση της μαστιχοκαλλιέργειας έφτασε στη μέγιστη δυναμικότητα της.

Οικόσημο των Ιουστινιάνι. Φωτ. από αρχοντικό του Κάμπου.

Χάρτης Αρχιπελάγους Ελλάδας, 1695 – Άμστερνταμ.

Χάρτης Χίου, 1590 – Εθνική Βιβλιοθήκη Αγίου Μάρκου Βενετίας.

Το 1329, ο Αυτοκράτορας Ανδρόνικος Γ΄ εκστρατεύει εναντίον του Μαρτίνου Α΄ Ζαχαρία στη Χίο. Έτσι, καταλύεται το καθεστώς Ζαχαρία και η Χίος επανέρχεται στο Βυζάντιο ως το 1346.

Οι Γενουάτες με τον Simone Vignoso, αρχηγό του Γενουάτικου στόλου, ανακαταλαμβάνουν το νησί στα 1346 για να το κρατήσουν 220 χρόνια. Στο μακρό αυτό διάστημα, η Χίος διοικείται από την Γενουατική εταιρεία Μαόνα. Η εταιρεία της, που τα μέλη της ανήκαν κυρίως στην οικογένεια Ιουστινιάνι, αναλαμβάνει την επικαρπία του νησιού, εκμεταλλεύεται τις προσόδους και το εμπόριο και είναι υπεύθυνη για την άμυνά της, ενώ η Δημοκρατία της Γένουας έχει την επικυριαρχία της Χίου, που εκδηλώνεται κυρίως με το διορισμό του Ποτεστάτου, του ανώτερου διοικητή. Οι Ιουστινιάνι εκμεταλλεύτηκαν τα προϊόντα του νησιού, και κυρίως τη μαστίχα, της οποίας είχαν το μονοπώλιο. Έγιναν, πολλές φορές, καταπιεστικοί (συνήθως σε εκκλησιαστικά ζητήματα), αλλά οργάνωσαν ορθολογιστικά την ασφάλεια και την παραγωγή, ώστε η Χίος έγινε ο παράδεισος της Ανατολής.

Η Μαόνα οργάνωσε με τέτοιο τρόπο το νησί (στρατιωτικά, οικονομικά, οικιστικά) ώστε να ελέγχει απολύτως τους αγρότες σε επίπεδο προσφοράς εργασίας και απόδοσης προϊόντος και να αποκλείει πιθανές εξεγέρσεις τους. Η θρησκεία ήρθε να συνεπικουρήσει δευτερευόντως την καταπιεστική πολιτική της άρχουσας τάξης έναντι του ντόπιου πληθυσμού. Σε κοινωνικό επίπεδο, η Μαόνα επέφερε την πλήρη κατάργηση των κοινωνικών θεσμών και την εξαφάνιση της στοιχειώδους εσωτερικής αυτοδιοίκησης. Για το λόγο αυτό, οι Χιώτες αγρότες ήταν σταθερά υπέρ του Βυζαντινού αυτοκράτορα και εναντίον των Γενοβέζων.

Οι Τούρκοι καταλαμβάνουν τη Χίο αμαχητί με τον

Πιαλή Πασά το 1566[3].

Είναι αξιοσημείωτο ότι αυτοί οι κατακτητές από την Ανατολή δημιούργησαν μια νέα σχέση ανάμεσα στον κατακτητή και τον κατακτημένο, ανάμεσα στον κατακτητή και τον μαστιχοπαραγωγό, που απείχε πολύ από εκείνη στην εποχή των Ιουστινιάνι. Οι Τούρκοι αφέντες δεν αναγνώριζαν σε καμία περίπτωση το καθεστώς της δουλοπαροικίας. Ο αγρότης μπορεί να ήταν ραγιάς, δηλαδή υπόδουλος, αλλά δεν ήταν ποτέ δουλοπάροικος. Η εκμετάλλευση του αγρότη στην Οθωμανική Αυτοκρατορία γινόταν μέσα από τη φορολογία.

Γκραβούρα από τη σφαγή της Χίου.
Έργο Κουνελλάκη.

Η σφαγή της Χίου.
Πίνακας Ντελακρουά.

Η εικόνα της νήσου μετά το σεισμό του 1881.

Είναι χαρακτηριστικό ότι επί Τουρκοκρατίας, και πάλι χάρη στο προϊόν της μαστίχας, οι κάτοικοι των Μαστιχοχωρίων απολάμβαναν πολλά προνόμια σε σχέση με τους υπόλοιπους κατοίκους του νησιού και τους άλλους Έλληνες, που περιλάμβαναν, κυρίως, φορολογικές απαλλαγές. Εξαιτίας των Μαστιχοχωρίων και της μοναδικότητας της μαστίχας, όμως, απολάμβαναν κι όλοι οι κάτοικοι του νησιού προνόμια, που δεν συναντάμε σε ανάλογες περιπτώσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπως ελευθερία στο εμπόριο, τη θρησκευτική λατρεία, την παροχή εκπαίδευσης, την τοπική αυτοδιοίκηση. Επί Τουρκοκρατίας, η αγοραπωλησία της μαστίχας από ιδιώτες ήταν απαγορευμένη, όπως κι επί Γενουατοκρατίας και οι ποινές εναντίον των πωλητών, αγοραστών, κλεπτών κ.λ.π ήταν πολύ αυστηρές.

Στην ιστορία έμεινε και η σφαγή της Χίου το 1822, η εκδικητική λαίλαπα των Τούρκων που είχε όλα τα χαρακτηριστικά

---

[3] Μπούρας Θ. Χαράλαμπος, «Χίος – Οδηγοί της Ελλάδας», Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήναι 1974

γενοκτονίας. Αποτέλεσε έναυσμα για να εκδηλωθεί έμπρακτα και για πρώτη φορά σε μια ευρύτερη κλίμακα ο φιλελληνισμός.

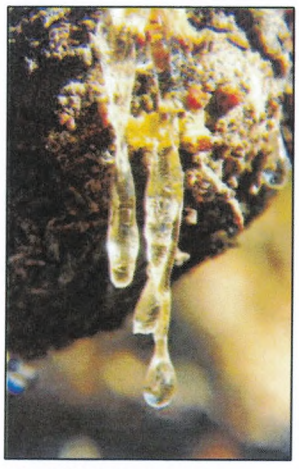
Το 1840, οι Μαστιχοχωρίτες αποκτούν την ελευθερία πώλησης του προϊόντος με φιρμάνι του Σουλτάνου Αβδούλ Μετζίτ. Έτσι οι Μαστιχοχωρίτες πέτυχαν να πληρώνεται στο εξής ο φόρος της μαστίχας σε χρήμα, ρύθμιση που παρέμεινε μέχρι το 1912, χρονολογία απελευθέρωσης του νησιού από τους Τούρκους.

Πάνω που η Χίος άρχισε να συνέρχεται από τη σφαγή του 1822, έρχεται η θεομηνία του 1881. Στις 22 Μαρτίου του 1881 ένας ισχυρότατος σεισμός κατέστρεψε ολόκληρο σχεδόν το νησί εκτός από το νοτιοδυτικό τμήμα.

Στις 11 Νοεμβρίου 1912 εμφανίστηκε στη Χίο ο ελληνικός στόλος. Μετά από σκληρές μάχες, οι Τούρκοι παραδόθηκαν, άνευ όρων, στις 21 Δεκεμβρίου.

Μετά την Τουρκοκρατία, το εμπόριο της μαστίχας ήταν στα χέρια των εμπόρων και μάλιστα των «Φραγκολεβαντίνων», στην αρχή, που γρήγορα, όμως, εκτοπίστηκαν από τους Έλληνες και με το χρόνο δημιουργήθηκε «η τάξη των εμπόρων της μαστίχας» ή αλλιώς οι «μαστιχάδες».

Οι μαστιχέμποροι, σε συνεργασία με τους «μεσίτες», που είναι οι μεσάζοντες μεταξύ παραγωγού και μαστιχέμπορου, συγκέντρωναν τη μαστίχα, την κατεργάζονταν και την πουλούσαν σε διάφορες αγορές του εσωτερικού και κύρια του εξωτερικού. Μεγάλα ήταν τα κέρδη γι' αυτούς, ενώ βαριά ήταν η εκμετάλλευση για τους παραγωγούς.

Τα «δάκρυα» της μαστίχας.

Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η μαστίχα πέρασε την πρώτη σοβαρή κρίση, οπότε ανάγκασε τους παραγωγούς να αναστείλουν την καλλιέργεια των μαστιχόδενδρων.

Με τη λήξη του πολέμου, άρχισε πάλι η καλλιέργεια της μαστίχας, αλλά η παραγωγή εξακολουθούσε να ήταν πιο μεγάλη από τη ζήτηση, οπότε η πολιτεία, το 1929, εξέδωσε το Νόμο 4381, που περιορίζει το κέντος της μαστίχας σε τρεις μήνες, από τις 15 Ιουλίου ως τις 15 Οκτωβρίου, και επιτρέπει τη φύτευση των σχίνων μόνο μετά από ειδική άδεια του Νομάρχη.

Τα προβλήματα εξακολουθούσαν και στην περίοδο 1930 - 1937 γίνονταν αλλεπάλληλες συσκέψεις και συζητήσεις προς εξεύρεση λύσεων, προοπτικών.

Το κτήριο της Ένωσης Μαστιχοπαραγωγών Χίου.

Το 1938, η πολιτεία έφερε τον αναγκαστικό Νόμο 1390, με τον οποίο ιδρύονται 20 αναγκαστικοί Συνεταιρισμοί Μαστιχοπαραγωγών στα 24 Μαστιχοχώρια, που εκπροσωπούνται από την Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου. Με βάση το άρθρο 11 του Νόμου 1390, ο κάθε μαστιχοπαραγωγός υποχρεούται να παραδώσει την παραγωγή του στο συνεταιρισμό, που ανήκει, και εκείνος με τη σειρά του στην Ένωση Μαστιχοπαραγωγών. Κάθε συνέταιρος που δε συμμορφώνεται με τα παραπάνω υπόκειται σε πρόστιμο, που επιβάλλει με απόφασή του το Διοικητικό συμβούλιο. Επίσης, στο παραπάνω άρθρο υπάρχουν και τιμωρίες για τους εμπόρους, που αγοράζουν τη μαστίχα λαθραία.

Σκηνή από το μάζεμα της μαστίχας.

Η Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου ενεργεί κάθε πράξη που αποβλέπει στην προστασία της καλλιέργειας και την εμπορία του προϊόντος της μαστίχας. Ειδικότερα, συνάπτει δάνεια και τα χορηγεί στα μέλη της, αποκτά κτήρια για αποθήκευση και συσκευασία της μαστίχας, συσκευάζει και πωλεί, για λογαριασμό των συνεταιρισμών, τη μαστίχα που της παραδίδεται απ' αυτούς, βιομηχανοποιεί και πωλεί προϊόντα της μαστίχας (τσίχλες κ.λ.π.), προμηθεύει για λογαριασμό των συνεταίρων είδη χρήσιμα για τις καλλιεργητικές ανάγκες.

2.2. Τα μεσαιωνικά χωριά της Νότιας Χίου – Τα Μαστιχοχώρια

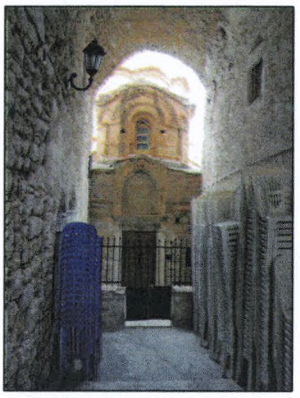
Χάρτης Δ. Μαστιχοχωρίων.

Τα μεσαιωνικά χωριά της Χίου δημιουργούνται και οχυρώνονται επί Γενουατοκρατίας. Η ανασφάλεια λόγω πειρατείας και άμεσης γειτονίας με τους Τούρκους και η πρόθεση για την καλύτερη εκμετάλλευση ενός μονοπωλιακού προϊόντος, της μαστίχας οδηγούν στη δημιουργία τους. Οι Ιουστινιάνι, στην προσπάθειά τους να ελέγχουν την παραγωγή της

μαστίχας και το εργατικό δυναμικό και βασισμένοι στις υποδομές που έχουν θέσει οι Βυζαντινοί (Πύργοι, Βίγλες) και τις τοποθεσίες, δίνουν τον οχυρωματικό χαρακτήρα στα χωριά. Οι οικισμοί επιλέγονται με κριτήριο τη γειτνίασή τους με μαστιχοφόρες εκτάσεις και τη δυνατότητά τους να επικοινωνούν με τις Βίγλες και τα διοικητικά στρατιωτικά κέντρα της περιοχής. Έτσι οι οικισμοί που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις, δεν αναπτύσσονται περαιτέρω.

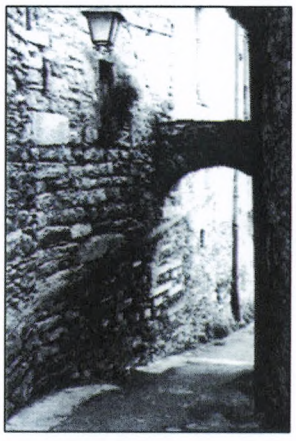

Πανοραμική άποψη του χωριού Bussana Vecchia της Λιγουρίας Ιταλίας.

Ο Ναός των Αγίων Αποστόλων στο Πυργί.

Η αναδιάρθρωση του οικιστικού δικτύου των Μαστιχοχωρίων επιτυγχάνεται από Γενοβέζους μηχανικούς, οι οποίοι εφαρμόζουν ένα μοντέλο οικιστικής δόμησης, παρόμοιο με άλλων κτήσεών τους. Χρησιμοποιώντας τις τοποθεσίες των βυζαντινών πύργων συνενώνουν γύρω από αυτούς διάσπαρτους οικισμούς σε μεγαλύτερους με βάση το πολεοδομικό μοντέλο που εισήγαγαν από τη Δύση. Απόδειξη αποτελεί η ομοιότητα αυτών των οικισμών με τα χωριά της Λιγουρίας, καθώς και το γεγονός ότι ο ιστός που αναπτύσσεται δε συνέρχεται αρμονικά με τις προγενέστερες κατασκευές, όπως βυζαντινές εκκλησίες, που δεν έχουν συνυπολογιστεί στον αρχικό σχεδιασμό.

Άποψη του χωριού Triora της Λιγουρίας Ιταλίας.

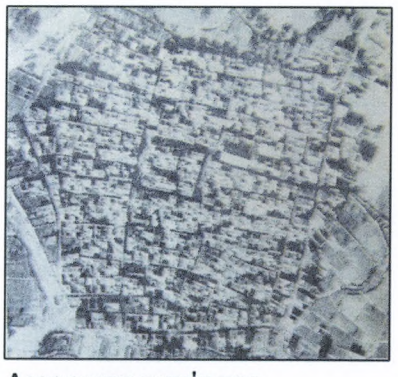
Από έγγραφα επί Τουρκοκρατίας προκύπτει η εικόνα των Γενουατών ως ενός ορθόδοξου πληθυσμού με έντονη κοινοτική αντίληψη, γεγονός που αντικατοπτρίζεται στον τρόπο δόμησης των μεσαιωνικών οικισμών, όπου κανένα σπίτι δεν ξεχωρίζει ως προς το μέγεθος και την πολυτέλειά του από τα υπόλοιπα.

Τοπογραφικός χάρτης της Γένουας, 1560.

Τα Μαστιχοχώρια της Χίου είναι ανεξάρτητα από τη Χώρα και αυτοδιοικούνται. Οι Γενουάτες αναπτύσσουν το σύστημα των τοπικών υπευθύνων έναντι των οικονομικών υποχρεώσεων όλου του χωριού, θεσμός που επιβιώνει και στην Τουρκοκρατία.

Τα οχυρωμένα αυτά χωριά είναι κτισμένα μακριά από τη θάλασσα και απομακρυσμένα ακόμα και από ασφαλείς λιμένες (Μεστά, Ληθί), έτσι ώστε να μην μπορούν να προσβληθούν αιφνιδιαστικά από πειρατές. Συνήθως δεσπόζουν σε μικρές κοιλάδες στις οποίες γίνεται συστηματική καλλιέργεια και έχουν βοσκοτόπια και μικροϊδιοκτησίες στους γύρω λόφους. Η αρχική μορφή των μεσαιωνικών χωριών χαρακτηρίζεται από ένα κλειστό τετράπλευρο, συνήθως, σχήμα και ένα πυκνότατο πολεοδομικό ιστό. Έξω από τον συμπαγή και οχυρωμένο αυτό πυρήνα, σε οψιμότερη εποχή, κτίζονται και άλλα σπίτια και σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα καθιστούν δυσδιάκριτο το αρχικό σχήμα[4].

Αεροφωτογραφία της Καλαμωτής, 1934.

Τα πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά των μεσαιωνικών χωριών της Χίου αναγνωρίζονται σήμερα σε ένα περιορισμένο αριθμό οικισμών στα νότια του νησιού. Φαίνεται, όμως, ότι άλλοτε τα περισσότερα από τα υφιστάμενα σήμερα χωριά ήταν οχυρωμένα και ότι είχαν, πριν από τους σεισμούς του 1881, ανάλογα γνωρίσματα. Γι' αυτό μας πείθουν συγκεκριμένες πληροφορίες, οι μνείες για την ίδρυση

Αεροφωτογραφία του Πυργίου, 1934.

κεντρικών πύργων σε χωριά στις αρχές του 16ου αιώνα και τα τοπωνύμια σε πολλούς οικισμούς που μαρτυρούν οχύρωση. Έτσι τα χωριά που έχουν ιστορία από τα γενουάτικα κι ίσως τα βυζαντινά χρόνια είναι στη νότιο Χίο τουλάχιστον τα εξής: Καλλιμασιά, Αρμόλια, Χαλκειός, Καλαμωτή, Μυρμήγκι, Μεστά, Νένητα, Νεοχώρι, Πυργί, Ολύμποι, Θολοποτάμι, Θυμιανά, Βαβύλοι και Βερβεράτο. Σήμερα μπορεί κανείς να μελετήσει την αρχιτεκτονική και την πολεοδομία κατά κύριο λόγο στα Μεστά, το

[4] Μπούρας Θ. Χαράλαμπος, «Ανατολικό Αιγαίο – Σποράδες – Επτάνησα», Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Εκδοτικός Οίκος «Μέλισσα», Χίος

Πυργί, τους Ολύμπους, την Καλαμωτή και εν μέρει τα Νένητα, την Βέσσα, την Ελάτα και τον οικισμό της κεντρικής περιοχής της νήσου, τα Αυγώνυμα.

2.3. Οι υπό μελέτη οικισμοί του Δήμου Μαστιχοχωρίων του Νομού Χίου

Στο πρόγραμμα, που πραγματοποίησε η Ελληνική Εταιρεία στη Χίο από τις αρχές Μαρτίου του 2008 ως το τέλος του ίδιου έτους, με τίτλο «Ευαισθητοποίηση κατοίκων σε θέματα διατήρησης και αειφόρου ανάπτυξης των ιστορικών οικισμών του Δήμου Μαστιχοχωρίων Χίου», μελετήθηκαν έξι από τα εννέα Μαστιχοχώρια του Δήμου Μαστιχοχωρίων και συγκεκριμένα, η Ελάτα, η Βέσσα, τα Μεστά, οι Ολύμποι, η Καλαμωτή και το Πυργί, το οποίο αποτελεί και την έδρα του Δήμου Μαστιχοχωρίων. Οι παραπάνω οικισμοί αποτελούν, ίσως, τα τελευταία δείγματα μεσαιωνικής αρχιτεκτονικής στη Νότια Χίο.

2.3.1. Το Πυργί

Πανοραμική άποψη του Πυργίου, σήμερα.

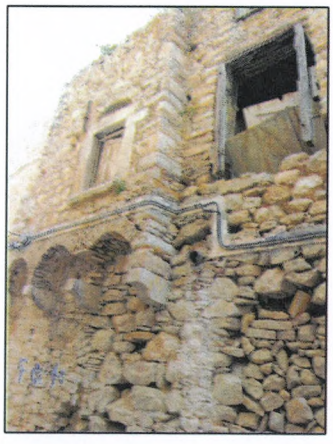

Αεροφωτογραφία του Πυργίου, www.airphotos.gr, 2006.

Το Πυργί είναι το μεγαλύτερο από τα χωριά της Χίου και το μεγαλύτερο από τα Μαστιχοχώρια. Κατά την απογραφή του 2001 είχε 1.044 κατοίκους. Είναι χτισμένο σε πεδινό έδαφος και σε θέση που βρίσκεται, περίπου, στο κέντρο της νότιας μαστιχοφόρας περιοχής του νησιού. Δημιουργήθηκε από τη συγκέντρωση δεκατριών οικισμών. Αποτελεί αντιπροσωπευτικότερο παράδειγμα του είδους και φέρεται να είναι ο παλιότερος οικισμός, καθώς άρχισε να γίνεται συγκέντρωση πληθυσμού γύρω του πριν από την άφιξη των Γενοβέζων. Δεν σώζονται εμφανή τμήματα του αρχικού του περιβόλου, του οποίου η θέση υποδηλώνεται από τα περιφερειακά κτίσματα. Είχε σχήμα επταγωνικό με ισάριθμα πυργόπουλα σε κάθε κορυφή, μια κεντρική πύλη που οδηγεί στο κέντρο του οικισμού και μια δευτερεύουσα. Αντίθετα με την κατάσταση του περιτοιχίσματος, ο κεντρικός πύργος με την τοίχισή του δίνουν μια ικανοποιητική εικόνα του στοιχείου αυτού της αμυντικής οργάνωσης των οικισμών της Νότιας Χίου.

Μετατροπή πυργόπουλου σε κατοικία, σήμερα.

Ο κεντρικός πύργος, σήμερα.

Ο κεντρικός του πύργος είναι ο καλύτερα διατηρούμενος από τους πύργους των οικισμών και ο μεγαλύτερος φτάνοντας σε ύψος τριών ορόφων. Από τον πύργο αυτόν προέκυψε και η ονομασία του οικισμού, «Πυργί».

Η είσοδος στο χωριό γινόταν από δύο τουλάχιστον πόρτες, αν όχι από περισσότερες, όπως μαρτυρούν οι ονομασίες των περιοχών «Κάτω Πόρτα», η οποία βρίσκεται στο μέσο της ανατολικής πλευράς του χωριού, και «Απάνω Πόρτα» αντίστοιχα στη δυτική πλευρά του. Οι πόρτες ήταν σιδερένιες και έκλειναν το βράδυ, καθώς και κάθε φορά που παρουσιαζόταν ανάγκη να αμυνθούν οι κάτοικοι του χωριού.

Το κατάστρωμα των δρόμων ήταν χωμάτινο ή λιθόστρωτο. Τα τελευταία, περίπου, 35 χρόνια οι δρόμοι είναι τσιμεντροστρωμένοι. Οι δρόμοι ήταν μεσοκλινείς και σχημάτιζαν στο μέσο αυλακοειδή πτυχή για την απόρροια του βρόχινου νερού έξω από το τείχος.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα του σχεδιασμού που έλαβε χώρα μακριά από τον τόπο εφαρμογής του αποτελεί ο βυζαντινός ναός των Αγ. Αποστόλων. Ενώ βρίσκεται κοντά στην κεντρική πλατεία, δεν είναι συνυπολογισμένος στις πολεοδομικές χαράξεις και έτσι, δεν είναι εύκολα αντιληπτός, καθώς βρίσκεται στην απόληξη μιας καμαροσκέπαστης και κατωφερικής στοάς αποκομμένος οπτικά από την πλατεία πίσω από τις πλάτες των κατοικιών.

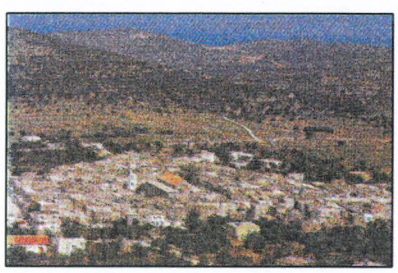
Άποψη δρόμου, σήμερα.

Μοναδικός τρόπος διακόσμησης των προσόψεων των κατοικιών, τα «Ξυστά». Πρόκειται για μια τεχνική χαράξεως στο επίχρισμα της όψεως, αντίστοιχη προς τα ιταλικά «sgraffitti», από γεωμετρικά θέματα σε μεγάλη ποικιλία και συνεχή εναλλαγή του άσπρου και του μαύρου σε οριζόντιες ζώνες.

2.3.2 Τα Μεστά

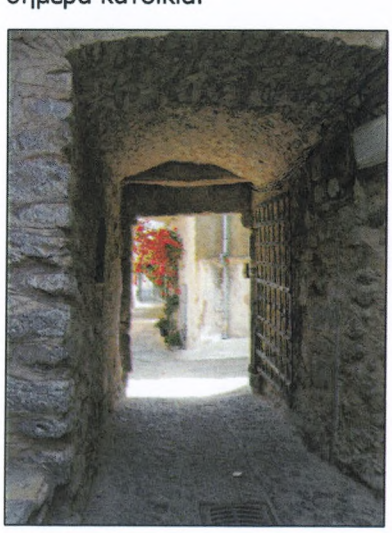
Αεροφωτογραφία των Μεστών, www.airphotos.gr, 2006.

Πανοραμική άποψη των Μεστών.

Ο πύργος του «Μιλιτά», σήμερα κατοικία.

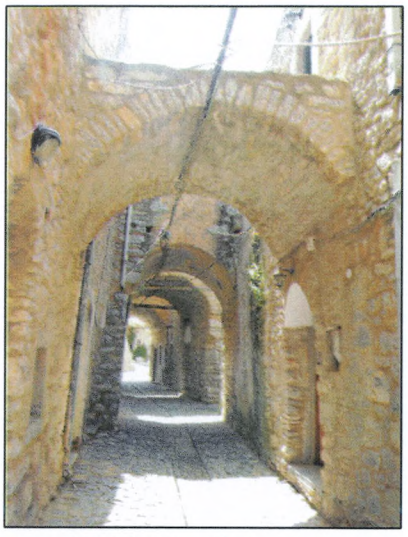

Η «Πόρτα του Καπετάνιου».

Τα Μεστά είναι χτισμένα σε επίπεδο έδαφος στους πρόποδες χαμηλού ορεινού συγκροτήματος. Θεωρείται το πιο καλοδιατηρημένο από τα Μεσαιωνικά χωριά, επειδή τα περισσότερα κτίσματα διατηρούν, εξωτερικά τουλάχιστον την αρχική τους μορφή. Ο οικισμός σχηματίστηκε από τη συγκέντρωση πληθυσμών έξι μικρότερων οικισμών. Πρόκειται για το καλύτερα οχυρωμένο και διατηρημένο χωριό, καθώς είναι ξεκάθαρο, ακόμα και σήμερα, το αρχικό του σχήμα. Ο αρχικός του πυρήνας προϋπήρχε από τα βυζαντινά χρόνια και οι Γενουάτες βελτίωσαν την οχύρωση του οικισμού. Κατά την απογραφή του 2001 ο οικισμός είχε 565 κατοίκους. Η ονομασία του χωριού πιθανολογείται πως προέρχεται από τη Βυζαντινή λέξη «μεστά» που σημαίνει «σκληρά», το αντίθετο του «τρυφερά».

Το σχήμα των Μεστών ήταν αρχικά, σχεδόν, τέλειο τετράγωνο και αργότερα έγινε μια επέκταση προς τα δυτικά αποκτώντας ακόμα μια κορυφή με πυργόπουλο. Η επέκταση αυτή επέτρεψε στον οικισμό να φιλοξενήσει μεγαλύτερο πληθυσμό, αλλά, κυρίως, έγινε για να συμπεριλάβει μέσα στο κλειστό του σχήμα μια κρήνη της περιοχής προσδίδοντάς του μεγαλύτερη αυτονομία. Το «πηγάδι του Μιλιτά», όπως ονομάζεται, βρισκόταν ουσιαστικά στο εσωτερικό του ακραίου νέου πυργόπουλου και επικοινωνούσε με μια υπόγεια σήραγγα με τον κεντρικό πύργο. Το χωριό έχει μια κεντρική πύλη, την «Πόρτα του Καπετάνιου», στα βόρεια και μια δευτερεύουσα δίπλα στο πηγάδι, που κατασκευάστηκε μετά την επέκταση.

Το αρχικό σχήμα του κεντρικού πύργου είναι σήμερα πολύ δύσκολο να διαπιστωθεί, καθώς

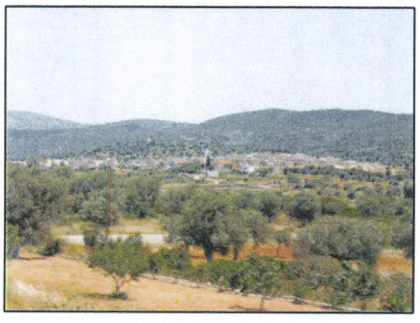

Άποψη δρόμου, σήμερα.

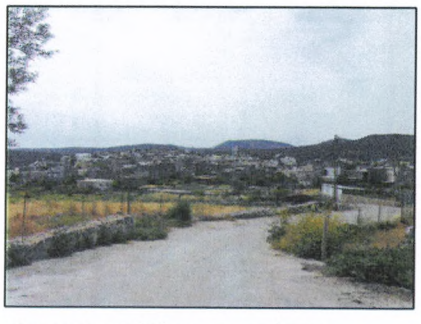
μετατράπηκε σε χριστιανικό ναό, το Μεγάλο Ταξιάρχη, το 1868. Επίσης, η περιμετρική στοά του εξωτερικού τείχους διακρίνεται σε τμήμα της πλευράς που βρίσκεται ανάμεσα στο βορειοανατολικό πυργόπουλο και την κεντρική πύλη.

Είναι φανερή η εφαρμογή ενός σχεδίου – μοντέλου που δεν έλαβε υπ' όψιν του υπάρχουσες κατασκευές. Ζωντανή απόδειξη αυτού του φαινομένου είναι το μοναστήρι του παλαιού Ταξιάρχη που βρίσκεται σχεδόν έξω από τα τείχη του οικισμού και σε σημείο δύσκολα προσβάσιμο από το κέντρο του χωριού.

Οι δρόμοι του χωριού ήταν λιθόστρωτοι με κεντρικό αυλάκι για την απορροή των όμβριων και ακάθαρτων υδάτων. Οι δρόμοι αυτοί, το 1970, καθαιρέθηκαν λόγω της κατασκευής του αποχετευτικού δικτύου. Ορισμένα, όμως, σοκάκια, κυρίως γύρω από την εκκλησία, έχουν λιθοστρωθεί ξανά, σύμφωνα με την αρχική τους μορφή.

2.3.3. Οι Ολύμποι

Πανοραμική άποψη από το δρόμο προς Μεστά, σήμερα.

Πανοραμική άποψη από το δρόμο προς Πυργί, σήμερα.

Ο οικισμός των Ολύμπων βρίσκεται στο νοτιοδυτικό τμήμα της Χίου, ανήκει στο Δήμο Μαστιχοχωρίων και απέχει από την πόλη της Χίου, τη Χώρα, 32 χλμ. και 8 χλμ. από τον Λιμένα Μεστών. Το μεσοσταθμικό υψόμετρο του οικισμού είναι 120 μ. πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, προς την οποία δεν έχει θέα. Παλιότερα, ο οικισμός ήταν έδρα κοινότητας.

Το χωριό των Ολύμπων ιδρύθηκε κατά τον 13ο αιώνα, την εποχή των Παλαιολόγων. Είναι ένα από τα λίγα μεσαιωνικά χωριά που δεν καταστράφηκε κατά τον σεισμό του 1881. Συνοικίστηκε από πληθυσμούς εφτά διαφορετικών χωριών πάνω σε ένα λόφο, στο μέσο μιας κοιλάδας. Κατά τον ιστορικό Γεώργιο Ζολώτα, το όνομα Ολύμποι

Απουσία γωνιακού πυργόπουλου, σήμερα.

Άποψη δρόμου, σήμερα.

ερμηνεύεται από το όνομα του λόφου «Όλυμπος» που είναι χτισμένο πάνω του το χωριό. Το σημερινό χωριό λεγόταν παλιότερα «Κάτω Ολύμποι», επειδή είχε χτιστεί κάτω από το χωριό «Άνω Ολύμποι».

Το γενικό σχήμα του χωριού είναι ορθογώνιο προς τραπέζιο και είχε τέσσερις γωνιαίους πύργους, από τους οποίους δε σώζεται κανένας σήμερα. Από το περιμετρικό τείχος σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση το βόρειο και το ανατολικό του τμήμα και η περιμετρική στοά. Η κεντρική πύλη, που βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του τείχους, είναι πολύ καλά διατηρημένη. Μια δεύτερη κατασκευάστηκε στα ανατολικά σε μετέπειτα περίοδο. Στο κέντρο βρίσκεται ο κεντρικός πύργος, το περιτείχισμα του οποίου είναι κατεστραμμένο, ενώ το θολοσκέπαστο ισόγειό του σήμερα φιλοξενεί τη χρήση ενός καφενείου.

Οι Ολύμποι ανήκουν στην κατηγορία των οικισμών που κατασκευάστηκαν εκ του μηδενός, σε τοποθεσία, δηλαδή, που δεν υπήρχε πριν οικισμός για να στεγάσουν κατοίκους της γύρω περιοχής. Μοναδικό στοιχείο που σώζεται είναι η κοινοτική τράπεζα. Σημαντικοί ναοί είναι η Αγ. Παρασκευή και η Αγ. Θεοδοσία, η οποία βρίσκεται απομονωμένη και αποκομμένη από το κέντρο του χωριού.

Σύμφωνα με τις επίσημες απογραφές, των τελευταίων δεκαετιών, η εξέλιξη του πληθυσμού των Ολύμπων μειώνεται σταδιακά. Η αρνητική πορεία αυτή καταγράφεται στον παρακάτω πίνακα, ως την τελευταία επίσημη απογραφή του 2001[5].

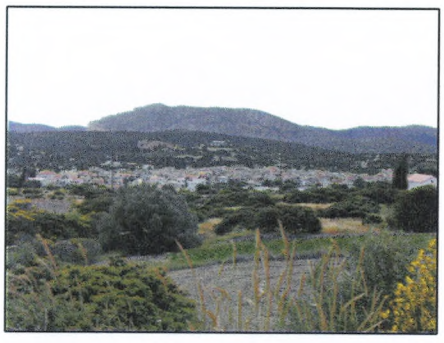
Έτος απογραφής	**Κάτοικοι**
1951	620
1961	522
1971	446
1981	385
1991	432
2001	309

[5] Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

2.3.4. Η Καλαμωτή

Αεροφωτογραφία της Καλαμωτής, www.airphotos.gr, 2006.

Πανοραμική άποψη της Καλαμωτής, σήμερα.

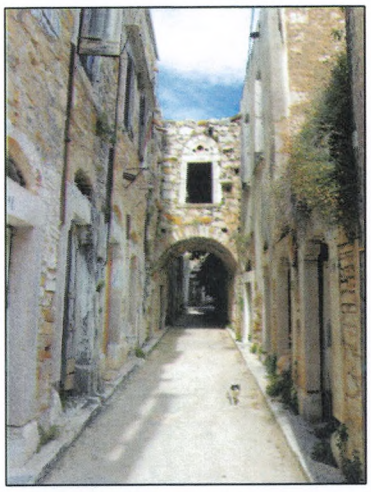

Θέση της «Πάνω Πόρτας», σήμερα.

Η Καλαμωτή αποτελεί έδρα δημοτικού διαμερίσματος και κατά την απογραφή του 2001 είχε 718 κατοίκους. Βρίσκεται σε επίπεδο έδαφος εποπτεύοντας μεγάλη έκταση μαστιχοπαραγωγής. Πρόκειται για οικισμό με μεγάλη αμυντική σημασία. Το γενικό σχήμα του οικισμού είναι ορθογώνιο προς τετράγωνο με παρέκκλιση της δυτικής πλευράς λόγω ύπαρξης χειμάρρου. Η πολεοδομική οργάνωση μαρτυρά την ύπαρξη σχεδιασμού. Οι τέσσερις βασικοί άξονες του οδικού δικτύου, παράλληλοι προς το εξωτερικό περίγραμμα, καταλήγουν εφαπτομενικά στο χώρο με την κεντρική οχύρωση.

Ο οικισμός είχε δύο πύλες, μια στο Βορρά και μια μεταγενέστερη στο Νότο, εκ των οποίων δε σώζεται καμία. Από την κεντρική οχύρωση της Καλαμωτής σώζεται μόνο το ίχνος της εξωτερικής οχύρωσης του πύργου, η οποία έχει αντικατασταθεί από νεότερες κατασκευές. Στο εσωτερικό σώζεται παλιό κτήριο, που μάλλον αποτελούσε μέρος της αρχικής οχύρωσης, αλλά όχι ο κεντρικός πύργος. Στα σπίτια της βόρειας πλευράς διακρίνεται στα ισόγεια, τμήμα της αρχικής περιμετρικής στοάς του τείχους με αρκετά μεγάλο πλάτος, ώστε να λειτουργεί ως διάδρομος και κοινόχρηστος χώρος. Λόγω της σημαντικής, αμυντικής και πολεοδομικής οργάνωσης που παρουσιάζει κατατάσσεται στους οικισμούς στους οποίους κατασκευάζεται εξωτερικό τείχος με σκοπό να αναπτυχθεί στο εσωτερικό του οχυρωμένος οικισμός.

Η ανέγερση του Δημοτικού Σχολείου στην περίοδο 1913 – 1921, των δύο πτερύγων του Γυμνασίου στην περίοδο 1950 - 1955, το Γρηγοριάδειο Υδραγωγείο και ο ηλεκτροφωτισμός που υλοποιήθηκαν την ίδια περίοδο, η κατασκευή υπονόμων σε όλο το χωριό, η τσιμεντόστρωση των δρόμων και η υδροδότηση κάθε σπιτιού χωριστά, αποτελούν σημαντικά έργα υποδομής της σύγχρονης Καλαμωτής που σηματοδοτήθηκαν από την τεχνολογική εξέλιξη, αναβαθμίστηκαν σε πρωταρχική ανάγκη από τη θέληση των κατοίκων του χωριού για πρόοδο και ευημερία.

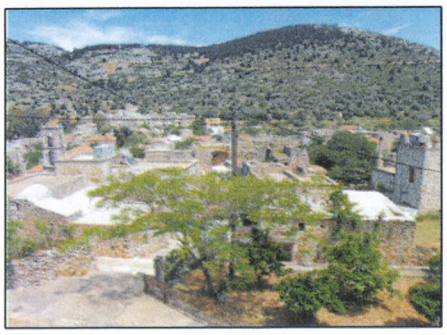

Άποψη δρόμου, σήμερα.

Η Καλαμωτή υπήρξε από πολύ παλιά το πνευματικό και διοικητικό κέντρο των Μαστιχοχωρίων και αυτό συνέβη, όχι λόγω της πληθυσμιακής της υπεροχής έναντι των άλλων χωριών της νότιας Χίου, αλλά εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης στο κέντρο της νότιας Χίου και των Μαστιχοχωρίων. Η Καλαμωτή υπήρξε έδρα του Δήμου Μαστιχοχωρίων, έδρα του Ειρηνοδικείου, Αγρονομείου και Σταθμού Χωροφυλακής.

2.3.5. Η Βέσσα

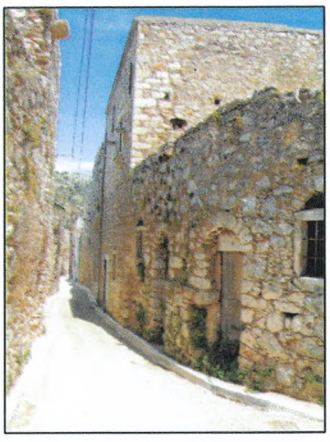

Πανοραμικές απόψεις της Βέσσας, σήμερα.

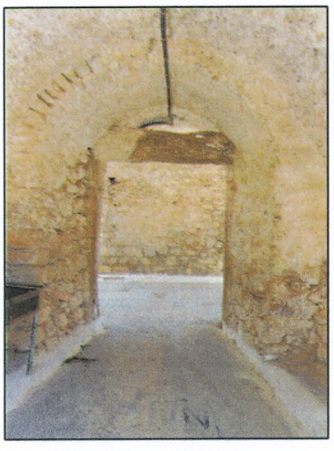
Η Βέσσα είναι ημιορεινό χωριό της Χίου και ανήκει στο Δήμο Μαστιχοχωρίων, βρίσκεται 19 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της Χίου, σε μία κοιλάδα, από όπου μία πιθανή ετυμολογία του ονόματος του χωριού, από το ομηρικό «βήσσα» που σημαίνει κοιλάδα, και σε μεσοσταθμικό υψόμετρο 180 μέτρα. Η έκταση του ομώνυμου δημοτικού διαμερίσματος είναι 21 τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Ο οικισμός είχε γενικό σχήμα, σχεδόν, τέλειο τετράγωνο με τέσσερα πυργόπουλα στις γωνίες από τα οποία σώζονται τα δύο της δυτικής πλευράς. Ο τύπος της οχύρωσης, πιθανότατα, ήταν απλός περιμετρικός τοίχος χωρίς στοά. Στη βόρεια πλευρά του τείχους υπάρχει και η μοναδική

Απόψεις δρόμων, σήμερα.

Η «Πόρτα», σήμερα.

Γωνιακό πυργόπουλο, σήμερα.

πύλη, που οδηγεί στο κέντρο του οικισμού. Από την κεντρική οχύρωση δε σώζεται τίποτα παρά μόνο ίχνη του κεντρικού πύργου στη θέση του οποίου έχει αναγερθεί εκκλησία νεότερων χρόνων. Αντίθετα, πολύ καλά διατηρημένοι στη διάρκεια των ετών είναι οι γωνιακοί πύργοι του κάστρου και τμήματα του οχυρωμένου τοίχου. Σημαντικοί ναοί του οικισμού είναι η Κοίμηση της Θεοτόκου και ο Άγ. Δημήτριος.

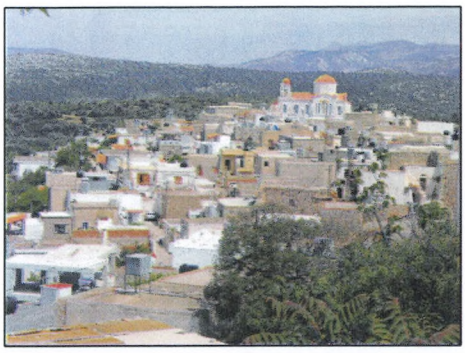
Σύμφωνα με τις επίσημες απογραφές, των τελευταίων δεκαετιών, η εξέλιξη του πληθυσμού της Βέσσας μειώνεται σταδιακά.

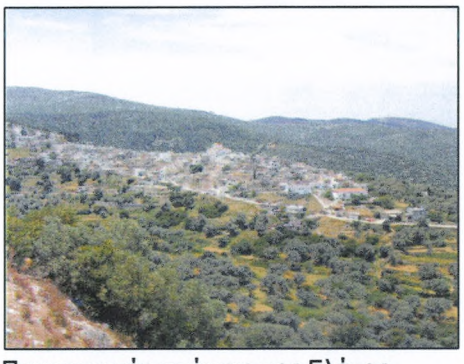
Η αρνητική πορεία αυτή καταγράφεται στον παρακάτω πίνακα, ως την τελευταία επίσημη απογραφή του 2001[6].

Έτος απογραφής	Κάτοικοι
1951	429
1961	367
1971	294
1981	254
1991	373
2001	251

[6] Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

2.3.6. Η Ελάτα

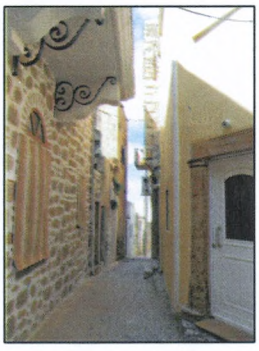
Πανοραμικές απόψεις της Ελάτας, σήμερα.

Η Ελάτα βρίσκεται σε ημιορεινή περιοχή, σε έξαρμα βραχώδους λόφου, στη νοτιοδυτική Χίο, σε οδική απόσταση 23 χιλιομέτρων από την πόλη της Χίου. Παλαιότερα ήταν έδρα κοινότητας. Το μεσοσταθμικό υψόμετρο είναι 190 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Συνοικίστηκε από πληθυσμούς επτά μεσοβυζαντινών οικισμών της περιοχής γύρω στο 1300.

Ο οικισμός είχε γενικό σχήμα, σχεδόν, ορθογώνιο με πυργόπουλα στις γωνίες, από τα οποία, σήμερα, σώζονται αρκετά, καθώς και ίχνη των τειχών. Σημαντικοί ναοί του οικισμού είναι η Αγ. Τριάδα, η οποία χτίστηκε το 1902 στη θέση του κεντρικού πύργου, και ο Άγ. Ιωάννης, ο

Θέση της «Πόρτας» της Ελάτας, σήμερα.

Άποψη του δρόμου, σήμερα.

Γωνιακό πυργόπουλο, σήμερα.

οποίος χρονολογείται το 14^{ο} - 15^{ο} αιώνα και έχει τοιχογραφίες του 16^{ου} αιώνα. Το Δημοτικό Σχολείο του χωριού έκλεισε το 2000.

Οι κάτοικοι ισχυρίζονται πως η ονομασία του χωριού οφείλεται στο «ελάτε, ελάτε», που φώναζαν στους κατοίκους των γύρω οικισμών να μπουν στο καστροχώρι, όταν από τις Βίγλες τους ειδοποιούσαν ότι πλησίαζαν πειρατικά.

Σύμφωνα με τις επίσημες απογραφές, των τελευταίων δεκαετιών, η εξέλιξη του πληθυσμού της Ελάτας μειώνεται σταδιακά. Η αρνητική πορεία αυτή

καταγράφεται στον παρακάτω πίνακα, ως την τελευταία επίσημη απογραφή του 2001[7].

Έτος απογραφής	Κάτοικοι
1951	574
1961	493
1971	409
1981	335
1991	321
2001	308

Σύμφωνα με την απογραφή του 2001 υπάρχουν επίσημα δημογραφικά στοιχεία για τους υπό μελέτη οικισμούς. Στη συνέχεια παραθέτονται οι πίνακες στους οποίους έχουν καταγραφεί η οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων και το είδος των κατοικιών των οικισμών[8].

Απογραφή πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001								
Δήμοι / Κοινότητες κ Δημοτικά / Κοινοτικά Διαμερίσματα	**Οικονομικώς ενεργοί**							**Οικονομικώς μη ενεργοί**
	Σύνολο	**Απασχολούμενοι**					**Άνεργοι**	
		Σύνολο	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας	Δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας	**Σύνολο**	
Δ.Δ.Ολύμπων	61	45	10	5	20	10	16	239
Δ.Δ.Πυργίου	377	316	130	49	117	20	61	757
Δ.Δ.Βέσσης	24	21	0	5	15	1	3	206
Δ.Δ.Ελάτας	67	63	30	15	15	3	4	195
Δ.Δ.Καλαμωτής	201	184	31	28	117	8	17	621
Δ.Δ.Μεστών	149	132	50	23	50	9	17	288

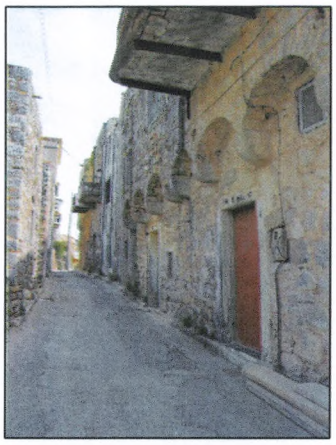
[7] Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία
[8] Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

Απογραφή πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001								
Δήμοι / Κοινότητες και Δημοτικά / Κοινοτικά Διαμερίσματα	**Σύνολο Κατοικιών**	**Κανονικές Κατοικίες**					**Μη κανονικές κατοικίες**	**Κανονικές κατοικίες μέσα σε συλλογικές κατοικίες**
		Σύνολο	Κύριες Κατοικούμενες	Κύριες Κατοικούμενες αλλά το νοικοκυριό απουσιάζει προσωρινά	Κενές			
					Εξοχικές ή δευτερεύουσες	Για ενοικίαση πώληση, άλλο λόγο		
Δ.Δ.Ολύμπων	384	384	140	22	185	37	0	0
Δ.Δ.Πυργίου	1.694	1.693	482	56	1.130	25	0	1
Δ.Δ.Βέσσης	135	134	55	2	76	1	0	1
Δ.Δ.Ελάτας	240	240	102	2	132	4	0	0
Δ.Δ.Καλαμωτής	882	880	272	14	417	177	0	2
Δ.Δ.Μεστών	641	637	171	24	436	6	4	0

Κεφάλαιο 3: Αρχιτεκτονική Φυσιογνωμία του οικισμού

3.1. Φρουριακός χαρακτήρας των Μαστιχοχωρίων[9]

3.1.1. Τα τείχη

Συνεχές και αδιάσπαστο μέτωπο στους Ολύμπους.

Το εξωτερικό όριο των οικισμών, είναι αδιάσπαστο και δημιουργεί το αμυντικό τείχος, το οποίο σχηματίζεται από τους εξωτερικούς τοίχους των ακραίων κατοικιών στους οποίους δεν υπάρχουν ανοίγματα και σε ελάχιστες περιπτώσεις, και αποκλειστικά στο ισόγειο, σχηματίζεται από αυτοτελή στοιχεία. Οι μικρές διαστάσεις των ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων, η απουσία δέντρων, η επέκταση των κατοικήσιμων δωματίων πάνω από τους δρόμους και οι συνεχείς λιθόκτιστες προσόψεις τονίζουν τον έντονο φρουριακό χαρακτήρα των οικισμών.

Συνεχές και αδιάσπαστο μέτωπο στην Καλαμωτή και στα Μεστά αντίστοιχα.

Το σύστημα της διαμορφώσεως ενός εξωτερικού τείχους, με την τοποθέτηση των σπιτιών σε αδιάσπαστη σειρά, απαντάται και σε άλλα νησιά σε παλαιότερους οικισμούς. Η καταγωγή του είναι ελληνική. Το βρίσκουμε στις αρχαϊκές πόλεις της Ιωνίας πριν εφαρμοστεί το σύστημα του Ιπποδάμου και αναφέρεται από τον Θουκυδίδη και τον Πλάτωνα. Το μεσαίωνα

---

[9] Μιχελής Π. Α., «Το ελληνικό λαϊκό σπίτι: φροντιστηριακαί εργασίαι», Αθήνα, Εκδόσεις Ε.Μ.Π. 1977,

Μπούρας Θ. Χαράλαμπος, «Ανατολικό Αιγαίο – Σποράδες – Επτάνησα», Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Εκδοτικός Οίκος «Μέλισσα», Χίος,

Arnold C. Smith, The Architecture of Chios, subsidiary buildings, implements and crafts, edited by Philip P. Argenti, London c1962

ξανασυναντάται αυτή η μέθοδος στα μοναστήρια, στα οποία προστίθεται και ο κεντρικός πύργος, όπου κατέφευγαν οι μοναχοί, όταν οι εχθροί κατόρθωναν να μπουν στη μονή. Ακριβώς η ίδια διάταξη ακολουθείται στα χωριά της Χίου. Γίνεται φανερό, λοιπόν, ότι, αν και η ανοικοδόμηση των χωριών έγινε κατά τη διαταγή των ξένων, εφαρμόστηκε ένα καθαρά ελληνικό σύστημα, που διατηρήθηκε από τους Βυζαντινούς στην οχύρωση των μοναστηριών.

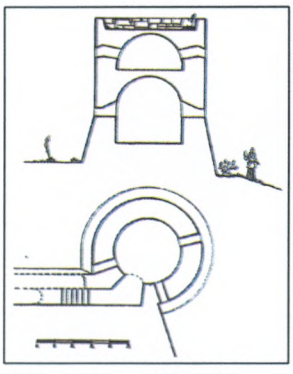
Η πολεοδομική μορφή ανταποκρίνεται, κυρίως, στις ανάγκες της άμυνας. Όπως είναι φυσικό, παρουσιάζονται πολλά μειονεκτήματα από την πλευρά της υγιεινής και των ανέσεων της ζωής. Στους μεσαιωνικούς οικισμούς υπάρχουν διάφορα οχυρωματικά έργα, κτίσματα του 14ου ή 15ου αιώνα.

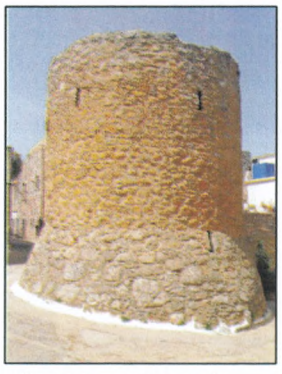

Αμυντική στοά στους Ολύμπους.

Το τείχος που σχηματίζουν τα σπίτια του χωριού με τον εξωτερικό τους τοίχο έχει πάχος ενός μέτρου περίπου και ύψος οκτώ μέτρων. Σπανιότερα, μόνο στο ισόγειο, μεταξύ σπιτιού και τείχους σχηματίζονταν μια στενή αμυντική στοά, πάνω από την οποία επεκτεινόταν ο όροφος του σπιτιού. Τέτοια διάταξη συναντάται στη βόρεια πλευρά των Ολύμπων.

Οι κάτοικοι, ειδοποιούμενοι για την άφιξη πειρατών, έσπευδαν να κλειστούν στο χωριό, από τα τείχη του οποίου γινόταν η άμυνα. Σε περίπτωση που οι εχθροί κατάφερναν να μπουν στο χωριό, οι κάτοικοι υποχωρούσαν στον κεντρικό πύργο, το τελευταίο καταφύγιό τους.

3.1.2. Οι εξωτερικοί πύργοι

Πύργος στα Μεστά, Μιχελής.

Πύργος στα Μεστά.

Στις γωνίες του τείχους υπάρχουν μικροί κυκλικοί πύργοι, με σκοπό να διευκολυνθεί η άμυνα, γνωστοί ως «πυργόπουλα». Οι γωνιακοί αυτοί πύργοι είναι μικρά κυκλικά κτίσματα με ισόγειο και όροφο, που καλύπτονται με ημισφαιρικούς θόλους. Στο ισόγειο έχουν τοξικές θυρίδες, ενώ στον όροφο παράθυρα, καλύπτονται με δώμα, δεν έχουν επάλξεις και το ύψος τους είναι

γύρω στα 7,5 μ.. Ο περιφερειακός τοίχος τους, στον όροφο, είναι κτισμένος κατά τομείς, έτσι ώστε να σχηματίζονται πολλοί κατακόρυφοι αρμοί, κατασκευή της οποίας ο σκοπός δεν έχει ακόμα εξακριβωθεί.

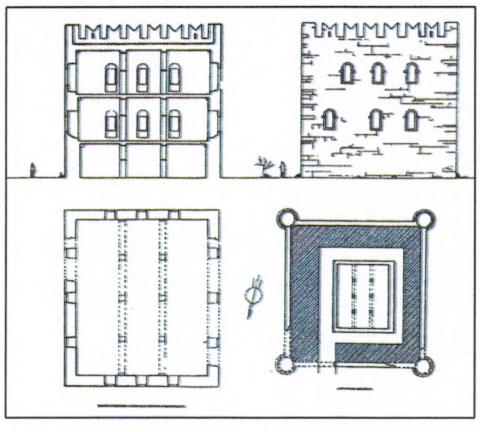
Πύργος στους Ολύμπους, 1912,
Φωτ. Αρχείο Μπενάκη.

3.1.3. Ο κεντρικός πύργος

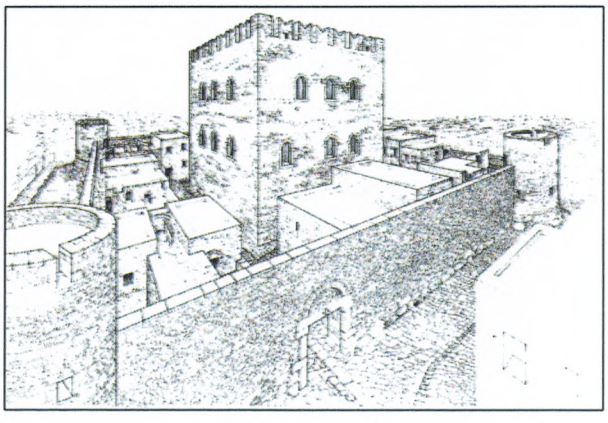

Πύργος στους
Ολύμπους, σήμερα.

Στο κέντρο του χωριού, σε θέση καθοριστική για το γενικό του σχήμα, υψώνεται ο αμυντικός πύργος. Είχε λειτουργίες ανάλογες με εκείνες της ακροπόλεως στις τειχισμένες βυζαντινές πόλεις ή του οχυρού πύργου των μοναστηριών, χρησίμευε, δηλαδή, ως τελικό καταφύγιο στην περίπτωση καταλήψεως του χωριού. Ο πύργος ήταν το μεγαλύτερο και το ψηλότερο κτίσμα του οικισμού, δημιουργούσε την κατακόρυφη δεσπόζουσα σ' αυτόν και το στοιχείο που κυριαρχούσε στις προοπτικές απόψεις από τους γύρω στενούς δρόμους, είχε επάλξεις και η πρόσβαση

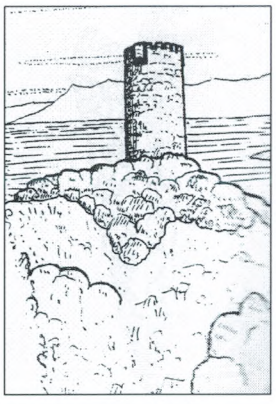
Αναπαράσταση κεντρικού πύργου
Πυργίου και γενικού διαγράμματος
οχυρώματος, Μιχελής.

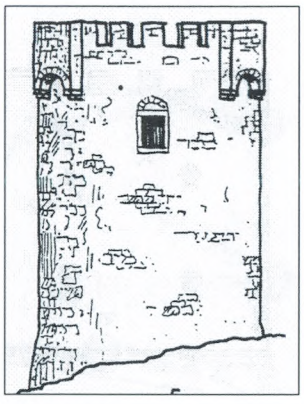

Αναπαράσταση κεντρικού οχυρώματος Πυργίου,
Μπούρας.

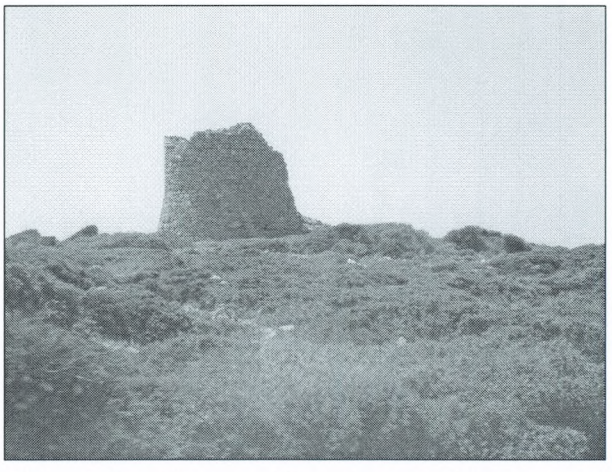
γινόταν μέσω κινητής γέφυρας και όχι ισόγεια. Σε μερικές περιπτώσεις ο πύργος βρισκόταν στο κέντρο ενός οχυρωματικού περιβόλου με πύργους στις τέσσερις γωνίες του. Σήμερα δεν σώζεται κανένας ακέραιος.

3.1.4. Οι Βίγλες

Βίγλα σε περιοχή έξω από τα Μεστά, Arnold Smith.

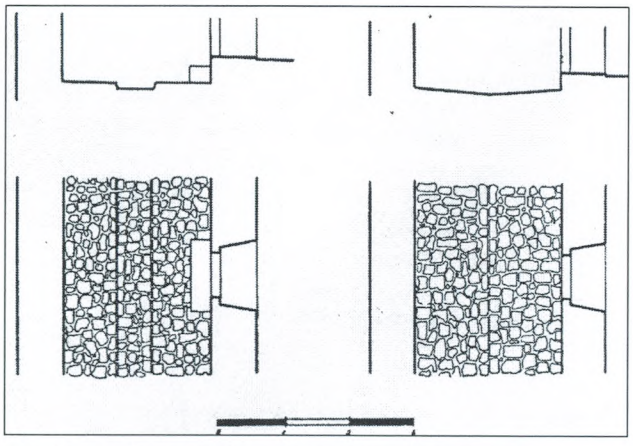
Βίγλα Αγίας Δύναμης, έξω από τους Ολύμπους.

Οι Βίγλες της Χίου είναι μεσαιωνικοί, κυλινδρικοί πυργίσκοι, κτισμένες σε ακτές και ακρωτήρια του νησιού με σκοπό την παρατήρηση του πελάγους και την έγκαιρη ειδοποίηση των κατοίκων σε περίπτωση εχθρικής επιδρομής. Ήταν τοποθετημένες σε μικρές αποστάσεις μεταξύ τους και σε οπτική επαφή η μία με την άλλη και πιο συγκεκριμένα, ήταν πυκνότερες στις νότιες και δυτικές ακτές του νησιού, που προσφέρονταν για αποβάσεις. Αποτελούσαν ένα παράκτιο δίκτυο παρατήρησης και μετάδοσης μηνυμάτων και κτίστηκαν μέσα στα πλαίσια της αμυντικής οχύρωσης της Χίου από τους Γενουάτες. Πιθανολογείται πως χρησιμοποιήθηκε ως βάση ένα παλαιότερο δίκτυο παρατήρησης. Συνολικά έχουν εντοπισθεί 30 Βίγλες στο νησί, από τις οποίες οι 24 είναι πλέον κηρυγμένες ως διατηρητέα μνημεία (ΦΕΚ 990 Β / 30.11.1995).

Μία τυπική Βίγλα της Χίου έχει κυλινδρικό κορμό, με κουλουροκωνική βάση (σκάρπα) με κλίση τέτοια, ώστε να εξοστρακίζονται τα βλήματα, αλλά και να αυξάνεται η βάση έδρασης, για λόγους ευστάθειας. Το συνολικό της ύψος φθάνει περίπου τα 12μ. και έχει μέση διάμετρο, στην περιοχή του κορμού, 7,5μ.. Σε στάθμη 8μ. περίπου από το έδαφος διαμορφώνεται ένα δωμάτιο για το βιγλάτορα, το οποίο καλύπτεται από χαμηλό θόλο. Η πρόσβαση στο δωμάτιο του βιγλάτορα γινόταν μέσω

απλής ανασυρόμενης κλίμακας ή ανεμόσκαλας, έτσι ώστε να μην υπάρχει πρόσβαση στους επιδρομείς. Η θύρα, που γενικά ποτέ δεν ήταν από την πλευρά της θάλασσας, ασφάλιζε από μέσα με ένα μεγάλο ξύλο, ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις υπήρχε από πάνω της καταχύστρα. Καταχύστρες υπήρχαν, επίσης, και σε σημεία, περιμετρικά της Βίγλας. Στο δωμάτιο του βιγλάτορα ανοίγονταν μικρά παράθυρα, τραπεζοειδούς κάτοψης που κατέληγαν σε στενές οπές, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις ανοίγονται επιπλέον πολεμότρυπες.

3.1.5. Οι δρόμοι

Τομές, κατόψεις δρόμων στα Μεστά και στην Καλαμωτή, Μιχελής.

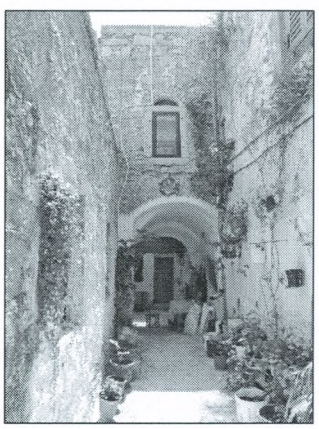
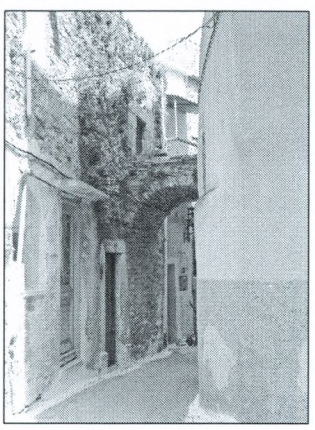
Το βασικό σύστημα κυκλοφορίας το αποτελούν οι δρόμοι που ξεκινούν από τον κεντρικό πυρήνα με τον πύργο και καταλήγουν στις πύλες. Από αυτούς ξεκινούν άλλοι στενότεροι, που καταλήγουν σε αδιέξοδους και εξυπηρετούν τα σπίτια. Οι κεντρικοί δρόμοι έχουν πλάτος περίπου 2 μ., ενώ οι δευτερεύοντες γίνονται πιο στενοί, με πλάτος ως 1,5 μ.. Οι δρόμοι είναι στρωμένοι με πέτρες και στη μέση σχηματίζεται αυλάκι για τα νερά της βροχής, που παίρνει διάφορες μορφές. Η μέθοδος αυτή αποχετεύσεως απαντάται και σε άλλα μέρη της Ελλάδος. Τα νερά συγκεντρώνονται στα αυλάκια των κεντρικών δρόμων και φέρονται έξω από τα τείχη.

Απόψεις δρόμων στην Καλαμωτή και στα Μεστά.

Πάνω από τους δρόμους υπάρχουν συχνά δωμάτια σπιτιών, που στηρίζονται σε ημικυλινδρικούς θόλους. Έτσι ο δρόμος σκεπάζεται από πάνω. Άλλοτε πάλι πάνω από τους δρόμους υπάρχουν τόξα, που αντιστηρίζουν τους κυλινδρικούς θόλους των

δωματίων, δεξιά και αριστερά, σαν γέφυρες, υπό μορφή εναέριων ή μετέωρων αντηρίδων. Τα δώματα των σπιτιών ενώνονται με τις γέφυρες των τόξων αυτών, και γίνεται έτσι δυνατή η κυκλοφορία από σπίτι σε σπίτι σε περίπτωση κινδύνου του χωριού, αφού άλλωστε τα δώματα βρίσκονται όλα στο ίδιο περίπου ύψος. Συνεπώς, σε κάθε οικισμό δεν υπάρχουν μεμονωμένα σπίτια, αλλά ένα ενιαίο κέλυφος, στο οποίο εντάσσονται οι λειτουργίες των κατοικιών χωριστά και όπου υπάρχουν τελείως ανεξάρτητες τρεις οριζόντιες κινήσεις, στο επίπεδο των δρόμων, μέσα στα σπίτια, στο επίπεδο των δωμάτων και οι κατακόρυφες διασυνδέσεις τους, σκάλα προς τον όροφο και πρόσβαση των δωμάτων μέσω του αίθριου.

Επέκταση κατοικίας πάνω από το δρόμο και μετέωρη αντηρίδα σε στενό αντίστοιχα, στους Ολύμπους.

Οι δρόμοι είναι συνήθως καμπυλωμένοι. Έτσι δεν δημιουργούνται φυγές προς το βάθος, αποφεύγονται τα ρεύματα του αέρα το χειμώνα και διευκολύνεται η άμυνα. Οι δρόμοι, σκοτεινοί, στενοί, με τα τόξα ψηλά και το καμπύλο τους σχήμα, παίρνουν ένα έντονο γραφικό χαρακτήρα και μας δίνουν μια ιδέα της μεσαιωνικής πόλης. Εννοείται ότι, από τη στενότητα του χώρου, δεν υπάρχουν πουθενά δέντρα.

3.1.6. Οι πλατείες

Πλατεία Πυργίου, 1912,
Φωτ. Αρχείο Μπενάκη.

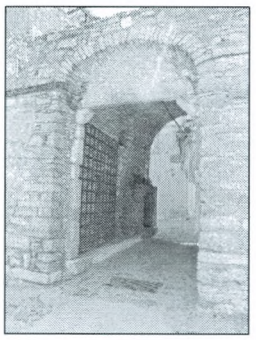
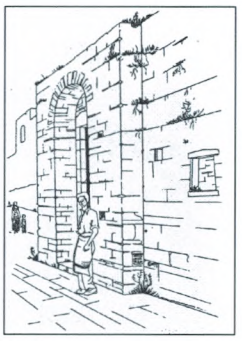
Ο μόνος ελεύθερος χώρος του χωριού είναι η κεντρική πλατεία, πάντοτε συνδυασμένη με το κεντρικό οχύρωμα. Σ' αυτήν καταλήγουν οι κεντρικές αρτηρίες, που αρχίζουν από τις πύλες και χαρακτηρίζονται από το κλειστό σχήμα τους. Χρησιμεύουν για τη συγκέντρωση των κατοίκων και την κυκλοφορία. Δεν είναι γνωστό αν οι πλατείες που ανοίγονται τώρα στο κέντρο όλων των οικισμών υπήρχαν και λειτουργούσαν από παλιά.

Πλατεία Μεστών, Ολύμπων και Ελάτας αντίστοιχα, σήμερα.

3.1.7. Οι πύλες

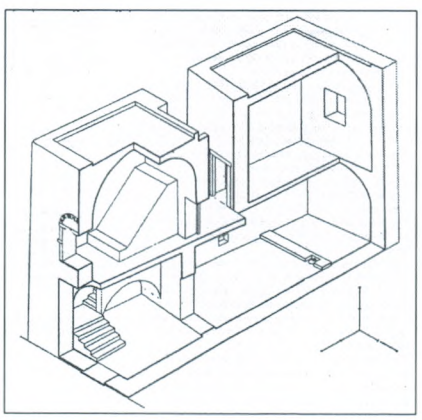

Η «Κάτω Πόρτα» των Ολύμπων,
Φωτ. σήμερα και Σχέδιο Μιχελή.

Η είσοδος στους οικισμούς των Μαστιχοχωρίων γίνεται από μία ή περισσότερες πύλες, τις ονομαζόμενες «Πόρτες». Συνήθως αρχικά υπήρχε μία, ενώ αργότερα διανοίγονταν οι υπόλοιπες. Σήμερα σώζονται ελάχιστες από τις αυθεντικές.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται πως το γενικό τετράπλευρο σχήμα, το αμυντικό σύστημα, η γενικευμένη εφαρμογή θόλων, που εξασφάλιζε την πυρασφάλεια, και κυρίως η ομοιογένεια της κατασκευής σ' ένα συμπαγή ιστό, δίνουν την αίσθηση πως οι οικισμοί των Μαστιχοχωρίων δεν αναπτύχθηκαν δυναμικά, όπως τα Βορειόχωρα της Χίου ή οικισμοί σε άλλα νησιά του Αιγαίου, αλλά δομήθηκαν με προωθημένη οργάνωση και πειθαρχία.

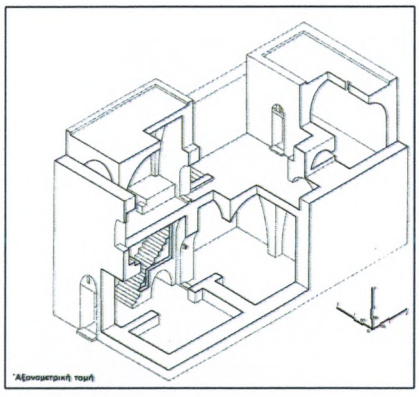
3.2. Μορφολογία – Τυπολογία – Κατασκευή

Αξονομετρική τομή οικίας
στα Μεστά, Μιχελής.

Οι τύποι των σπιτιών είναι σχεδόν όμοιοι σε όλα τα χωριά, καθώς και οι τρόποι κατασκευής και οι μορφές τους. Στο κτίσιμο εφαρμόστηκε ως γενική αρχή η οικονομία του χώρου. Στον περίβολο των τειχών του οικισμού διατηρήθηκε η αρχή του να γίνεται όσο το δυνατόν μικρότερος. Έτσι, τα

σπίτια περιορίστηκαν σε έκταση, και αναγκαστικά αναπτύχθηκαν σε ύψος. Έγιναν διώροφα και στο ισόγειο μπήκε ο στάβλος με τα ζώα, ενώ στον όροφο κατοίκησαν οι άνθρωποι. Ακόμα χρησιμοποίησαν το σπίτι για οχυρό. Στο κατώγι άνοιξαν θυρίδες τοξικές, ενώ από το ανώγι και το δώμα διέφευγαν προς τον πύργο σε περίπτωση αλώσεως.

Αξονομετρική τομή οικίας στο Πυργί, Μουτσόπουλος.

Όσον αφορά το κατώγι του σπιτιού, είναι ένας στενός και σκοτεινός χώρος, φιλοξενεί τα ζώα, συνήθως έχει αποθήκη, και από αυτό ξεκινά η κλίμακα, η οποία καταλήγει σε ένα ανοικτό χώρο, τον «ηλιακό» ή «άγερτο». Ο ηλιακός μπορεί να περιορίζεται από όλες τις πλευρές του με τοίχους ή να έχει τη μία ανοικτή προς το δρόμο και γύρω του βρίσκονται οι κατοικήσιμοι χώροι του σπιτιού. Από τον ηλιακό, ακόμα, μπορούμε να ανεβούμε, με τη βοήθεια ξύλινης κλίμακας, στο δώμα, το «ξάτο» ή

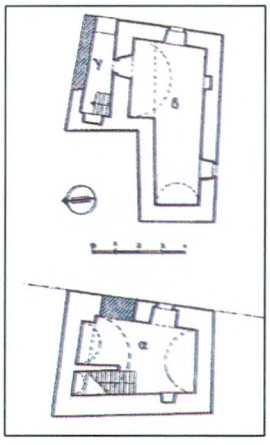

Επικοινωνία δωμάτων στους Ολύμπους και στα Μεστά αντίστοιχα, σήμερα.

«αξάτο», το οποίο βρίσκεται στο ίδιο ύψος με τα γειτονικά και, καθώς τα σπίτια είναι κολλημένα το ένα με το άλλο, μπορεί κανείς να γυρίσει όλο το χωριό περπατώντας πάνω στα δώματα. Στον ηλιακό βρίσκονται συνήθως ο φούρνος για το ψήσιμο του ψωμιού, ενώ εστία δεν υπάρχει σε κανένα χώρο. Όλοι οι χώροι καλύπτονται με θολωτές κατασκευές και πουθενά δεν γίνεται χρήση ξύλου για στέγαση.

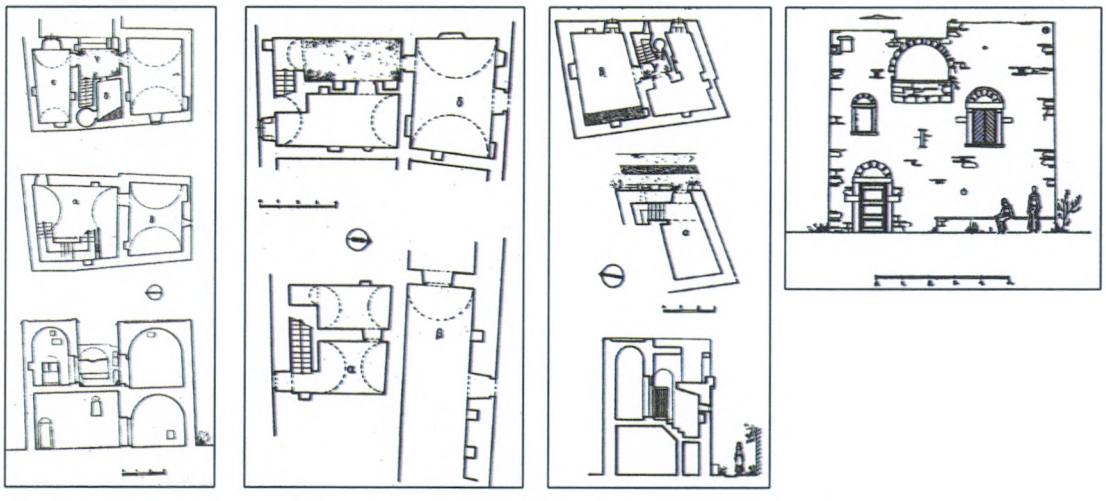
Σε γενικές γραμμές η κάτοψη του σπιτιού είναι ορθογώνια με τη μεγάλη πλευρά κάθετη ή παράλληλη προς το δρόμο. Συχνά, όμως, το πρίσμα του όγκου του διασπάται και οι χώροι συμπλέκονται.

3.2.1. Διάταξη και τύποι κτισμάτων

Κατόψεις όλων των επιπέδων μονόχωρης οικίας, Μιχελής.

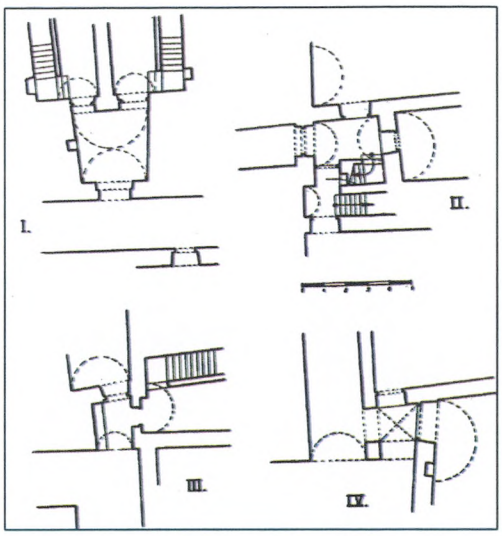
Τα σπίτια κατά κανόνα είναι διώροφα και χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, στα μονόχωρα και στα δίχωρα, ανάλογα με τον αριθμό των κατοικήσιμων χώρων που υπάρχουν στον όροφο, το λεγόμενο ανώγι. Μονόχωρα ονομάζουμε τα σπίτια που έχουν έναν χώρο κατοικήσιμο στο ανώγι. Στο κατώγι τα σπίτια είναι όμοια, είτε μονόχωρα είτε δίχωρα. Αντίστοιχα, δίχωρα σπίτια ονομάζουμε αυτά που έχουν δύο χώρους κατοικήσιμους στο ανώγι και ανάλογα με τη μορφή του ηλιακού τα κατατάσσουμε σε τρεις κατηγορίες, με ηλιακό ανοικτό προς το δρόμο, με κλειστό ηλιακό και με ηλιακό σε δύο επίπεδα.

Οικίες με ανοικτό ηλιακό, κλειστό ηλιακό και ηλιακό σε δύο επίπεδα αντίστοιχα, Μιχελής.

3.2.2. Η διάταξη των εισόδων

Η είσοδος στο κατώγι γίνεται, συνήθως, απευθείας από το δρόμο. Πολλές φορές, όμως, συναντούμε ιδιότυπες διατάξεις που προέκυψαν από διάφορες συνθήκες. Έτσι, παρατηρούνται οι παρακάτω περιπτώσεις. Η περίπτωση της κοινής εισόδου δύο σπιτιών, όπου ένας μικρός, συνήθως, χώρος ανήκει σε δύο κατοικίες, έχει άνοιγμα προς το δρόμο και καλύπτεται με κυλινδρικό θόλο (Σχήμα Ι). Η περίπτωση της κοινής εισόδου σε τέρμα αδιεξόδου, όπου, εδώ, ο μικρός αυτός χώρος έχει τέσσερα ανοίγματα, δύο για τα ανώγια των σπιτιών και δύο προς τους στάβλους και παρατηρείται συνδυασμός των κλιμάκων για τη μέγιστη οικονομία του χώρου (Σχήμα

Περιπτώσεις διάταξης της εισόδου, Μιχελής.

ΙΙ). Η περίπτωση της εισόδου στην εξωτερική γωνία καμπτομένου δρόμου, με χώρο καλυπτόμενο και πέτρινο κάθισμα και η είσοδος οδηγεί προς το στάβλο και προς την κλίμακα (Σχήμα ΙΙΙ). Η περίπτωση της στεγασμένης εισόδου, πριν από το άνοιγμα του στάβλου και του ανωγίου, με πεσσό και σταυροθόλιο και το ανώγι επεκτείνεται από πάνω (Σχήμα IV).

3.2.3. Οι κλίμακες

Προθάλαμος κατωγίου, Πικιώνης.

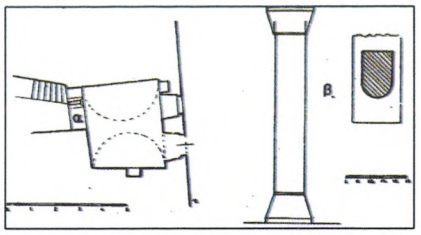
Οι εσωτερικές κλίμακες, που οδηγούν από το κατώγι στο ανώγι, είναι, πάντοτε, λίθινες. Στην κάτοψη έχουν σχήμα Γ ή Π ή ακόμα, απλούστερα, ακολουθούν την ευθεία και βρίσκονται πάντοτε σε επαφή με τον τοίχο του κατωγίου, ενώ στηρίζονται σε κυλινδρικούς θόλους. Οι θόλοι υποστηρίξεως και καλύψεως κλιμάκων ή είναι κάθετοι στη γραμμή αναβάσεως ή είναι παράλληλοι, συνήθως, κατασκευάζονται με κεκλιμένες γενέτειρες, παράλληλες προς τις γραμμές αναβάσεως. Οι θόλοι αυτοί προεξέχουν μέσα στα δωμάτια, οπότε διαμορφώνονται καταλλήλως ή προεξέχουν στον ηλιακό, οπότε από πάνω τους κατασκευάζεται ο φούρνος. Στην άλλη πλευρά της κλίμακας, που θα έμενε ελεύθερη προς το χώρο του κατωγίου, κατασκευάζεται, πάντοτε, ένας λεπτός τοίχος. Το πλάτος της σκάλας κυμαίνεται από 0,60 ως 1,05 μ. και η κλίση είναι συνήθως μεγάλη.

Προοπτικό κατωγίου, Πικιώνης.

Όταν η κλίμακα δεν έχει θόλο καλύψεως και απουσιάζει και ο δεύτερος παράπλευρος τοίχος της, έχουμε μια ειδική διαρρύθμιση, τον «μπαλό»,

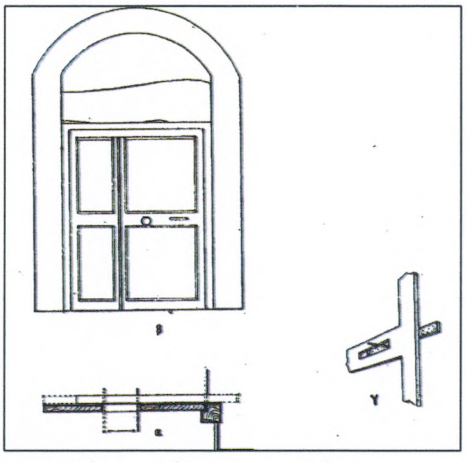
ιδιοτυπία που συναντάται στους Ολύμπους.

Ο «μπαλός», κάτοψη εισόδου και λεπτομέρεια κίονα, Μιχελής.

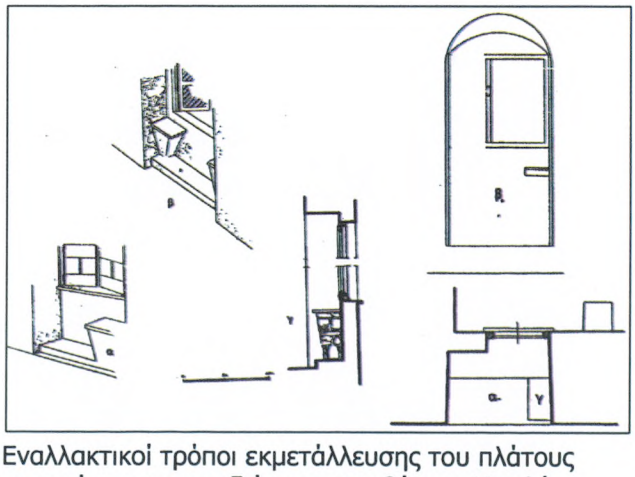
Οι κλίμακες, που οδηγούν από τον ηλιακό στο δώμα, κατά κανόνα, γίνονται εν μέρει ξύλινες κινητές και εν μέρει κτιστές. Αυτό γινόταν και για οικονομία χώρου και για λόγους άμυνας. Οι κάτοικοι μπορούσαν, καταδιωκόμενοι, να ανέβουν στο δώμα και να τραβήξουν πάνω την ξύλινη κλίμακα. Τα κτιστά σκαλοπάτια ήταν λίγα και κατασκευάζονταν στο πάχος του τοίχου.

3.2.4. Τα ανοίγματα

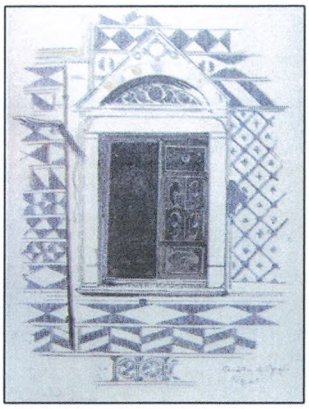
Λεπτομέρεια πόρτας, Μιχελής.

Οι πόρτες κατά κανόνα έχουν ως φέρουσα κατασκευή τοξωτό υπέρθυρο και πρέκι πλαισιώσεως μονολιθικό, συνήθως διακοσμημένο. Τα τόξα σχηματίζονται με τούβλα και πώρινα τεμάχια εναλλασσόμενα. Το πλάτος του ανοίγματος της θύρας αυξάνει στο εσωτερικό. Οι λαμπάδες έχουν πώρινο πλαίσιο που προέχει και σχηματίζει τη θέση προσαρμογής της κάσας. Τα κουφώματα είναι πάντα ξύλινα. Συνήθως οι εξωτερικές πόρτες είναι δίφυλλες με άνισα φύλλα. Συχνά συναντούμε και πόρτες με πλήρες θύρωμα από πωρόλιθο και ανάγλυφες διακοσμήσεις.

Εναλλακτικοί τρόποι εκμετάλλευσης του πλάτους του τοίχου στην ποδιά του παραθύρου, Μιχελής.

Τα παράθυρα έχουν, σχεδόν πάντα, τοξωτό φέρον υπέρθυρο και πρέκι πλαισιώσεως οριζόντιο, ενώ έχουν πάντοτε πώρινο πλαίσιο. Το κενό που σχηματίζεται ανάμεσα στο τόξο και το πρέκι είτε σκεπάζεται με μια πώρινη πλάκα, ένα τύμπανο δηλαδή, ή με φεγγίτη από γύψο και γυαλί. Δεν υπάρχουν

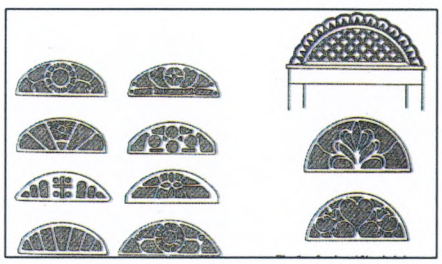
Παράθυρο στο Πυργί, Πικιώνης.

Λίθινοι πρόβολοι παραθύρου στη Βέσσα.

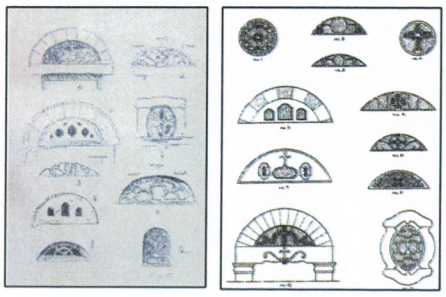
πουθενά ορθογώνιοι φεγγίτες. Το άνοιγμα του παραθύρου αυξάνει προς τα μέσα και η ποδιά είναι πάντοτε τοίχος λεπτότερος. Στο πλάτος που περισσεύει, τις περισσότερες φορές υπάρχουν κτιστά καθίσματα, ένα ή δύο, απ' όπου οι χωρικοί παρατηρούσαν την κίνηση του δρόμου. Εκεί, ήταν δυνατή και η ύπαρξη ενός μικρού ραφιού. Εξωτερικά, εκατέρωθεν του παραθύρου, υπάρχουν δύο λίθινοι μικροί πρόβολοι. Πάνω τους στηρίζεται ένα σανίδι, στο οποίο μπορούν να τοποθετηθούν γλάστρες. Τα τόξα των παραθύρων κατασκευάζονται ή από τούβλα ή τούβλα και πωρόλιθους, ή και μόνο από πωρόλιθους. Τα φύλλα των παραθύρων είναι πάντοτε ξύλινα. Έχουμε μονόφυλλα και δίφυλλα παράθυρα περαστά ή καρφωτά, ενώ κάποτε υπήρχαν τμήματα ξυλόγλυπτα.

3.2.5. Οι φεγγίτες

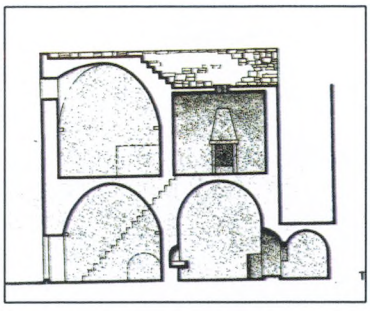
Διακοσμητικά θέματα φεγγιτών, Μιχελής.

Ανάμεσα στο πρέκι πλαισιώσεως και το τοξωτό υπέρθυρο έχουμε τους φεγγίτες με διάφορα διακοσμητικά θέματα. Ένας σκελετός από γύψο συγκρατεί τα κομμάτια του γυαλιού, έγχρωμου ή μη. Η καταγωγή της μεθόδου είναι βυζαντινή, ενώ το πλήθος των θεμάτων είναι μεγάλο και σε μερικά σημεία φαίνονται οι ξένες επιδράσεις.

Διακοσμητικά θέματα φεγγιτών, Πικιώνης και Arnold Smith αντίστοιχα.

3.2.6. Οι θυρίδες

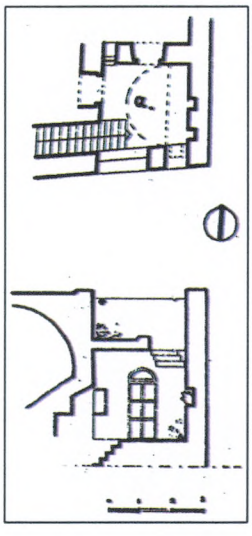

Οικία στο Πυργί με θυρίδα ημικυκλικής τομής, Μουτσόπουλος και οικία στους Ολύμπους με θυρίδα τομής ορθογωνίου αντίστοιχα, σήμερα.

Σε όλα τα σπίτια συναντάμε κόγχες στο πάχος του τοίχου, τις θυρίδες, τομής, συνήθως, ορθογωνίου και σπανιότερα ημικυκλικής, που δεν έχουν φύλλα ξύλινα για να κλείνουν και απέχουν 0,60 μ. από το πάτωμα.

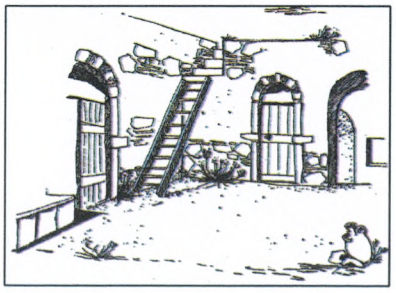
3.2.7. Ο ηλιακός

Κάτοψη και τομή ηλιακού σε οικία στο Πυργί, Μιχελής.

Ο ηλιακός αποτελεί το πιο σπουδαίο και πιο χαρακτηριστικό στοιχείο του σπιτιού. Η σημασία του για τη λειτουργία του σπιτιού είναι μεγάλη, αφού αποτελεί τον βασικό κόμβο επικοινωνίας οριζοντίως και καθέτως, συνήθως μεταφέρονται σ' αυτόν οι παραγωνισμοί του οικοπέδου και είναι απαραίτητο στοιχείο για το φωτισμό, τον αερισμό, τη συνύπαρξη ζώων και ανθρώπων, αλλά και την ασφάλεια της κατοικίας στον φρουριακό αυτό οικισμό.

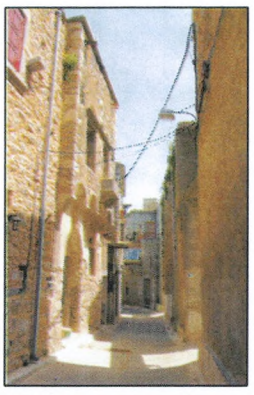
Ο ηλιακός αποτελεί το κέντρο της συνθέσεως, γιατί εξυπηρετεί όλες τις κινήσεις, επιτρέπει την άμεση προσπέλαση του δώματος και σ' αυτόν οδηγεί, συνήθως απευθείας, η κλίμακα από την κάτω είσοδο.

Προοπτικό ηλιακού, Μιχελής.

Η άνοδος από τον ηλιακό στο δώμα πραγματοποιείται με κλίμακα εν μέρει κτιστή, ψηλά, και εν μέρει ξύλινη φορητή. Στο δώμα γίνεται το άπλωμα των γεωργικών προϊόντων, αλλά και ο ύπνος ή και συναντήσεις των γειτόνων τα καλοκαιρινά βράδια. Η σχέση ηλιακού – δώματος δημιουργεί προβλήματα ιδιωτικότητας, αλλά και μεγάλες

δυνατότητες για ανθρώπινες σχέσεις.

Τοξύλλια σε οικία στους Ολύμπους, σήμερα.

Στους Ολύμπους, σε πολλά σπίτια, ο ηλιακός έχει γίνει ένα είδος προθαλάμου, γιατί έχει στεγαστεί με καμάρα, εις βάρος της καθαριότητας, και αερίζεται από μικρούς φεγγίτες σε υπερύψωση. Άλλοτε φτάνει ως την πρόσοψη του σπιτιού και τότε μπορεί πάλι να στεγαστεί και να δώσει τη λύση του ημιυπαίθριου χώρου ή να στεγαστεί σε ένα τμήμα του ή και να διαμορφωθεί σε δύο επίπεδα. Επιπλέον, μπορεί να τον υποβαστάζουν τοξύλλια διαφόρου ανοίγματος και σε διάφορο ύψος για την επίτευξη του ορθογωνισμού ενός παράγωνου ισόγειου χώρου στον όροφο, με τη χρήση τοξυλλίων διαφορετικού βάθους. Ο ηλιακός, πάντως, στην τυπική του μορφή εξυπηρετούσε την απαραίτητη στο μεσαίωνα λειτουργία της αποχωρήσεως πάνω από τα δώματα, την τρίτη, δηλαδή, οριζόντια κίνηση.

3.2.8. Υλικά και τρόποι κατασκευής

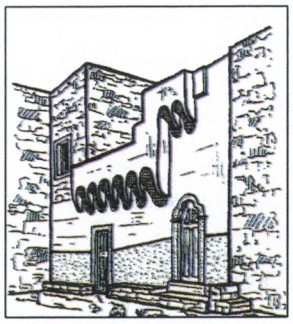
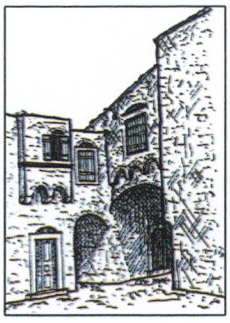

Οικία στη Βέσσα, σήμερα.

Η κατασκευή των κατοικιών στα μεσαιωνικά χωριά διαφέρει ουσιαστικά από εκείνη άλλων οικισμών του Αιγαίου, δεδομένου ότι τους δίνει πολύ μεγαλύτερη στερεότητα και διάρκεια ζωής. Παντού εφαρμόζονται λιθοδομές στους τοίχους και κτιστοί θόλοι στην κάλυψη.

Εσωτερικό οικίας στην Καλαμωτή και εφαρμογή αντιστηριζόντων τόξων στα Μεστά αντίστοιχα, σήμερα.

Τα υλικά είναι ντόπια. Ασβεστόλιθοι, χοντρολαξευμένοι σε μικρά ή μεγάλα κομμάτια και σε ακανόνιστες πλάκες κατάλληλες για τη θολοδομία. Πελεκητοί πωρόλιθοι, από το χωριό Θυμιανά της Χίου, χρησιμοποιούνται σε στοιχεία που σχετίζονται άμεσα με την αρχιτεκτονική της Χώρας. Οι τοιχοποιίες από αργούς ή

χοντρολαξευμένους λίθους χτίζονται με ισχυρά ασβεστοκονιάματα, σε πάχη 50 - 70 εκ..

Οικίες στους Ολύμπους και στην Καλαμωτή αντίστοιχα, Arnold Smith.

Οι θόλοι γίνονται πάντοτε από πλακοειδείς πέτρες και, φυσικά, σε ξυλότυπο. Σε μεγαλύτερο ποσοστό είναι ημικυλινδρικές καμάρες, σταυροθόλια ή καμάρες με κυλινδρικές διεισδύσεις. Τις κλίμακες στηρίζουν και στεγάζουν κεκλιμένοι ημικυλινδρικοί θόλοι. Επιρροή από τη Χώρα και τον Κάμπο είναι τα τοξύλλια σε σειρά που βαίνουν σε λίθινους προβόλους, «βοτάκια». Οι θόλοι δεν έμειναν ποτέ ακάλυπτοι, αλλά διαμορφώνονταν σε δώμα με χώμα και μικρές πέτρες (κεφαλογέμισμα). Τα δώματα επικαλύπτονται με αστρακιά, ένα ισχυρότατο ασβεστοκονίαμα με υδραυλικές ιδιότητες και μεγάλη αντοχή, πάχους πέντε εκατοστών, από ασβέστη και λεπτή άμμο. Η συνέχεια της κατασκευής, τα μικρά σχετικώς ανοίγματα των καλυπτομένων χώρων, η ισοστάθμιση των γενέσεων και τα άριστα συνδετικά κονιάματα έδιναν στους θόλους των σπιτιών επαρκή αντιστήριξη. Η χρήση του θόλου σε όλα τα κτήρια, με τους συνδυασμούς εξουδετερώσεως των ωθήσεων και την εφαρμογή των αντιστηριζόντων τόξων (μετέωρες αντηρίδες), έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διάσωση από τους σεισμούς.

Τα δάπεδα ήταν στα ισόγεια και τους δρόμους λιθόστρωτα, ενώ στην επίστρωση του ορόφου χρησιμοποιήθηκε το ίδιο κονίαμα με τα δώματα, αστρακιά. Στους οικισμούς αυτούς δεν συναντώνται πλακοστρώσεις, αλλά και οι ξυλοκατασκευές είναι σπάνιες.

3.2.9. Διαμόρφωση των όψεων

Συνεχείς αδιάσπαστες όψεις στα Μεστά, σήμερα.

Οι αρχιτεκτονικές μορφές που συναντάμε στα μεσαιωνικά χωριά της Χίου προκύπτουν από την κατασκευή ή πιο σπάνια, μιμούνται άλλες της μεγάλης αρχιτεκτονικής της Χώρας και του Κάμπου.

Στο συνεχές πολεοδομικό σύστημα τα σπίτια έχουν, συνήθως, απλή πρόσοψη που δεν διαρθρώνεται παρά από τα ανοίγματά της. Σπάνιες

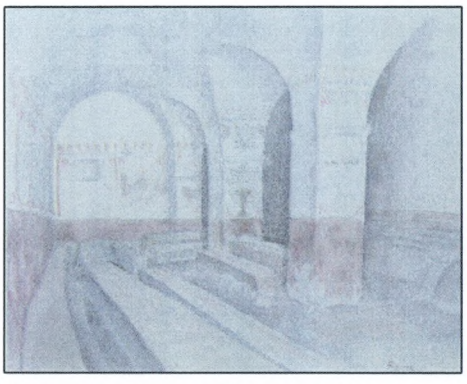
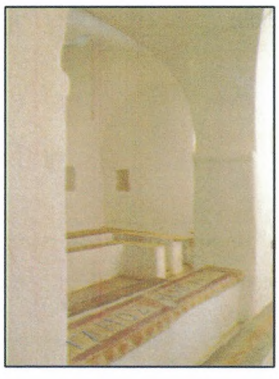
είναι οι περιπτώσεις στις οποίες ο ηλιακός επεκτείνεται ως την όψη και εκδηλώνεται με κάποιο τοξωτό άνοιγμα, όπως σχετικά σπάνιες είναι, επίσης, οι προχωρήσεις πάνω από σειρά τοξυλλίων δωματίου ή αίθριου.

Τοξωτό άνοιγμα ηλιακού στο Πυργί και προεξοχή ορόφου σε τοξύλλια στην Καλαμωτή αντίστοιχα, σήμερα.

Η μορφή των σπιτιών είναι βαριά και αυστηρή με αναλογίες κύβου, ενώ κύρια χαρακτηριστικά της είναι το οριζόντιο όριο του δώματος και η τυφλή, χωρίς ανοίγματα ζώνη, που αντιστοιχεί εσωτερικά στους θόλους. Στις όψεις των σπιτιών σπάνια υπάρχουν επιχρίσματα και αυτά προέρχονται από νεωτερικές επισκευές.

3.3. <u>Δημόσια κτήρια</u>

Η Κοινοτική Τράπεζα των Ολύμπων,
Σχέδιο Πικιώνης και Φωτ. σήμερα, αντίστοιχα.

Τα μοναδικά, ίσως, δημόσια κτήρια στους μεσαιωνικούς οικισμούς των Μαστιχοχωρίων είναι οι τράπεζες, δηλαδή χώροι κοινής εστιάσεως των χωρικών σε περίπτωση, κυρίως, γάμων. Η ανάγκη προέκυψε από τη στενότητα των κατοικιών. Η μοναδική Κοινοτική Τράπεζα που διατηρείται και μάλιστα, άριστα, είναι αυτή των Ολύμπων. Πρόκειται για ένα κτήριο χωρίς παράθυρα στο ισόγειο, με τρεις πεσσούς που κρατούν τους δύο κυλινδρικούς θόλους της οροφής του. Στο χώρο υπάρχουν κτιστά τραπέζια και καθίσματα, όπως στις μοναστηριακές τράπεζες. Στον όροφο υπάρχει μικρό μαγειρείο.

Κεφάλαιο 4: Σημερινή εικόνα οικισμών – Προσδιορισμός των προβλημάτων

Η καταγραφή των προβλημάτων των υπό μελέτη οικισμών είναι δυνατόν να ταξινομηθεί στις εξής κατηγορίες, στα Προβλήματα Πολεοδομικού χαρακτήρα, στα Προβλήματα Αρχιτεκτονικού χαρακτήρα, στα Προβλήματα Κοινωνικού – Οικονομικού χαρακτήρα και στα Προβλήματα Αναπτυξιακής Προοπτικής.

4.1. Προβλήματα πολεοδομικού χαρακτήρα

Τα προβλήματα που χαρακτηρίζονται ως πολεοδομικού χαρακτήρα οφείλονται σημαντικά στη μορφή του εκάστοτε οικισμού. Όσον αφορά τους συγκεκριμένους οικισμούς εντοπίζονται αρκετά ζητήματα που συνδέονται με τον ιδιαίτερο τρόπο ανάπτυξης και τα ιδιαίτερα κοινωνικά και πολεοδομικά χαρακτηριστικά τους.

Είσοδος Ι.Χ. οχημάτων στα δρομάκια.

Θεμελιώδη ομάδα προβλημάτων της συγκεκριμένης κατηγορίας αποτελεί η σοβαρή έλλειψη υποδομών. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε δυσκολία προσέγγισης των οχημάτων στο εσωτερικό του εκάστοτε οικισμού με σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στις εργασίες αποκαταστάσεως και επισκευής των κτισμάτων, στην αποκομιδή των απορριμμάτων και στην κατασκευή των δικτύων (ύδρευση, αποχέτευση, τηλεφωνία). Επιπροσθέτως, ο υφιστάμενος ιστός καθιστά αδύνατη την προσέγγιση οχημάτων άμεσης βοήθειας (πυροσβεστική, ασθενοφόρο). Ταυτόχρονα, όμως, παρατηρείται η είσοδος και η στάθμευση των Ι.Χ. οχημάτων των κατοίκων στα στενά δρομάκια των οικισμών, αλλά και στους ελάχιστους δημόσιους χώρους συνάθροισης μετατρέποντάς τους σε άτυπους χώρους στάθμευσης, καθώς απουσιάζουν αντίστοιχοι οργανωμένοι χώροι. Σημαντικό πρόβλημα αποτελεί και η ελλιπής συγκοινωνία των οικισμών του Δήμου Μαστιχοχωρίων μεταξύ τους, αλλά και με τη

Μετατροπή δημοσίων χώρων σε άτυπους χώρους στάθμευσης.

Χώρα της Χίου, καθώς τα δρομολόγια, ιδιαίτερα τους χειμερινούς μήνες, είναι ελάχιστα και αποκλειστικά τις πρωινές ώρες.

Την κατηγορία πολεοδομικού χαρακτήρα αφορούν και ζητήματα μορφολογίας και αρχιτεκτονικής του εκάστοτε οικισμού, που συνδέονται με ρυθμίσεις χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού. Καταρχάς, το ανεπαρκές πλαίσιο προστασίας και η απουσία ειδικών ρυθμίσεων οδηγούν σε ανεξέλεγκτη δόμηση και αυθαίρετες κατασκευές στο ευρύτερο περιβάλλον των οικισμών, αλλά και στη γήρανση και εγκατάλειψη μεγάλου αριθμού κτηρίων στο εκάστοτε ιστορικό κέντρο τους.

Το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο, η έλλειψη πληροφόρησης, η λανθασμένη νοοτροπία και η έλλειψη αρχαιολογικής φύλαξης, αναγκάζει τους ιδιοκτήτες στην χρησιμοποίηση αθέμιτων μέσων ή στην παντελή εγκατάλειψη των περιουσιών τους. Επιδιώκουν, έτσι, να αποφύγουν το υπερβολικό κόστος συντήρησης, τα προβλήματα προσαρμογής των παλαιών κτισμάτων στις σημερινές τους απαιτήσεις διαβίωσης και τους ιδιαίτερους αρχαιολογικούς όρους ζώντας και πρεσβεύοντας την παρανομία. Άμεση συνέπεια των επιλογών τους είναι η εφαρμογή ανορθόδοξων στατικών λύσεων με συνακόλουθες αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κτισμάτων εξαιτίας του τρόπου δόμησής τους, με το όποιο αποτέλεσμα. Στις περισσότερες των επεμβάσεων οι κάτοικοι ενεργούν αυτόβουλα και χωρίς προηγούμενη έγκριση των αρμόδιων Υπηρεσιών, Αρχαιολογική και Πολεοδομική, με αποτέλεσμα τον χαρακτηρισμό πολλών κτισμάτων ως αυθαίρετα, την ποινική και αστική δίωξη των ιδιοκτητών και κατασκευαστών και την οικονομική αφαίμαξη των ιδιοκτητών για τη νομιμοποίηση και διατήρηση των κτισμάτων. Αρμόδια για τη χορήγηση έγκρισης συντήρησης, ανάδειξης, δόμησης και επισκευής των διαφόρων κτισμάτων εντός και εκτός του εκάστοτε οικισμού, στην πλειονότητά τους σπίτια και εκκλησίες, είναι η 3η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων της οποίας η άδεια προαπαιτείται οποιασδήποτε υλοποίησης εκ του Αρχαιολογικού Νόμου (Κ.Ν. 5352/1932 «Περί Αρχαιοτήτων»).

Επιπλέον, οι μορφολογικές επιταγές της Επιτροπής Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (Ε.Π.Α.Ε) οδηγούν σε μια στείρα απομίμηση των υφιστάμενων μορφών και έχει επιφέρει πολλά προβλήματα στους κατοίκους και ιδιοκτήτες κτισμάτων εντός των οικισμών, όπως ποινικές κυρώσεις (φυλακίσεις, πρόστιμα) εξαιτίας μηνύσεων που υποβάλλονται από την Αστυνομία για Αρχαιολογικές και Πολεοδομικές παραβάσεις, αλλά και διοικητικές κυρώσεις, όπως κατεδαφίσεις, πρόστιμα (ανέγερσης, διατήρησης και νομιμοποίησης). Το θεσμικό πλαίσιο αυτό έχει αναγκάσει τους ιδιοκτήτες να χρησιμοποιούν αθέμιτα μέσα (κατεδαφίσεις με την έννοια της κατάρρευσης) προκειμένου να πετύχουν το στόχο

τους χωρίς τις παραπάνω κυρώσεις, με αποτέλεσμα διαρκώς να καταστρέφονται τα παραδοσιακά κτίσματα και να αλλοιώνεται ο παραδοσιακός χαρακτήρας των Μαστιχοχωρίων. Στο τελευταίο συμβάλλουν τα περιοριστικά μέτρα που επιβάλλονται από τις συναρμόδιες υπηρεσίες για την ανοικοδόμηση και επισκευή κτισμάτων εντός του εκάστοτε οικισμού, αλλά και η γραφειοκρατία που παρακωλύει την ανοικοδόμηση και εκτός αυτού.

Η απουσία εξειδικευμένων μελετών που να καταγράφουν και να αξιολογούν την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική και πολεοδομική φυσιογνωμία, αλλά και τα προβλήματα του εκάστοτε οικισμού, εμποδίζουν τη δημιουργία ενός επαρκούς πλαισίου προστασίας. Αυτό δύσκολα μπορεί να καλυφθεί μέσα από γενικές ρυθμίσεις ή επιβολή μορφολογικών προτύπων που να αφορούν μεγάλο πλήθος οικισμών. Το νομικό πλαίσιο προστασίας πρέπει να σέβεται τον ιδιαίτερο χαρακτήρα κάθε οικισμού και να αξιοποιεί τα στοιχεία που προκύπτουν απ' τις επιμέρους μελέτες.

4.2. Προβλήματα αρχιτεκτονικού χαρακτήρα

Οι τελευταίες παραπάνω διαπιστώσεις αποτελούν ασφαλώς και σοβαρά προβλήματα της αρχιτεκτονικής μορφής των οικισμών, τα οποία σε συνδυασμό με αδόκιμες επεμβάσεις στα παλαιά κτήρια και ασύμβατες νέες κατασκευές διαμορφώνουν μια εικόνα μορφολογικής και αρχιτεκτονικής δυσαρμονίας. Πρέπει να προσθέσουμε σ' αυτά κατασκευές και εγκαταστάσεις που επιβάλλονται από την εισβολή της τεχνολογίας στο σύγχρονο τρόπο ζωής και πλήττουν την παραδοσιακή εικόνα των Μαστιχοχωρίων, οδηγούν δε αναπόφευκτα σε αισθητική υποβάθμισή τους, όπως τα καλώδια της ΔΕΗ και του ΟΤΕ, οι κεραίες της τηλεόρασης, οι ηλιακοί θερμοσίφωνες και τα κλιματιστικά, αλλά και οι εμφανώς ενίοτε τοποθετημένοι αγωγοί αποχέτευσης λυμάτων και όμβριων.

Ύπαρξη εγκαταστάσεων που πλήττουν την εικόνα των οικισμών.

Στην εικόνα του παραδοσιακού οικισμού, συμβάλλουν σημαντικά οι πλακοστρωμένοι στενοί δρόμοι. Σε πολλά σημεία των οικισμών οι φθαρμένες πλακοστρώσεις έχουν αντικατασταθεί από τσιμεντένιες επιστρώσεις. Η αρχιτεκτονική μορφή του εκάστοτε οικισμού επηρεάζεται αρνητικά, όμως, όχι μόνον από τις ανεπιτυχείς επεμβάσεις, αλλά και από την αδιαφορία που παρατηρείται ως προς την προστασία και ανάδειξη των στοιχείων αστικού εξοπλισμού του, των εναπομεινάντων οχυρώσεων και των κτηρίων ειδικής σημασίας.

Επιπρόσθετα, σήμερα παρατηρείται σημαντικό ποσοστό κενών κτηρίων, καθώς και εμφανή δείγματα σε ορισμένες περιπτώσεις εγκατάλειψης και κατάρρευσης κτηρίων. Αποτελεί ισχυρή πραγματικότητα το γεγονός πως τα υφιστάμενα κελύφη καθιστούν σχεδόν αδύνατη την σύγχρονη κατοίκησή τους, καθώς πέρα από προβλήματα στενότητας, υπάρχουν σημαντικά ζητήματα αερισμού, φωτισμού και ηλιασμού, δηλαδή καθημερινής υγιεινής και διαβίωσης. Συνυπολογίζοντας όλα τα παραπάνω δεδομένα διαπιστώνεται πως η ιστορική φυσιογνωμία των Μαστιχοχωρίων αλλοιώνεται σημαντικά στο πέρασμα του χρόνου.

Σημερινή εικόνα αστικού άξονα.

4.3. <u>Προβλήματα κοινωνικού - οικονομικού χαρακτήρα</u>

Η αιτία της σημερινής εικόνας των υπό μελέτη οικισμών είναι άμεσα συνυφασμένη με την παρούσα κοινωνική πραγματικότητα που συνδέεται με τα νέα αντιφατικά οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα. Πιο συγκεκριμένα, αφενός παρατηρείται επίδειξη πλούτου από το νεοπλουτισμό των εποχικών, κυρίως, κατοίκων ή των ξένων νέων αγοραστών και αφετέρου παρατηρείται εγκατάλειψη από ανενεργούς οικονομικά ντόπιους, που δυσκολεύονται να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα.

Οι δυσκολίες για τη διατήρηση και συντήρηση των κτισμάτων του εκάστοτε οικισμού αυξάνουν, καθώς εγκαταλείπεται η τεχνογνωσία της κατεργασίας του λίθου. Σήμερα, στο νησί οι φορείς της παραδοσιακής οικοδομικής είναι οι οικονομικοί μετανάστες, που μεταφέρουν, όμως, στις κατασκευές τους την οικεία σ' αυτούς τεχνική και μορφολογία.

Στα παραπάνω πρέπει να προσθέσουμε την ανυπαρξία χώρων για πολιτιστικές και πνευματικές δραστηριότητες και αναψυχή. Επίσης, κρίνεται υποβαθμισμένη η παροχή υπηρεσιών υγείας, αλλά και ελλειμματικός ο ρόλος των τοπικών πολιτιστικών φορέων στους τομείς της ενημέρωσης και της παιδείας του τοπικού πληθυσμού σε θέματα ιστορίας και πολιτισμού, αλλά και σε θέματα προστασίας και διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου

Ο σύγχρονος τρόπος ζωής και οι απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας έχουν οδηγήσει στην σταδιακή εγκατάλειψη των οικισμών. Πιο συγκεκριμένα παρατηρείται μείωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, εγκατάλειψη οικονομικών δραστηριοτήτων της περιοχής και εγκατάλειψη της γης και του ευρύτερου περιβάλλοντος. Η υπάρχουσα κατάσταση δυσχεραίνει την επιβίωση στους εναπομείναντες ηλικιωμένους, ενώ οι νεότεροι πλέον αποτελούν τους εποχιακούς κατοίκους των Μαστιχοχωρίων.

Τέλος, η υπάρχουσα κατάσταση ολοκληρώνεται από την έλλειψη παροχής κινήτρων στους κατοίκους για ανοικοδόμηση και επισκευή κτισμάτων εντός των οικισμών.

4.4. Προβλήματα αναπτυξιακής προοπτικής

Ο συγκεκριμένος τομέας προβλημάτων σχετίζεται με την ανάπτυξη του εκάστοτε οικισμού. Σήμερα, η ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα κρίνεται περιορισμένη, καθώς η γεωργία περιορίζεται, κυρίως, στην καλλιέργεια του μονοπωλιακού προϊόντος, της μαστίχας, στην ελαιουργία, στα κηπευτικά και την αλιεία, ενώ η κτηνοτροφία περιορίζεται σε οικόσιτα ζώα. Παράλληλα δεν διαπιστώνεται αύξηση της τουριστικής δραστηριότητας, αφού είναι εμφανής η έλλειψη αξιόλογων τουριστικών υποδομών, παρόλο που ο τουρισμός μαζί με το εμπόριο αποτελούν, πλέον, τον κύριο μοχλό ανάπτυξης της περιοχής. Συνεπώς, βασική οικονομική δραστηριότητα, σήμερα, τείνει να αναδειχθεί ο τριτογενής τομέας, ενώ ο δευτερογενής παρουσιάζει πολύ μικρή σημασία. Τα παραπάνω συνδέονται με τα προβλήματα που προκύπτουν εξαιτίας των νέων οικονομικών δεδομένων και οδηγούν στην αστυφιλία και την απουσία δυνατοτήτων απασχόλησης των νεότερων, κυρίως, ηλικιών.

Επιπλέον, παρατηρούνται σοβαρές ελλείψεις υποδομών, δηλαδή σε τομείς που θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως απαραίτητες συνιστώσες της ανάπτυξης των

οικισμών. Σοβαρό πρόβλημα προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση πρέπει να θεωρηθεί και το γεγονός της απόλυτης, σχεδόν, ανυπαρξίας δραστηριοτήτων του δευτερογενούς τομέα, δηλαδή του τομέα μεταποίησης, οικοτεχνίας και αγροτουρισμού. Απουσιάζουν, επίσης, οι υποδομές για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο πολιτιστικός τουρισμός, ο περιπατητικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός και ο αγροτουρισμός.

Σ' όλα τα παραπάνω πρέπει να συνυπολογιστεί η απουσία κτηματολογίου. Το Κτηματολόγιο δεν έχει, ακόμα, ολοκληρωθεί σε όλους τους οικισμούς του Δήμου Μαστιχοχωρίων, αν και αποτελούσε προτεραιότητα από το 1997. Συγκεκριμένα, έχει εφαρμοστεί μόνο στους οικισμούς, Αρμόλια, Πατρικά και Καλαμωτή. Η παρούσα κατάσταση συνδέεται με το ασαφές και περιοριστικό ιδιοκτησιακό καθεστώς, που σήμερα δημιουργεί πρόσθετα προβλήματα στον ακριβή προσδιορισμό των ιδιοκτησιών και κατ' επέκταση στην προοπτική αξιοποίησής τους.

Κεφάλαιο 5: Προτάσεις αποκατάστασης αλλοιώσεων

Για την επίτευξη μιας πλήρης αποκατάστασης του εκάστοτε οικισμού, προτείνονται τρόποι δράσης οι οποίοι μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις κατηγορίες, στη δημιουργία σαφούς και αποτελεσματικού νομοθετικού πλαισίου, στη λήψη διοικητικών μέτρων, στην υλοποίηση αρχιτεκτονικών έργων και παρεμβάσεων και στην πραγματοποίηση αναπτυξιακού προγραμματισμού. Αναγκαία προϋπόθεση για την κατά το δυνατόν αποτελεσματικότερη κατάρτιση ενός σχεδίου παρέμβασης είναι η εκπόνηση και ολοκλήρωση των βασικών μελετών και η εκτέλεση των πρώτων ενεργειών για τη δημιουργία ενός κατάλληλου πλαισίου εφαρμογής.

5.1. Βασικές μελέτες

Κρίνεται απαραίτητη η κατάρτιση του Κτηματολογίου. Με τη σύνταξη και παγίωση του Κτηματολογίου θα αποσαφηνισθούν οι ιδιοκτησίες και θα αποφευχθούν, με τον τρόπο αυτό, χρονοβόρες διαδικασίες ενστάσεων και διεκδικήσεων, που αναστέλλουν την εφαρμογή των αναγκαίων μέτρων και ρυθμίσεων.

Βασική μελέτη για τη Χίο είναι η εφαρμογή Χωροταξικής μελέτης του Νομού Χίου και ειδικά του Δήμου Μαστιχοχωρίων, της οποίας η έκδοση Π.Δ. εκκρεμεί από το 1992. Προτείνεται, λοιπόν, η ολοκλήρωση και εφαρμογή της.

Πιο συγκεκριμένα, στο Δήμο Μαστιχοχωρίων είναι απαραίτητη η σύνταξη Σχεδίου Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π). Ως «Ανοικτή Πόλη» νοείται το σύνολο των γειτονικών οικισμών του μη αστικού χώρου, καθένας από τους οποίους έχει πληθυσμό μέχρι 2.000 κατοίκους, σύμφωνα με την εκάστοτε τελευταία απογραφή[10].

Τέλος, είναι απαραίτητη η εφαρμογή Πολεοδομικής μελέτης για τον εκάστοτε οικισμό. Απαιτείται επαναπροσδιορισμός των όρων δομήσεως και καθορισμός των χρήσεων γης. Είναι, επίσης, απαραίτητο να επανεξετασθεί ο τρόπος οργάνωσης των δικτύων υποδομής, καθώς, επίσης, και ο εξορθολογισμός της κυκλοφορίας μέσα στους οικισμούς, ώστε, χωρίς αρνητικές παρενέργειες στη δομή και την εικόνα τους, να εξυπηρετείται και η αναπτυξιακή διαδικασία, αναγκαία για την επιβίωσή τους.

---

[10] Χατζοπούλου – Τζίκα Αλίκη, «Πολεοδομικό Δίκαιο», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003

Στόχος, γενικότερα, θεωρείται η εκπόνηση μελετών που θα αφορούν την συγκεκριμένη περιοχή και θα επιλύουν όλα τα ζητήματα που την αφορούν και όχι μελέτες με γενικότητες και αοριστολογίες.

5.2. Νομοθετικά μέτρα

Για τον εκάστοτε υπό μελέτη οικισμό, ο καθορισμός των ορίων μιας Ζώνης Ειδικής Ενίσχυσης (ΖΕΕ) θα αποσκοπούσε στην ανάπλαση και εξυγίανση των υποβαθμισμένων περιοχών του με την εκτέλεση έργων οικιστικής αναπτύξεως ή αναπλάσεως. Η ΖΕΕ αναφέρεται στην οποιαδήποτε μορφής ανάπλαση μιας περιοχής και καθιερώνεται για να δώσει δυνατότητα άμεσης επεμβάσεως σε αυτήν, όπως και προτεραιότητα στην παροχή στεγαστικών δανείων και ενισχύσεων.

Στα πλαίσια της επεμβατικής πολεοδομίας που προτείνεται κρίνεται απαραίτητη και η χρήση ενός ακόμα εργαλείου της, της Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ). Ο καθορισμός μιας περιοχής ως ΖΟΕ γύρω από τα όρια του σχεδίου του εκάστοτε οικισμού αποσκοπεί στην προστασία και στον έλεγχο της περιοχής από πολεοδομική και οικονομική άποψη, στη δημιουργία τράπεζας γης, ώστε να καταστεί ευκολότερη και ελεγχόμενη η μελλοντική επέκταση του σχεδίου, αλλά και στην προστασία του φυσικού ή πολιτιστικού περιβάλλοντος[11].

Αναγκαία κρίνεται, επίσης, η διατήρηση της διάκρισης των ορίων του συνεκτικού και μη συνεκτικού τμήματος των οικισμών, με τους διακριτούς όρους δόμησης που ισχύουν σε κάθε περίπτωση, όπου αυτή υφίσταται, και ορισμό των ορίων αυτών σε όσους απουσιάζουν. Στην περιοχή του μη συνεκτικού τμήματος του εκάστοτε οικισμού είναι σημαντικό να συμπεριληφθεί η χωροθέτηση κτηρίων βοηθητικών χρήσεων, όπως στάβλοι, αποθήκες, γκαράζ, ώστε να εκλείψει η αυθαίρετη και άναρχη δόμηση σε περιοχές του οικισμού και να καλυφθούν βασικές ανάγκες των κατοίκων.

Επιπλέον, είναι σημαντικό να καθοριστεί, από επιτροπή αρμόδιων υπαλλήλων του ΥΠΠΟ και του ΥΠΕΧΩΔΕ, το εύρους αδόμητης ζώνης ή ζώνης πρασίνου γύρω από τους οικισμούς. Ο καθορισμός και η έγκρισή της εκκρεμεί από το 1992, με αποτέλεσμα την εμπλοκή και το πάγωμα μελετών ανεγέρσεων και προσθηκών.

---

[11] Χατζοπούλου – Τζίκα Αλίκη, «Πολεοδομικό Δίκαιο», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003

5.3. Διοικητικά μέτρα

Για την ομαλή λειτουργία των οικισμών είναι απαραίτητη η εφαρμογή κυκλοφοριακών ρυθμίσεων στους άξονες κυκλοφορίας, ώστε να επιτρέπεται σ' αυτούς η κίνηση οχημάτων, όταν πρόκειται για την εκτέλεση οικοδομικών εργασιών, εργασιών αποκατάστασης και τροφοδοσίας σε καθορισμένες ώρες της ημέρας. Από τα προαναφερθέντα εξαιρούνται τα οχήματα έκτακτης ανάγκης. Αναγκαία είναι και η εξεύρεση και δημιουργία χώρων στάθμευσης σε κατάλληλα σημεία εκτός του συνεκτικού τμήματος του εκάστοτε οικισμού.

Όσον αφορά τον κτιριακό όγκο των Μαστιχοχωρίων απαιτείται η σύσταση ειδικού οργάνου ελέγχου των συντασσομένων μελετών, σύνταξης προδιαγραφών και εποπτείας των έργων. Προτείνεται να δίδεται άδεια επισκευής υπάρχοντος κτίσματος με την προϋπόθεση της άρσης των τυχόν αλλοιώσεων ή αδόκιμων κατασκευών που υπάρχουν σ' αυτό, αλλά και η παρέμβαση στην εξυγίανση αστικών μετώπων με κρατικά κονδύλια με την προϋπόθεση ο ιδιοκτήτης να άρει τυχόν αλλοιώσεις σε άλλα σημεία του ακινήτου του.

Επιπρόσθετα, κρίνεται αναγκαία η εφαρμογή πολεοδομικών μηχανισμών και κινήτρων για την επισκευή και αποκατάσταση παλαιών κτισμάτων.

Για την παράκαμψη της υπάρχουσας γραφειοκρατίας είναι απαραίτητη η αποκέντρωση των υπηρεσιών και η εγκατάσταση οργανωμένων υπηρεσιών σε Δήμους και Κοινότητες.

Τέλος, σημαντικό μέτρο αποτελεί η θεσμοθέτηση κινήτρων για δραστηριοποίηση των κατοίκων στον πρωτογενή τομέα με την ώθηση των κατοίκων για επιπλέον γεωργικές καλλιέργειες.

5.4. Αρχιτεκτονικά έργα και παρεμβάσεις

Η γενική εικόνα του εκάστοτε οικισμού απαιτεί τη βελτίωση και υπογειοποίηση του τεχνολογικού εξοπλισμού (καλώδια ΔΕΗ, ΟΤΕ), την αναβάθμιση της ηλεκτροδότησης και τη βελτίωση του φωτισμού ολόκληρου του οδικού δικτύου του.

Κρίνεται απαραίτητη η αφαίρεση αδόκιμων και ασύμβατων επεμβάσεων στους αστικούς άξονες των οικισμών, η συντήρηση μη αλλοιωμένων τμημάτων τους και η πλακόστρωση όλων των αξόνων.

Απαιτείται η συντήρηση και αποκατάσταση των στοιχείων του αστικού εξοπλισμού και η εξυγίανση κύριων αστικών μετώπων στον εκάστοτε οικισμό σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο εξυγίανσης που κρίνεται απαραίτητο να τεθεί.

Προτείνεται η εφαρμογή υποδειγματικών μελετών συντήρησης και αποκατάστασης ορισμένων κτηρίων, στα οποία προτείνεται επανάχρηση και ένταξη νέων χρήσεων, για τη δημιουργία νέων χώρων συνάθροισης των κατοίκων, αλλά και νέων πόλων έλξης επισκεπτών.

Είναι σημαντικό να καθοριστούν λεπτομερώς οι προδιαγραφές και τα τεχνικά στοιχεία βάσει αρχιτεκτονικής μελέτης, ώστε να είναι σαφή και δεσμευτικά εκ των προτέρων τόσο το κόστος της μελέτης όσο και το κόστος υλοποίησης για τη συντήρηση και επανάχρηση των κτηρίων, είτε ως κατοικίες είτε ως τουριστικά καταλύματα.

Επιπλέον, προτείνεται η δημιουργία μονοπατιών και συνένωση των πιο ιστορικών οικισμών των Μαστιχοχωρίων μεταξύ τους, με προτεινόμενη επίστρωσή τους σύμφωνα με τον παραδοσιακό τρόπο, όπου δεν υπάρχει η αυθεντική εικόνα τους.

Αξίζει να τονιστεί, όμως, πως ο εκάστοτε, από τους υπό μελέτη, παραδοσιακός οικισμός, ως δείγμα μεσαιωνικής αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής συγκρότησης, πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ενιαίο οικιστικό σύνολο και όχι ως μεμονωμένα αξιόλογα κτίσματα. Ο χαρακτηρισμός μεμονωμένων κτισμάτων εμπεριέχει τον κίνδυνο αποχαρακτηρισμού τους.

Τέλος, για την προσέλκυση νέων επισκεπτών στον εκάστοτε οικισμό και στην ευρύτερη περιοχή του προτείνεται η αξιοποίηση και ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, αλλά και η σύνταξη και προώθηση φυλλαδίου με πιθανό τίτλο «Άγνωστοι προορισμοί», για την εξερεύνηση του.

5.5. Μέτρα ανάπτυξης – Οικονομικά και κοινωνικά μέτρα

Θεμελιώδης στόχος της αναπτυξιακής στρατηγικής της περιοχής είναι η συγκράτηση των δυναμικών τμημάτων του πληθυσμού, αναδεικνύοντας, παράλληλα, την ταυτότητά της και αξιοποιώντας εκείνους τους παράγοντες που την καθιστούν ελκυστική και ανταγωνιστική. Συνεπώς, στόχος είναι η δημιουργία συνθηκών και υποδομών που δημιουργούν μακροπρόθεσμες και σταθερές προοπτικές ανάπτυξης.

Πρωταρχικής σημασίας μέτρο για το ιστορικό τμήμα του εκάστοτε οικισμού που προστατεύεται από το ΥΠΠΟ και το ΥΠΕΧΩΔΕ είναι η παροχή κινήτρων στους κατοίκους, όπως δωρεάν αρχιτεκτονική μελέτη και πολεοδομική άδεια και επιχορήγηση για την επισκευή της κατοικίας σύμφωνα με τις προδιαγραφές που θέτουν οι αντίστοιχες υπηρεσίες, έτσι ώστε η οικία να χρησιμοποιηθεί για ιδιοκατοίκηση ή τουριστικό κατάλυμα. Είναι απαραίτητη η παροχή οικονομικών διευκολύνσεων στους κατοίκους για αποκαταστάσεις και εξυγίανση των ιστορικών κελυφών, όπως χαμηλότοκα δάνεια, επιδοτήσεις, φοροαπαλλαγές, απαλλαγές από δημοτικά τέλη.

Αναγκαία κρίνεται η στήριξη της τοπικής οικονομίας και η προώθηση της απασχόλησης για την αύξηση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Η ίδρυση ενός αγροτικού συνεταιρισμού πιθανότατα να συνέβαλλε στην προβολή και προώθηση των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων. Αντίστοιχα, η ίδρυση σχολής λιθοξόων και τεχνιτών πέτρας για την επιμόρφωση τεχνιτών και μηχανικών θα ενδυνάμωνε την τοπική παράδοση, αλλά και την τοπική οικονομία.

Προτείνεται η συμπλήρωση του κοινωνικού εξοπλισμού στους τομείς της αναψυχής και πολιτισμού τόσο για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των μόνιμων κατοίκων όσο και για την προσέλκυση νέων επισκεπτών. Η ίδρυση ενός λαογραφικού μουσείου, αλλά και ενός μουσείου μαστίχας θα συνέβαλλε στους παραπάνω στόχους, αλλά θα αποτελούσε και μια ευκαιρία προβολής και ανάδειξης των ξεχωριστών προϊόντων και του πολιτισμού της περιοχής. Στα πλαίσια της βελτίωσης της ποιότητας ζωής των κατοίκων συμπεριλαμβάνεται και η βελτίωση των αθλητικών, αλλά και των σχολικών εγκαταστάσεων.

Επιπλέον, για την κάλυψη καθημερινών αναγκών των κατοίκων των οικισμών προτείνεται η ίδρυση Χώρου Υγειονομικής Ταφής (ΧΥΤΑ), για την επίλυση του προβλήματος αποκομιδής και διαχείρισης των απορριμμάτων, η οργάνωση χώρου για βοηθητικές χρήσεις (στάβλοι, αποθήκες) εκτός του συνεκτικού τμήματος του εκάστοτε οικισμού και η βελτίωση των δικτύων υποδομής του.

Τέλος, οφείλουν να αξιοποιηθούν ως αναπτυξιακές δυνατότητες του τόπου η ιστορική και αρχιτεκτονική αξία των οικισμών, το κάλλος του φυσικού τοπίου, τα ιστορικά στοιχεία του ευρύτερου χώρου, το οικοσύστημα, η δυνατότητα άθλησης και αναψυχής, με την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι γεωργικές καλλιέργειες και η επεξεργασία των αγροτικών προϊόντων. Για την προώθηση της ανάπτυξης ήπιων μορφών τουρισμού κρίνεται σημαντική η ένταξη των οικισμών σε ευρωπαϊκά προγράμματα.

Βιβλιογραφία:

- **Arnold C. Smith**, The Architecture of Chios, subsidiary buildings, implements and crafts, edited by Philip P. Argenti, London c1962
- **Αποστόλου Φιλίππα**, «Μικροί οχυρωμένοι οικισμοί του Αιγαίου. Στα ίχνη της ιστορικής τους ταυτότητας», Αθήνα 2000
- **Αποστόλου Φιλίππα**, «Το κάστρο της Αντιπάρου. Συμβολή στη μελέτη των οχυρωμένων οικισμών του Αιγαίου», Αθήνα 1978
- **Αργέντης Π. Φίλιππος και Κυριακίδης Π. Στίλπων**, «Η Χίος παρά τοις Γεωγράφοις και Περιηγηταίς από του ογδόου μέχρι του εικοστού αιώνος», Τόμος Τρίτος, Εν Αθήναις, Τυπογραφείον «Εστία», 1946 – «Basil Grigorovitch Barsky 1725-1743»
- **Δαμαλάς Ι. Γεώργιος**, «Καλαμωτή: Ένα παραδοσιακό μεσαιωνικό Μαστιχοχώρι της Χίου», Σύλλογος Καλαμωτουσών – Χίου Αττικής «Η Αγία Παρασκευή», Αθήνα 1989
- **Δημήτρης Πικιώνης**, «Η Αρχιτεκτονική της Χίου», Επιτομή
- **Ε.Ο.Τ.**, Νησιά Βορειοανατολικού Αιγαίου
- **Ε.Ο.Τ.**, Παραδοσιακοί Οικισμοί, Μεστά
- **Επιστημονική Συνάντηση**, «Προστασία & ανάπτυξη των ιστορικών πόλεων στον 21° αι.», 18-20 Απρίλη 2002, Διεθνής Επιστημονική Επιτροπή Ιστορικών Πόλεων CIVVIH – ICOMOS, Κέρκυρα 2002
- **Ζολώτας Ι. Γεώργιος**, «Ιστορία της Χίου», Χίος, 1924, Τόμος Β'
- **Μιχελής Π. Α.**, «Το ελληνικό λαϊκό σπίτι: φροντιστηριακαί εργασίαι», Αθήνα, Εκδόσεις Ε.Μ.Π. 1977
- **Μουτσόπουλος Νικόλαος Κων.**, «Οικισμοί – Αρχοντικά – Μετόχια, Αποτυπώσεις – Προτάσεις Αναστυλώσεως και Αναβιώσεως, Επιλογή Διπλωματικών Εργασιών 1966 – 1974», Εργαστήριο Αρχιτεκτονικής Μορφολογίας και Ρυθμολογίας της Πολυτεχνικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, Θεσσαλονίκη 1977
- **Μπούρας Θ. Χαράλαμπος**, «Ανατολικό Αιγαίο – Σποράδες – Επτάνησα», Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Εκδοτικός Οίκος «Μέλισσα», Χίος
- **Μπούρας Θ. Χαράλαμπος**, «Η Νέα Μονή της Χίου, Ιστορία και Αρχιτεκτονική», Έκδοση της Εμπορικής Τραπέζης της Ελλάδος, Αθήναι 1981
- **Μπούρας Θ. Χαράλαμπος**, «Χίος – Οδηγοί της Ελλάδας», Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήναι 1974

- **Νομικός Ε. Μιχαήλ**, «Αποκατάσταση Επανάχρηση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων, Μεθοδολογία – Εφαρμογές», Θεσσαλονίκη 1997
- **Νομικός Μ. – Παπαμίχος Ν. – Σκαρλάτος Π.**, «Πολεοδομική επέμβαση σε ιστορικό περιβάλλον», Αρχιτεκτονικά Θέματα τ.25, 1991
- **Ξύδα Μαρία**, «Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου Χίου για την ιστορία και τον πολιτισμό του νησιού», Χίος 1987
- **Ξύδα Μαρία**, «Το Πυργί της Χίου», Χίος 2000
- **Orbasli Aylin**, «Tourists in historic towns: urban conservation and heritage management», London c2000
- **Ορφανουδάκης Αθ. Δανιήλ**, «Μελέτη αποκατάστασης μνημείων και συνόλων», Πειραιάς c1992
- **Pickard Robert**, «Management of historic centers», London c2001
- **Παπαγεωργίου Ν. Αλ.**, «Τουριστική ανάπτυξις αξιοποίησις μνημείων Νομού Χίου: μελέτη αναγνώρισις», Αθήναι, Ε.Ο.Τ., 1967
- **Πρακτικά Σεμιναρίου 1983 του BBC**, «Διατήρηση παραδοσιακών οικισμών», Compendium 1984
- **Πρακτικά 4ου συνεδρίου για τη συντήρηση των Μνημείων της Μεσογείου**, «Νέες αντιλήψεις, τεχνολογίες και υλικά για τη συντήρηση και διαχείριση ιστορικών πόλεων και συνόλων», Ρόδος, 6-11 Μαΐου 1997, Αθήνα Τ.Ε.Ε. c1997
- **Σύλλογος Φίλων του Αρχαιολογικού Μουσείου Χίου,** «Χίος: Ιστορία και Τέχνη», Τα Μνημεία της Χίου, Νομαρχία Χίου, Χίος 1988
- **Υπουργείο συντονισμού**, «Ειδικό Πρόγραμμα Αναπτύξεως Νομού Χίου 1980-1984, Υπηρεσία Περιφερειακής Πολιτικής και Αναπτύξεως», Αθήνα, 1980
- **Φασουλάκης Στέριος**, «Λεύκωμα των ερειπίων της Χίου, Συνέπεια των σεισμών της 22/23 Απριλίου 1881», Φωτογραφίες: Αδελφών Καστανιά, Αθήναι, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, 1983
- **Χατζοπούλου – Τζίκα Αλίκη**, «Πολεοδομικό Δίκαιο», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003
- **Χωρεάνθης Κώστας, Χωρεάνθη - Τσικριτέα Ελένη**, «Χίος ημερολόγιο 1973», Χίος, Βιβλιοπωλείο Χαβιάρα, 1973

Πηγές:

- 3η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων
- Βιβλιοθήκες σε Αθήνα και Χίο
- Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού (Γ.Υ.Σ.)
- Δημαρχείο Μαστιχοχωρίων
- Διαδίκτυο
- Διεύθυνση Υπηρεσιών και Προϊόντων στο Κτηματολόγιο Α.Ε.
- Διεύθυνση Χωροταξικών Εφαρμογών και Πολεοδομίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Χίου
- Εθνικό Τυπογραφείο
- Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.)
- Ελληνικό Ιστορικό και Λαογραφικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.)
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.)
- Νομαρχία Χίου
- Οργανισμός Κτηματογραφήσεων και Χαρτογραφήσεων Ελλάδος (Ο.Κ.Χ.Ε.) του ΥΠΕΧΩΔΕ
- Πολεμικό Μουσείο
- Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
- Υπουργείο Τουρισμού
- Φωτογραφικό Αρχείο Μουσείου Μπενάκη

Η δημιουργία των Μαστιχοχωρίων

Τα μεσαιωνικά χωριά της Χίου δημιουργούνται και οχυρώνονται επί Γενουατοκρατίας (1346 - 1566). Η ανασφάλεια λόγω περατείας και άμεσης γειτονίας με τους Τούρκους και η πρόθεση για την καλύτερη εκμετάλλευση ενός μοναπωλιακού προϊόντος, της μαστίχας, οδηγούν στη δημιουργία τους. Οι άρχοντες των Γενουατών, οι Ιουστινιάνι (Giustiniani), ιδρύουν τη «Μαόνα», την εμπορική εταιρεία που πρώτη οργάνωσε την παραγωγή της μαστίχας στη Χίο. Στην προσπάθειά τους να ελέγχουν την παραγωγή της μαστίχας και το εργατικό δυναμικό και βασισμένοι στις υποδομές που είχαν δημιουργήσει οι Βυζαντινοί και τις τοποθεσίες, δίνουν τον οχυρωματικό χαρακτήρα στα χωριά. Οι οικισμοί επιλέγονται με κριτήριο τη γειτνίασή τους με μαστιχοφόρες εκτάσεις και τη δυνατότητά τους να επικοινωνούν με τις Βίγλες και τα διοικητικά στρατιωτικά κέντρα της περιοχής.

Η αναδιάρθρωση του οικιστικού δικτύου των Μαστιχοχωρίων επιτυγχάνεται από Γενοβέζους μηχανικούς, οι οποίοι εφαρμόζουν ένα μοντέλο οικιστικής δόμησης, παρόμοιο με άλλων κτήσεών τους. Χρησιμοποιώντας τις τοποθεσίες των βυζαντινών πύργων συνενώνουν γύρω από αυτούς διάσπαρτους οικισμούς σε μεγαλύτερους με βάση το πολεοδομικό μοντέλο που εισήγαγαν από τη Δύση. Απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι ο ιστός που αναπτύσσεται δεν εναρμονίζεται με τα προγενέστερα κτίσματα, όπως βυζαντινές εκκλησίες, που δεν έχουν συνυπολογιστεί στον αρχικό σχεδιασμό.

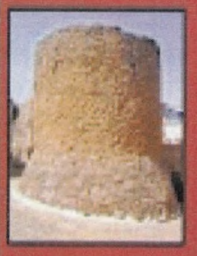
Μορφή των οικισμών

Κοινό γνώρισμα στα μεσαιωνικά χωριά της Χίου είναι ο φρουριακός τους χαρακτήρας. Το χωριό περιβάλλεται από ένα τείχος, που σχηματίζεται από τους τοίχους των ακραίων σπιτιών, και του δίνει το γενικό του σχήμα. Στις γωνίες του τείχους σχηματίζονται μικροί κυκλικοί πύργοι, ενώ στο κέντρο του χωριού υψώνεται ένας μεγάλος πύργος, περιβαλλόμενος από ένα μικρότερο περιτείχισμα. Γύρω από τον Πύργο χωροθετούνται τα καταστήματα και η τράπεζα του χωριού, που αποτελεί το χώρο κοινής εστίασης των χωρικών. Οι κατοικίες είναι χωροθετημένες γύρω από τον κεντρικό πυρήνα, ενώ οι εκκλησίες είναι διάσπαρτες, όπου κάθε μία αντιστοιχεί σε ένα συνοικισμό. Η είσοδος στο χωριό γίνεται από μία ή περισσότερες πύλες και τα ακραία σπίτια έχουν ανοίγματα μόνο προς το εσωτερικό του χωριού έτσι, ώστε το τείχος να παρουσιάζεται εξωτερικώς συμπαγές. Στη γενική εικόνα των οικισμών κυριαρχεί το πυκνό κτίσιμο σε επίπεδο έδαφος, τα σπίτια έχουν απλή κυβική μορφή με δώματα ίδιας στάθμης, με γυμνή επιμελημένη αρχιτεκτονική εξωτερικά και ενίοτε με παχύτατο αρμολόγημα, ενώ τα ανοίγματα είναι μικρά, συνήθως τοξωτά με γύψινους διακοσμητικούς φεγγίτες.

Οι γενικές αρχές που πρυτανεύουν είναι η εξοικονόμηση χώρου, η αποτελεσματική άμυνα και η επιτυχής διαφυγή σε περίπτωση εχθρικής επίθεσης. Οι κοινόχρηστοι χώροι έχουν μικρές διαστάσεις, επικρατεί απουσία δέντρων και οι δρόμοι είναι λίγοι και στενοί, που οδηγούν από την κεντρική περιοχή του πύργου προς τις πύλες και από αυτούς ξεκινούν στενότεροι που καταλήγουν σε αδιέξοδα, απ' όπου γίνεται η προσπέλαση των σπιτιών. Οι κύριοι δρόμοι δεν τέμνονται μεταξύ τους και έχουν μικρή ή μεγάλη κλιμακότητα. Οι καμάρες επαυξάνουν την εντύπωση του λαβύρινθου που δεσπόζει στα χωριά. Λόγω έλλειψης χώρου η κατοικία καταλαμβάνει όλη την επιφάνεια του οικοπέδου και αναπτύσσεται σε ύψος, ενώ δημιουργούνται κατοικήσιμοι χώροι και πάνω από τους δρόμους. Οι τύποι των σπιτιών είναι όμοιοι σε όλα τα χωριά και διακρίνονται σε μονόχωρα και δίχωρα.

Σε σημερινή εποχή οι οικισμοί αυτοί επεκτείνονται και έξω από τον συμπαγή και οχυρωμένο αυτό πυρήνα, έτσι ώστε σε μερικές περιπτώσεις, καθιστούν διαδιάκριτο το αρχικό τους σχήμα.

Προβλήματα οικισμών

Τα προβλήματα των έξι οικισμών ταξινομούνται, για την πληρέστερη κατανόησή τους, σε κατηγορίες, στα Προβλήματα Πολεοδομικού, Αρχιτεκτονικού, Κοινωνικού - Οικονομικού χαρακτήρα και στα Προβλήματα Αναπτυξιακής Προοπτικής.

Η παραπάνω καταγραφή αποδεικνύει πως τα προβλήματα των οικισμών απορρέουν από τις ασυνέχειες στη δομή και τη λειτουργία τους.

Στα πλαίσια του προγράμματος μελετώνται έξι από τους εννέα οικισμούς που αποτελούν το Δήμο Μαστιχοχωρίων και πιο συγκεκριμένα η Ελάτα, η Βέσσα, η Καλαμωτή, τα Μεστά, οι Ολύμποι και το Πυργί.

Κατά την περίοδο 1/3/2008 ως 31/12/2008 πραγματοποιήθηκε στη Χίο Σχέδιο Δράσης με τίτλο «Ευαισθητοποίηση κατοίκων σε θέματα διατήρησης και αειφόρου ανάπτυξης των ιστορικών οικισμών του Δήμου Μαστιχοχωρίων Χίου», βάσει της υπ' αρ. 204395/12-12-2007 Απόφασης Επιχορήγησης του Γ.Γ. Διαχ/σης Κοινοτικών & Άλλων πόρων του Υπ. Απασχόλησης & Κ.Π., το οποίο εντάσσεται στο Έργο «Δράσεις Ενίσχυσης της Απασχόλησης με την Ενεργό Συμμετοχή των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)» του Μέτρου 6 του Άξονα Προτεραιότητας 1 του Ε.Π.

«Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση», που συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) στο πλαίσιο του Γ΄ ΚΠΣ.

Η Μη Κυβερνητική Οργάνωση που έχει αναλάβει την εφαρμογή του παραπάνω Σχεδίου Δράσης είναι η «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Περιβάλλοντος και Πολιτισμού», μη κυβερνητικό σωματείο που εδρεύει στην Αθήνα στην Πλάκα, στην οδό Τριπόδων.

Οι ενέργειες που επιλέχτηκαν για την υλοποίηση του Σχεδίου Δράσης είναι η καταγραφή των παραγόντων αλλοίωσης των οικισμών και η κατάσταση διατήρησής τους, ο εντοπισμός και η πρόταση πιθανών εργαλείων αντιμετώπισής τους και η ευαισθητοποίηση των κατοίκων γύρω από τους κινδύνους που διατρέχει ο οικισμός από τα φαινόμενα αλλοίωσης.

Το πρόγραμμα αυτό έχει καθαρά κοινωνικό και εξωστρεφή χαρακτήρα και δεν έχει το χαρακτήρα τεχνικής ή ιστορικής μελέτης για τους οικισμούς. Απώτερος σκοπός του είναι η ενημέρωση της κοινωνίας και η ευαισθητοποίηση των πολιτών.

Η ανάπτυξη του δομημένου χώρου, κυρίως μετά τη δεκαετία του ΄50, στηρίχθηκε στην προσπάθεια των κατοίκων να ικανοποιήσουν τις ανάγκες που δημιουργούσε ο σύγχρονος τρόπος ζωής. Η κατάσταση αυτή σε συνδυασμό με την απώλεια της οικονομικής και κοινωνικής αυτάρκειας του οικισμού και τη μείωση του πληθυσμού, καθώς επίσης και η εισβολή αστικών προτύπων, μετέβαλαν, όχι δραματικά, το αρχιτεκτονικό περιβάλλον τους.

Προστασία οικισμών

Ο απώτερος στόχος της προστασίας των οικισμών έχει τρεις συνιστώσες: τη διατήρηση και την ανάδειξη των ιδιαίτερων αρχιτεκτονικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών, την εξασφάλιση της ισορροπίας μεταξύ προστασίας και ανάπτυξης και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, προτείνονται τρόποι δράσης οι οποίοι μπορούν να ταξινομηθούν σε κατηγορίες, στη δημιουργία σαφούς και αποτελεσματικού νομοθετικού πλαισίου, στη λήψη διοικητικών μέτρων, στην υλοποίηση αρχιτεκτονικών έργων και παρεμβάσεων και στην πραγματοποίηση αναπτυξιακού προγραμματισμού. Αναγκαία προϋπόθεση για την κατά το δυνατόν αποτελεσματικότερη κατάρτιση του σχεδίου παρέμβασης είναι η εκπόνηση και ολοκλήρωση των βασικών μελετών και η εκτέλεση των πρώτων ενεργειών για τη δημιουργία του κατάλληλου πλαισίου, εντός του οποίου θα αναπτυχθούν οι προαναφερθείσες δέσμες μέτρων.

Αξίζει να υπογραμμιστεί πως το πνεύμα της προστασίας πρέπει να στοχεύει στη διατήρηση, και ως ένα βαθμό αποκατάσταση, της μορφολογικής και αρχιτεκτονικής ιδιαιτερότητας του κάθε οικισμού, όχι όμως ως απονεκρωμένου λειτουργικά μουσειακού αποθέματος, αλλά ως ενός εξελισσόμενου οικονομικά και κοινωνικά οργανισμού, ενταγμένου στο πλαίσιο των νέων συνθηκών και δυνατοτήτων, στο οποίο η ιδιότητα του «παραδοσιακού» θα αποτελεί προνόμιο και όχι τροχοπέδη.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ (ΕΚΤ)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ & ΑΛΛΩΝ ΠΟΡΩΝ

ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ
2000-2006

Ε.Π. «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ & ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ»

«ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ (ΜΚΟ)»

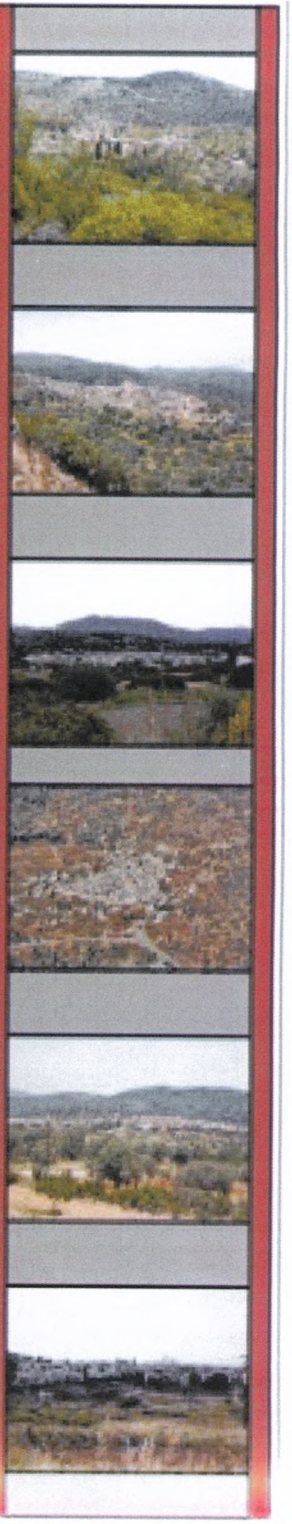
«Οι ενέργειες συγχρηματοδοτούνται κατά 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Περιβάλλοντος και Πολιτισμού
Τριπόδων 28, 105 58 Πλάκα, Αθήνα
Τηλ.: 210 3225 245
Φαξ: 210 3225 240
Email: elet@ellinikietairia.gr
www.ellinikietairia.gr

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Σχέδιο Δράσης: «Ευαισθητοποίηση κατοίκων σε θέματα διατήρησης και αειφόρου ανάπτυξης των ιστορικών οικισμών του Δήμου Μαστιχοχωρίων Χίου»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Περιβάλλοντος και Πολιτισμού

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Περιβάλλοντος & Πολιτισμού

Τριπόδων 28, 10558 Πλάκα, Αθήνα, [T] +30 210 3225 245, +30 210 3316 649, [F] +30 210 3225 240,
e-mail: elet@ellinikietairia.gr www.ellinikietairia.gr

Αθήνα, 22 Οκτωβρίου 2008
Αρ. Πρωτ. 1216/ΕΕ - **132/ΣΑΚ**

Κύριο Π. Καλογεράκη
Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Χίου
Πολυτεχνείου 13
Χίος 82 100
Fax: 22710 44228

Αγαπητέ κύριε Καλογεράκη,

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Περιβάλλοντος και Πολιτισμού υλοποιεί στη Χίο Σχέδιο Δράσης με θέμα **«Ευαισθητοποίηση κατοίκων σε θέματα διατήρησης και αειφόρου ανάπτυξης των ιστορικών οικισμών του Δήμου Μαστιχοχωρίων Χίου»**, το οποίο εντάσσεται στο Έργο «Δράσεις Ενίσχυσης της Απασχόλησης με την Ενεργό Συμμετοχή των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)». Το σχέδιο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) στο πλαίσιο του Γ΄ ΚΠΣ. Για το παραπάνω πρόγραμμα έχει προσληφθεί την αρχιτέκτονα κ. Ιωάννα Ξύδα.

Στο έργο περιλαμβάνονται ενημερωτικές παρουσιάσεις στους μαθητές των σχολείων του Δήμου Μαστιχοχωρίου και ως εκ τούτου σας παρακαλούμε να παραχωρήσετε στην κ. Ι. Ξύδα την άδεια επίσκεψης των Σχολείων του Δήμου για την ενημέρωση των μαθητών για ζητήματα προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς των ιστορικών οικισμών κατά το διάστημα 20 Νοεμβρίου-20 Δεκεμβρίου 2008.

Σας στέλνουμε το κείμενο του εντύπου με πληροφοριακό και φωτογραφικό υλικό που προέκυψε από την έρευνα στα πλαίσια του σχεδίου δράσης στο Δήμο Μαστιχοχωρίων και συγκεκριμένα στη Βέσσα, στην Ελάτα, στην Καλαμωτή, στο Πυργί, στους Ολύμπους και στα Μεστά. Το έντυπο αυτό θα διανεμηθεί στους εκπαιδευτικούς και μαθητές των σχολείων του παραπάνω Δήμου.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων.

Με εκτίμηση

Γιάννης Μιχαήλ
Πρόεδρος

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Περιβάλλοντος & Πολιτισμού

Τριπόδων 28, 10558 Πλάκα, Αθήνα, [T] +30 210 3225 245, +30 210 3316 649, [F] +30 210 3225 240,
e-mail: elet@ellinikietairia.gr www.ellinikietairia.gr

Αθήνα, 22 Οκτωβρίου 2008
Αρ. Πρωτ. 1215/ΕΕ - **131/ΣΑΚ**

Κύριο Κ. Παπαδόπουλο,
Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Χίου
Απλωταριάς 13
82 100 Χίος
Fax: 22710 44233

Αγαπητέ κύριε Παπαδόπουλε,

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Περιβάλλοντος και Πολιτισμού υλοποιεί στη Χίο Σχέδιο Δράσης με θέμα **«Ευαισθητοποίηση κατοίκων σε θέματα διατήρησης και αειφόρου ανάπτυξης των ιστορικών οικισμών του Δήμου Μαστιχοχωρίων Χίου»**, το οποίο εντάσσεται στο Έργο «Δράσεις Ενίσχυσης της Απασχόλησης με την Ενεργό Συμμετοχή των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)». Το σχέδιο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) στο πλαίσιο του Γ΄ ΚΠΣ. Για το παραπάνω πρόγραμμα έχει προσληφθεί η αρχιτέκτων κ. Ιωάννα Ξύδα.

Στο έργο περιλαμβάνονται ενημερωτικές παρουσιάσεις στους μαθητές των σχολείων του Δήμου Μαστιχοχωρίου και ως εκ τούτου σας παρακαλούμε να παραχωρήσετε στην κ. Ι. Ξύδα την άδεια επίσκεψης των Δημοτικών Σχολείων του Δήμου για την ενημέρωση των μαθητών για ζητήματα προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς των ιστορικών οικισμών κατά το διάστημα 20 Νοεμβρίου-20 Δεκεμβρίου 2008.

Σας στέλνουμε το κείμενο του εντύπου με πληροφοριακό και φωτογραφικό υλικό που προέκυψε από την έρευνα στα πλαίσια του σχεδίου δράσης στο Δήμο Μαστιχοχωρίων και συγκεκριμένα στη Βέσσα, στην Ελάτα, στην Καλαμωτή, στο Πυργί, στους Ολύμπους και στα Μεστά. Το έντυπο αυτό θα διανεμηθεί στους εκπαιδευτικούς και μαθητές των σχολείων του παραπάνω Δήμου.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων.

Με εκτίμηση

Γιάννης Μιχαήλ
Πρόεδρος

ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ			
Αναπτυξιακής προοπτικής	**Αρχιτεκτονικού χαρακτήρα**	**Πολεοδομικού χαρακτήρα**	**Κοινωνικού – Οικονομικού χαρακτήρα**
Περιορισμένη ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα	Αδόκιμες και ασύμβατες επεμβάσεις σε παλαιά κτήρια και ασύμβατες νέες κατασκευές	Δυσκολία προσέγγισης οχημάτων στο εσωτερικό του οικισμού (οχημάτων έκτακτης ανάγκης)	Αντιφατικά κοινωνικά δεδομένα
Έλλειψη τουριστικής υποδομής	Αλλοίωση αυθεντικών παραδοσιακών επιστρώσεων των κοινόχρηστων χώρων του οικισμού	Είσοδος Ι.Χ. οχημάτων και στάθμευσή τους στα στενά δρομάκια του οικισμού	Έλλειψη εξειδικευμένων τεχνιτών για την εφαρμογή των παραδοσιακών μεθόδων οικοδόμησης
Απουσία δυνατοτήτων απασχόλησης	Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού λόγω εμφανών κατασκευών και εγκαταστάσεων	Απουσία χώρου στάθμευσης	Έλλειψη ενημέρωσης του τοπικού πληθυσμού σε θέματα προστασίας και διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου
Ελλιπείς υποδομές	Αδιαφορία για την προστασία και ανάδειξη των στοιχείων αστικού εξοπλισμού (κρήνες, θόλοι), των οχυρώσεων και των ειδικής σημασίας κτιρίων	Μετατροπή δημοσίων υπαίθριων χώρων σε άτυπους χώρους στάθμευσης	Ανεπάρκεια υπηρεσιών υγείας
Ανυπαρξία δραστηριοτήτων του δευτερογενούς τομέα	Αλλοίωση ιστορικής φυσιογνωμίας	Ελλιπής συγκοινωνία – σύνδεση των οικισμών μεταξύ τους και με τη Χώρα	Ανεπαρκείς σχολικές εγκαταστάσεις
Έλλειψη υποδομών για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού	Ύπαρξη σημαντικού ποσοστού κενών κτιρίων - εγκατάλειψη	Ανυπαρξία διαχωρισμού συνεκτικού και μη συνεκτικού τμήματος του οικισμού - Ασαφή όρια οικισμού	Έλλειψη πολιτιστικών, πνευματικών και ψυχαγωγικών υποδομών
Ασαφές και περιοριστικό ιδιοκτησιακό καθεστώς		Ανεπαρκές πλαίσιο προστασίας του οικισμού - Δυσλειτουργία θεσμικού πλαισίου	Εποχιακή κατοίκηση κατά τους καλοκαιρινούς μήνες

Περιεχόμενα Πινακίδων Παρουσίασης:

- Ιστορική εξέλιξη Χίου και πιο συγκεκριμένα ιστορική εξέλιξη των Μαστιχοχωρίων και αναφορά στους λόγους που οδήγησαν στη δημιουργία τους.
- Χαρακτηριστικά των Μαστιχοχωρίων και παρουσίαση του φρουριακού τους χαρακτήρα.
- Πολεοδομική εξέλιξη των υπό μελέτη οικισμών με παρατηρήσεις ως προς τις τάσεις επέκτασής τους.
- Περιγραφή της σημερινής κατάστασης των υπό μελέτη οικισμών με αναφορές και παρατηρήσεις στο βαθμό διατήρησης του κάθε οικισμού, το οδικό του δίκτυο, τα σημαντικά εξέχοντα κτιριακά του αποθέματα και τα προβλήματα και τις αλλοιώσεις του, όπου όλα θα συνοδεύονται και ερμηνεύονται από φωτογραφίες.
- Μέτρα αντιμετώπισης των προβλημάτων και προτάσεις αποκατάστασης των αλλοιώσεων αντίστοιχα με τα προβλήματα και τις αλλοιώσεις.
- Ενημέρωση των κατοίκων ως προς τις υποχρεώσεις τους απέναντι στα ζητήματα αποκατάστασης της πολιτιστικής τους κληρονομιάς και αντίστοιχα τις απαιτήσεις και διεκδικήσεις τους για την επίτευξη αυτής, αρχικά από την τοπική αυτοδιοίκηση και την πολιτεία ευρύτερα.
- Αναφορά επιτυχημένων αντίστοιχων προσπαθειών σε ζητήματα διατήρησης και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς σε Ελλάδα και εξωτερικό, με παράθεση φωτογραφιών και ερμηνεία του προγράμματος που εφαρμόστηκε.

ΣΤΑΥΛΑΠΟΘΗΚΗ Ε (----)

Εκτός Οικισμού

Χίος, 24/6/2008

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Περιβάλλοντος και Πολιτισμού υλοποιεί στη Χίο, από 1/3/2008, Σχέδιο Δράσης με θέμα «Ευαισθητοποίηση κατοίκων σε θέματα διατήρησης και αειφόρου ανάπτυξης των ιστορικών οικισμών του Δήμου Μαστιχοχωρίων Χίου», το οποίο εντάσσεται στο Έργο «Δράσεις Ενίσχυσης της Απασχόλησης με την Ενεργό Συμμετοχή των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)» που συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) στο πλαίσιο του Γ΄ ΚΠΣ.

Το πρόγραμμα συγκεκριμένα αφορά τη μελέτη έξι μεσαιωνικών οικισμών της Νότιας Χίου και πιο συγκεκριμένα τους εξής: Ελάτα, Βέσσα, Καλαμωτή, Μεστά, Πυργί και Ολύμποι.

Βασικοί στόχοι του Σχεδίου Δράσης είναι η καταγραφή των παραγόντων αλλοίωσης των οικισμών, η εξέταση του θεσμικού πλαισίου, η αναζήτηση παραδειγμάτων καλής πρακτικής αειφόρου ανάπτυξης σε οικισμούς της υπόλοιπης Ελλάδας και του εξωτερικού, ο εντοπισμός σημείων παρέμβασης για μείωση του βαθμού αλλοίωσης των οικισμών, αλλά και ο εντοπισμός μεθόδων και πρακτικών αειφόρου αναπτύξεως που μπορούν να εφαρμοστούν σε αυτούς.

Η μεθοδολογία που ακολουθείται για κάθε οικισμό κατά την επίσκεψη σε αυτόν είναι η πλήρης φωτογράφησή του, η προσπάθεια αναγνώρισης του αρχικού του πυρήνα, ο τρόπος αξιοποίησής του σήμερα και η τάση επέκτασής του. Κατά τη διαδικασία αυτή αξιολογείται και κρίνεται ο τρόπος ανάπτυξης και εξέλιξης του εκάστοτε οικισμού, ποιοι λόγοι πιθανώς τον προκάλεσαν, ποιες αρχιτεκτονικές αρχές και τεχνοτροπίες ακολουθήθηκαν και πόσο αυτές είναι συμβατές με την ιστορικότητα και το υπάρχον τοπίο. Σε κάθε οικισμό σήμερα αναζητούνται τα σημεία αναφοράς και οι χώροι συνάθροισης και πως αυτοί αξιοποιούνται και οικειοποιούνται από τους κατοίκους και τους επισκέπτες. Επιπλέον, καταγράφονται οι σημερινές χρήσεις γης που υπάρχουν, κρίνονται ως προς τη συμβατότητά τους και ως προς την κάλυψη που παρέχουν στους κατοίκους του εκάστοτε οικισμού, αλλά και ποιες οι συνέπειές τους ως προς τη σημερινή εικόνα και τον πληθυσμό τους. Τέλος, σε κάθε οικισμό κρίνεται απαραίτητη η γνωριμία και η συζήτηση με κατοίκους, κυρίως ηλικιωμένους, οι οποίοι παρουσιάζουν την πραγματική εικόνα και ιστορία του τόπου μέσα από τις δυσκολίες της καθημερινότητας που βιώνουν.

Παράλληλα γίνετε και η επαφή με τις τοπικές αρχές της Χίου, με σκοπό την ενημέρωσή τους για τη δράση της Ελληνικής Εταιρείας ευρύτερα, αλλά και για τη Χίο συγκεκριμένα, και για την έκβαση του συγκεκριμένου προγράμματος που λαμβάνει χώρα στον τόπο τους.

Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά μνημεία στην Ελλάδα

που βρίσκονται σε κίνδυνο

1. Ναός Αγίου Αθανασίου στα Μέγαρα.
2. Ναός του Σωτήρος στα Μέγαρα.
3. Ναός Αγίου Γεργίου στα Μέγαρα.
4. Ναός Ασωμάτου στη Μάνη. 10ος αιώνας.
5. Ναός Αγίου Νικολάου στη Μάνη.
6. Ναός Αγίων Θεοδόρων στη Μάνη (Μπάμπακα).
7. Ναός Αγίων Θεοδόρων στη Μάνη (στου Καλου).
8. Ναός Αγίας Βαρβάρας στη Μάνη.
9. Ναός Αγίου Προκοπίου στη Μάνη.
10. Ναός Αγίας Σοφίας στη Μάνη.
11. Ναός Σωτήρος στη Μάνη.
12. Παλαιά Μονή Φιλοσόφου στην Αρκαδία.
13. Μονή Ισοβας (Φραγκική) στην Ηλεία.
14. Ναός Θεοτόκου Ανήλιου στην Ανήλιου Ηλείας. 13ος αιώνας.
15. Ναός Μεταμορφώσεως στη Μεταμόρφωση Καστοριάς.
16. Μονή Δερματά στο Ανατολικό Κίσσαβο.
17. Μονή Παλαιομονάστηρου στο Ανατολικό Κίσσαβο.
18. Κτιριακό συγκρότημα Αγίας Αικατερίνης στην Κέρκυρα.
19. Ναός Αγίου Γεωργίου στην Ιεράπετρα Λασιθίου. 15ος αιώνας (μεταξύ 1453 και 1478).
20. Ναός Αγίων Σαράντα στα Θυμιανά Χίου. 18ος αιώνας (1740).
21. Ναός Αγίου Ιωάννη στα Σκλαβιά Χίου. 17ος αιώνας.
22. Ναός της Παναγίας της κυρά-Βελίδαινας στα Νένητα Χίου. 13ος ή 14ος αιώνας.
23. Ναός Αγίου Ιωάννη των Αργέντη στα Νένητα Χίου. 13ος αιώνας.
24. Ναός Άγιος Νικόλαος του Πριναρίτη ή του Κρικά στα Καρδάμυλα Χίου. 16ος αιώνας (1558).
25. Ναός Αγίου Θαλελαίου στο Άγιο Γάλας Χίου.
26. Μονή Τιμίου Προδρόμου στη Σκήτη Βέροιας. 14ος αιώνας (1326).
27. Μετόχι Ι.Μ. Χοζοβιώτισσας - Συγκρότημα Αγίου Ιωάννη στην Αμοργό.
28. Ναός Παναγίας Αρχατόυ στη Ναξο. 11ος-12ος αιώνας.
29. Ναός Ζωοδόχου Πηγής στη Νάξο. (Βυζαντινοί χρόνοι).
30. «Ανώνυμος Ναός» στη Νάξο.
31. Μονή Τιμίου Προδρόμου στη Λάρισα. 16ος αιώνας (1550).
32. Ναός Αγίου Ιωάννη στη Νάουσα Πάρου. 14ος - 15ος αιώνας.
33. Ναός Αγίου Νικολάου στο Αρκαλοχώρι Κρήτης. 14ος αιώνας.
34. Ναός Αγίου Τίτου στη Γόρτυνα Κρήτης. Β'μισό 6ου - 10ος αιώνας.
35. Ναός Αγίου Βλασίου στη Βιωτία. Μεταβυζαντινός.
36. Ναός Αγίου Νικολάου στο Κόρθι Άνδρου.
37. Ναός Αγίου Ιωάννη στο Κόρθι Άνδρου.
38. Μονή Αγίου Βισσαρίωνα στην Πύλη Τρικάλων.

24.6.08

Συντάκτης: Ανδρέας Χατζηλουκάς

Στα πλαίσια του προγράμματος προβλέπεται η προβολή των εξαγόμενων συμπερασμάτων με τη μορφή προσωρινών υπαίθριων εκθέσεων στις πλατείες των οικισμών, κατά το μήνα Αύγουστο. Στη συνέχεια του προγράμματος θα πραγματοποιηθεί συστηματική καταγραφή των αποτελεσμάτων του σχεδίου δράσης, αξιολόγησή τους και σύνταξη αναλυτικής αναφοράς και καταγραφής των προτάσεων, καθώς και συγκέντρωση και σύνταξη όλων των παραπάνω ενεργειών σε ένα τεύχος και κατάθεσή του στους εμπλεκόμενους φορείς.

Αξίζει να επισημάνω τη συνεργασία μου στη Χίο με τον πρόεδρο της τοπικής επιτροπής Χίου της Ελληνικής Εταιρείας κ° Μ. Βουρνούς.

Ξύδα Ιωάννα, Αρχιτέκτων μηχανικός

Αθήνα, 24 Ιουνίου 2008
Αρ. Πρωτ. /ΕΕ - **74/ΣΑΚ**

Ιερά Μονή Αγίου Λαυρεντίου
Άγιος Λαυρέντιος
Πήλιο

Με την επιστολή αυτή θα θέλαμε να σας γνωστοποιήσουμε ότι ύστερα από την έγκριση της Διεύθυνσης Αναστήλωσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων για την έναρξη των εργασιών αποκατάστασης στη βόρεια πτέρυγα της Ιεράς Μονής Αγίου Λαυρεντίου Πηλίου και την έναρξη των εργασιών των οποίων την ευθύνη εκτέλεσης έχει η Ιερά Μονή Αγίου Λαυρεντίου, η Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού που έχει αναλάβει τη διαχείριση της χρηματοδοτήσεως του έργου με χορηγία, 153.000,00, του Ιδρύματος Α. Γ. Λεβέντη και την επιστημονική επίβλεψη του έργου μέσω των αρχιτεκτόνων-αναστηλωτών Σταύρου Μαμαλούκου και Αναστασίας Καμπόλη-Μαμαλούκου, θα ξεκινήσει την αποστολή χρημάτων στην Ιερά Μονή βάσει των προσφορών που η τελευταία έχει αναλάβει να συγκεντρώσει για κάθε εργασία και βάσει της έγκρισης των προσφορών αυτών από τους επιβλέποντες αρχιτέκτονες-αναστηλωτές Σταύρο Μαμαλούκο και Ναταλία Καμπόλη-Μαμαλούκου.

Με σεβασμό

Γιάννης Μιχαήλ
Πρόεδρος

Υπογραφή Υπευθύνου
Ι. Μονής Αγίου Λαυρεντίου

Χίος, 27/5/2008

Αναλυτική αναφορά δράσης Χίου περιόδου Μαρτίου - Μαΐου

«Ευαισθητοποίηση κατοίκων σε θέματα διατήρησης και αειφόρου ανάπτυξης των ιστορικών οικισμών του Δήμου Μαστιχοχωρίων Χίου»

Σας ενημερώνω πως από 1/3/2008, ημερομηνία κατά την οποία ξεκινάει η σύμβασή μου με την Ελληνική Εταιρεία, έχει αρχίσει και η εκπόνηση του προγράμματος «Ευαισθητοποίηση κατοίκων σε θέματα διατήρησης και αειφόρου ανάπτυξης των ιστορικών οικισμών του Δήμου Μαστιχοχωρίων Χίου».

Στην αρχή του προγράμματος έγιναν οι κατάλληλες διαδικασίες για τη συλλογή υλικού απαραίτητου για την αρχή και την ομαλή έκβασή του. Πιο συγκεκριμένα αναζητήθηκαν αεροφωτογραφίες των οικισμών σε τρεις χρονικές περιόδους, χαρτογραφικά υπόβαθρα, παλιές φωτογραφίες, το ισχύον νομικό πλαίσιο, βιβλιογραφικές αναφορές, ιστορικά αρχεία και παρόμοιες ενέργειες που τυχόν υλοποιήθηκαν στο παρελθόν, ενώ παράλληλα η έρευνα πραγματοποιούνταν και σε επίπεδο αναζήτησης συναφών αξιόλογων παραδειγμάτων που εκπονήθηκαν τόσο στον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο, όσο και στο εξωτερικό.

Η πλειονότητα του υλικού αναζητήθηκε σε υπηρεσίες στην Αθήνα και αναλυτικότερα στην Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού (Γ.Υ.Σ.), στον Οργανισμό Κτηματογραφήσεων και Χαρτογραφήσεων Ελλάδος (Ο.Κ.Χ.Ε.) του ΥΠΕΧΩΔΕ, στον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.), στο Υπουργείο Τουρισμού, στη Διεύθυνση Υπηρεσιών και Προϊόντων στο Κτηματολόγιο Α.Ε., στο Εθνικό Τυπογραφείο, σε αρκετές βιβλιοθήκες και μουσεία, όπως Αρχιτεκτονικό Αρχείο Μουσείου Μπενάκη, Φωτογραφικό Αρχείο Μουσείου Μπενάκη, Πολεμικό Μουσείο, Ελληνικό Ιστορικό και Λαογραφικό Αρχείο (ΕΛΙΑ), Βιβλιοθήκες ΕΜΠ και φυσικά στο διαδίκτυο. Η συλλογή και αναζήτηση των στοιχείων συνεχίστηκε και στη Χίο τόσο σε υπηρεσίες, όπως η Διεύθυνση Χωροταξικών Εφαρμογών και Πολεοδομίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Χίου, όσο και σε τοπικές συλλογές και βιβλιοθήκες, όπως Βιβλιοθήκη Κοραή.

Παράλληλα έγινε και η πρώτη επαφή με τις τοπικές αρχές της Χίου, καθώς συντάχθηκαν επιστολές προς την τοπική αυτοδιοίκηση και πιο συγκεκριμένα προς το Νομάρχη Χίου, το Δήμαρχο Μαστιχοχωρίων, το Διευθυντή της υπηρεσίας Χωροταξικών Εφαρμογών και Πολεοδομίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Χίου και τη Διευθύντρια της 3ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Οι επιστολές αυτές αποσκοπούν στην ενημέρωση των τοπικών φορέων για τη δράση της Ελληνικής Εταιρείας ευρύτερα, αλλά και για τη Χίο συγκεκριμένα, και για την έκβαση του συγκεκριμένου προγράμματος που λαμβάνει χώρα στον τόπο τους, ώστε να

εξασφαλιστεί η απαραίτητη συνεργασία και άδεια για την επιτυχή εξέλιξη του προγράμματος.

Όσον αφορά την εργασία πεδίου αυτή περιλαμβάνει την επίσκεψη και μελέτη έξι μεσαιωνικών οικισμών στο Δήμο Μαστιχοχωρίων της νότιας Χίου. Οι οικισμοί αυτοί είναι η Ελάτα, η Βέσσα, η Καλαμωτή, τα Μεστά, το Πυργί και οι Ολύμποι, οι οποίοι μαζί με άλλους τρεις απαρτίζουν τα Μαστιχοχώρια ή αλλιώς Νοτιόχωρα. Τα παραπάνω χωριά επιλέχθηκαν λόγω του μεγέθους τους και της σημασίας τους στην οικονομία και ιστορία της νήσου. Σήμερα αποτελούν τα μεγαλύτερα και πιο ανεπτυγμένα Μαστιχοχώρια, τα οποία παρ' όλη την ανάπτυξη διατηρούν αρκετά στοιχεία, άλλα περισσότερο και άλλα λιγότερο, από την εποχή δημιουργίας τους και πιο συγκεκριμένα το Πυργί αποτελεί την έδρα του Δήμου Μαστιχοχωρίων.

Η εργασία πεδίου σε κάθε οικισμό περιλαμβάνει κατά την επίσκεψη την πλήρη φωτογράφησή του (κτιρίων, μνημείων, υπηρεσιών, πλακοστρώσεων), την προσπάθεια αναγνώρισης του αρχικού πυρήνα, τον τρόπο αξιοποίησής του σήμερα και την τάση επέκτασης του κάθε οικισμού. Κατά τη διαδικασία αυτή αξιολογείται και κρίνεται ο τρόπος ανάπτυξης και εξέλιξης του εκάστοτε οικισμού, ποιοι λόγοι πιθανώς τον προκάλεσαν, ποιες αρχιτεκτονικές αρχές και τεχνοτροπίες ακολουθήθηκαν και πόσο αυτές είναι συμβατές με την ιστορικότητα και το υπάρχον τοπίο. Σε κάθε οικισμό σήμερα αναζητούνται τα σημεία αναφοράς και οι χώροι συνάθροισης και πως αυτοί αξιοποιούνται και οικειοποιούνται από τους κατοίκους και τους επισκέπτες.

Επιπλέον, καταγράφονται οι σημερινές χρήσεις γης που υπάρχουν, κρίνονται ως προς τη συμβατότητά τους και ως προς την κάλυψη που παρέχουν στους κατοίκους του εκάστοτε οικισμού, αλλά και ποιες οι συνέπειές τους ως προς τη σημερινή εικόνα και τον πληθυσμό τους. Ενδεικτικά αναφέρεται πως η πλειονότητα των υπηρεσιών είναι συγκεντρωμένη στο Πυργί και ελάχιστες στην Καλαμωτή και πως στους υπόλοιπους οικισμούς κυριαρχεί η χρήση της κατοικίας, με ελάχιστα δείγματα εμπορίου τύπου γειτονιάς και ψυχαγωγίας για να καλύπτουν τις βασικές ανάγκες των κατοίκων.

Τέλος, σε κάθε οικισμό κρίνεται απαραίτητη η γνωριμία και η συζήτηση με κατοίκους, κυρίως ηλικιωμένους, οι οποίοι παρουσιάζουν την πραγματική εικόνα και ιστορία του τόπου μέσα από τις δυσκολίες της καθημερινότητας που βιώνουν, αλλά εκφράζουν και τα παράπονα και την αδικία που νιώθουν κάποιες στιγμές, κυρίως από την τοπική εξουσία.

Οφείλω να διευκρινίσω πως οι παραπάνω παρατηρήσεις και καταγραφές πραγματοποιούνται στο σύνολο των οικισμών και όχι σε μεμονωμένους κτιριακούς όγκους σε κάθε οικισμό, λόγω του μεγέθους των οικισμών και του αριθμού τους

μεμονωμένες παρατηρήσεις θα ήταν αδύνατο να συμβούν στον προγραμματισμένο χρόνο.

Παράλληλα συνεχίζεται η έρευνα για ανεύρεση σωστών και ανάλογων παραδειγμάτων αποκατάστασης οικισμών για παραδειγματισμό τόσο στον ελληνικό χώρο όσο και στον ευρύτερο ευρωπαϊκό. Προς το παρόν τα αποτελέσματα της έρευνας δεν έχουν καρποφορήσει ως προς παραδείγματα ανάλογου μεγέθους και λογικής με τους υπό μελέτη οικισμούς.

Αξίζει να επισημάνω τη συνεργασία μου στη Χίο με τον πρόεδρο της τοπικής επιτροπής Χίου της Ελληνικής Εταιρείας κ° Μ. Βουρνούς, αλλά και τις δυσκολίες που προκύπτουν στην εύρεση ικανού υλικού για την καταγραφή των εξαγομένων συμπερασμάτων. Τέλος, οφείλω να τονίσω πως η έρευνα σαφώς και συνεχίζεται για τη σωστή κατανόηση του υπό μελέτη θέματος και την ολοκληρωμένη καταγραφή των παραγόντων που το διαμορφώνουν.

Ξύδα Ιωάννα, Αρχιτέκτων μηχανικός

Χίος, 27/5/2008

Χρονοδιάγραμμα δράσης Χίου

«Ευαισθητοποίηση κατοίκων σε θέματα διατήρησης και αειφόρου ανάπτυξης των ιστορικών οικισμών του Δήμου Μαστιχοχωρίων Χίου»

1 Ιουνίου – 30 Ιουνίου	Ολοκλήρωση της καταγραφής της σημερινής κατάστασης των έξι υπό μελέτη οικισμών και των παραγόντων αλλοίωσής τους, ολοκλήρωση της έρευνας και τελική επιλογή των σωστών και κατάλληλων παραδειγμάτων εφαρμογής αειφόρου ανάπτυξης σε ανάλογους με τους υπό μελέτη οικισμούς τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.
1 Ιουνίου – 15 Ιουλίου	Εντοπισμός των σημείων παρέμβασης στους έξι οικισμούς για την αντιμετώπιση ή βελτίωση του βαθμού αλλοίωσής τους σύμφωνα με τις μεθόδους της αειφόρου αναπτύξεως. Συνεννοήσεις με τους τοπικούς φορείς για την οργάνωση της τελικής παρουσίασης.
15 Ιουλίου – 1 Αυγούστου	Οργάνωση εκστρατείας προβολής του προγράμματος και διευθέτηση των τελευταίων λεπτομερειών για την καλή οργάνωσή του.
1 Αυγούστου – 15 Αυγούστου	Παρουσίαση των αποτελεσμάτων του σχεδίου δράσης με τη μορφή υπαίθριας έκθεσης στις πλατείες των οικισμών.
1 Σεπτεμβρίου – 31 Δεκεμβρίου	Συστηματική καταγραφή των αποτελεσμάτων του σχεδίου δράσης, αξιολόγησή τους και σύνταξη αναλυτικής αναφοράς και καταγραφής των προτάσεων. Συγκέντρωση και σύνταξη όλων των παραπάνω ενεργειών σε ένα τεύχος και κατάθεσή του στους εμπλεκόμενους φορείς, όπως Δήμο Μαστιχοχωρίων, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, τοπικούς συλλόγους, Υπουργείο Πολιτισμού, Υπουργείο Αιγαίου κά.

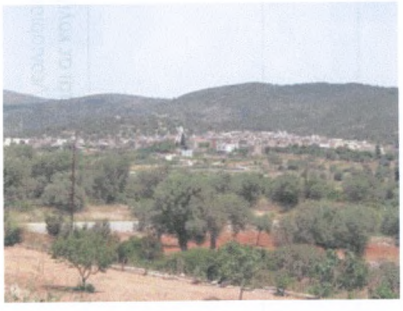
Αξίζει να διευκρινιστεί πως η παρουσίαση των εξαγομένων συμπερασμάτων, παρατηρήσεων, αλλά και προτάσεων μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος υπολογίζεται να πραγματοποιηθεί με τη μορφή μικρών υπαίθριων εκθέσεων στις πλατείες των χωριών που περιλαμβάνει το σχέδιο δράσης. Η εκδήλωση αυτή, όμως, η οποία έχει ως απώτερο σκοπό την ενημέρωση των κατοίκων, μόνιμων και μη, αλλά και των επισκεπτών κρίνεται πως θα επιτύχει μεγαλύτερης απήχησης και συμμετοχής κατά το μήνα Αύγουστο, λόγω της υψηλής επισκεψιμότητας του νησιού αυτό το διάστημα. Συνεπώς, η ολοκλήρωση της συλλογής στοιχείων και παρουσίασής τους εντατικοποιείται από τον προβλεπόμενο από το πρόγραμμα χρόνο.

Ξύδα Ιωάννα, Αρχιτέκτων μηχανικός

Απόψεις από τα Μεστά

Απόψεις από τους Ολύμπους

Απόψεις από το Πυργί

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΠΥΡΟΠΛΗΚΤΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΛΕΟΝΤΑΡΙΟΥ Νομού ΑΡΚΑΔΙΑΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΚΤΗΡΙΩΝ και ΣΤΑΥΛΑΠΟΘΗΚΩΝ προτεινόμενων για την ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Α/Α	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΤΗΡΙΟΥ (ΔΗΜΟΥ)	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΤΗΡΙΟΥ (Μελετητής)	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΡΟΦΩΝ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΕΓΗΣ ΕΙΔΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΙΧΩΝ ΦΕΡΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ	ΑΞΙΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ-ΙΣΤΟΡΙΚΗ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΑΛΛΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ
1	5 Οικία Ευαγγελίας Αγαπητού		Ισόγειο. Πλινθόκτιστο επιχρισμένο με μικρή κακότεχνη προσθήκη.	Καμένη –Κεραμοσκεπής στέγη. Βυζαντινά κεραμίδια	Συνδυασμός υποστυλωμάτων και δοκών beton με τοιχοποιίες. Μέτρια. (Κατ. Α+)	Μικρή. Προχειροκτισμένο. Πολύ χαμηλό!	Επιθυμεί να ενταχθεί στο πρόγραμμα
2	7 Οικία Νίκης Γιαννακάκη		Ισόγειο λιθόκτιστο. Διάταξη Γ Επιχρισμένο σε μεγάλο βαθμό	Καμένη – Κεραμοσκεπής Σώζεται μερικώς στα προσκτίσματα.	Αρκετά καλή κατάσταση με τοπικές αποδιοργανώσεις. και καταρρεύσεις (Κατ. Α++)	Καλή. Με φάσεις και ενδιαφέρουσα διαμόρφωση αυλής.	Περιμένουμε αν θα ενταχθεί. Θα τη συναντήσω.
3	8 Οικία Καραμανώλη-Κιτσόπουλου		Ισόγειο χαμηλό λιθόκτιστο επιχρισμένο με υπόγειο-αποθήκη στο μισό του τμήμα.	Καμένη –Κεραμοσκεπή με ρωμαϊκά κεραμίδια.	Αρκετά καλή. Καταστροφή ελαφρών εσωτερικών. Επισκευάσιμο. (Κατ. Α+)	Μέτριο λόγω κακών προσθηκών και επεμβάσεων Καλές δυνατότητες αποκατασ	Περιμένουμε αν θα ενταχθεί. Ο ιδιοκτήτης θείος στην Αμερική. Οι ανηψιοί το διαχειρίζονται.
4	Οικία Γιώργου Αναγνωσταράς						Επιθυμεί να ενταχθεί στο πρόγραμμα
5	Οικία Γιάννη Κωστόπουλου						Επιθυμεί να μας συναντήσει πρώτα. Είναι το σπίτι στα Γαβριά.
6	Οικία Κώστα Θεοδωρόπουλου		Πλινθόκτιστο με μεταγενέστερη επέκταση	Κεραμοσκεπής στέγη			Επιθυμεί να ενταχθεί στο πρόγραμμα. Ζουν σε κοντέινερ. Το σπίτι είναι ανάμεσα στο ποτάμι και τις σιδηροδρ. γραμμές
7	Σταυλαποθήκη Θανάση Μακρή		Δεν υφίσταται πλέον κανένα μέρος του κτίσματος.				Το ενοικίαζε το κτήριο από τον ιδιοκτήτη και τώρα επιθυμεί να κατασκευάσει μια νέα σταυλαποθήκη σε δικιά του – μεγαλύτερη έκταση στην αρχή του οικισμού διότι έχει ~50 ζώα. Θεωρείται πυρόπληκτος όμως – δικαίωμα ΤΑΠ?
8	Σταυλαποθήκη Μίχαλου		Ισόγειο - χαμηλό	Καμένη		Βρίσκεται σε καλή θέση – είσοδο Λεονταρίου.	Επιθυμεί – αλλά έχει μεγάλες οικονομικές δυσκολίες. Επίσης δεν έχει πλέον ζώα, θα ήθελε να αγοράσει νέα. Παρόλα αυτά είναι πολύ ηλικιωμένος. Αβέβαιη μελλοντική χρήση.
9	Σταυλαποθήκη Νικητόπουλου		Διώροφο	Καμένη			Θα ενταχθεί σίγουρα – έχει ήδη γίνει συνάντηση, ιδιαίτερα εποικοδομητική, και ο ίδιος έχει καθαρίσει το χώρο.

Παράλληλα συνεχίζεται η έρευνα για ανεύρεση σωστών και ανάλογων παραδειγμάτων αποκατάστασης οικισμών για παραδειγματισμό τόσο στον ελληνικό χώρο όσο και στον ευρύτερο ευρωπαϊκό. Προς το παρόν τα αποτελέσματα της έρευνας δεν έχουν καρποφορήσει ως προς παραδείγματα ανάλογου μεγέθους και λογικής με τους υπό μελέτη οικισμούς.

Αξίζει να επισημάνω τη συνεργασία μου στη Χίο με τον πρόεδρο της τοπικής επιτροπής Χίου της Ελληνικής Εταιρείας κ° Μ. Βουρνούς, αλλά και τις δυσκολίες που προκύπτουν στην εύρεση ικανού υλικού για την καταγραφή των εξαγομένων συμπερασμάτων. Τέλος, οφείλω να τονίσω πως η έρευνα σαφώς και συνεχίζεται για τη σωστή κατανόηση του υπό μελέτη θέματος και την ολοκληρωμένη καταγραφή των παραγόντων που το διαμορφώνουν.

Ξύδα Ιωάννα, Αρχιτέκτων μηχανικός

Απόψεις από τη Βέσσα

Απόψεις από την Ελάτα

Απόψεις από την Καλαμωτή

10	Σταυλαποθήκη Χρήστου Αδαμακόπουλου						Δεν του έχουμε μιλήσει ακόμη.
11	Σταυλαποθήκη Γιάννη Κωστόπουλου		Έχει γίνει μια πρόχειρη αποκατάσταση από τον ίδιο διότι έχει αρκετά ζώα και υπήρχε άμεση ανάγκη.				Θα μας απαντήσει μετά τη συνάντηση για σπίτι και σταυλαποθήκη.

